

EVROPSKA KOMISIJA

Brisel,
SEC(2011)1207

12.10.2011.

RADNI DOKUMENT OSOBLJA KOMISIJE
IZVEŠTAJ O NAPRETKU KOSOVA* 2011

koji prati

**KOMUNIKACIJA KOMISIJE EVROPSKOM
PARLAMENTU I SAVETU**

Strategija proširenja i glavni izazovi u periodu 2011-2012

{COM(2011)666}

SADRŽAJ

1.	Uvod	4
1.1.	Predgovor	4
1.2.	Sadržaj	4
1.3.	Odnos između EU i Kosova	5
2.	Politički kriterijumi	6
2.1.	Demokratija i vladavina zakona	7
2.2.	Ljudska prava i zaštita manjina	13
2.3.	Regionalna pitanja i međunarodne obaveze	21
3.	Ekonomski kriterijumi	22
3.1.	Postojanje funkcionalne tržišne ekonomije	22
3.2.	Kapacitet za borbu sa konkurentnim pritiskom i tržišnim snagama unutar Unije	28
4.	Evropski standardi	29
4.1.	Unutrašnje tržište	30
4.1.1.	Slobodan protok robe	30
4.1.2.	Protok ljudi, usluga i pravo na osnivanje	31
4.1.3.	Slobodan protoko kapitala	32
4.1.4.	Carina i porezi	32
4.1.5.	Konkurencija	34
4.1.6.	Javne nabavke	34
4.1.7.	Zakon o intelektualnoj svojini	35
4.1.8.	Zapošljavanje i socijalna politika, zdravstvena politika	36
4.1.9.	Obrazovanje i istraživanje	38
4.1.10.	Pitanja u vezi sa STO	39
4.2.	Sektorske politike	39
4.2.1.	Industrija i mala i srednja preduzeća	39
4.2.2.	Poljoprivreda i ribolov	40
4.2.3.	Životna sredina	41
4.2.4.	Saobraćajna politika	43

4.2.5.	Energetika.....	45
4.2.6.	Informaciono društvo i mediji.....	46
4.2.7.	Finansijska kontrola.....	48
4.2.8.	Statistika.....	49
4.3.	Pravda, sloboda i bezbednost.....	49
4.3.1.	Vize, upravljanje granicama, azil i migracija.....	49
4.3.2.	Pranje novca.....	52
4.3.3.	Narkotici.....	53
4.3.4.	Policija.....	53
4.3.5.	Suzbijanje organizovanog kriminala i terorizma.....	55
4.3.6.	Zaštita ličnih podataka.....	56
	Statistički aneks.....	60

1. UVOD

1.1. Predgovor

Komisija od marta 2002. godine redovno izveštava Savet Evrope i Evropski parlament o napretku koji su postigle zemlje u regionu zapadnog Balkana.

Ovaj izveštaj uveliko prati istu strukturu kao i prethodnih godina. Izveštaj:

- kratko opisuje odnose između Kosova¹ i Unije;
- analizira političku situaciju na Kosovu u smisli demokratije, vladavine zakona, ljudskih prava, zaštite manjina i regionalnih pitanja;
- analizira ekonomsku situaciju na Kosovu;
- pregleda sposobnost Kosova da sprovodi evropske standarde, što znači da postepeno približi svoje zakonodavstvo i politike sa pravnim tekovinama EU, u skladu sa prioritetima Evropskog partnerstva.

Izveštaj pokriva period od oktobra 2010. do početka septembra 2011. godine. Napredak se meri na osnovu donetih odluka, usvojenih zakona i sprovedenih mera. Po pravilu, zakoni ili mere koje su u pripremi ili čekaju na usvajanje u parlamentu nisu uzimani u obzir. Ovaj pristup obezbeđuje jednak tretman svih izveštaja i omogućava objektivnu procenu.

Izveštaj se temelji na informacijama prikupljenim i analiziranim od strane Komisije. Takođe su korišćeni mnogi drugi izvori, uključujući doprinos kosovskih vlasti, država članica EU, Specijalnog predstavnika EU na Kosovu, Misiju EU za vladavinu zakona (EULEX), izveštaje Evropskog parlamenta² i informacije od različitih međunarodnih i nevladinih organizacija.

Komisija je pripremila detaljne zaključke u vezi sa Kosovom u svojoj odvojenoj komunikaciji o proširenju³, na osnovu tehničkih analiza koje sadrži ovaj izveštaj.

1.2. Kontekst

Nakon presude Ustavnog suda na jesen 2010. godine, predsednik Kosova je podneo ostavku i sazvani su novi izbori za decembar. Nova skupština se sastala februara i izabrala je predsednika. Postupak izbora je osporen iz ustavne perspektive, a Ustavni sud je igrao važnu ulogu načinom na koji je vršio svoje odgovornosti. Kao posledica toga, izabran je novi predsednik u skladu sa Ustavom Kosova. Ovaj period je obeležen slabim rezultatima u reformama.

Srpska zajednica južno od reke Ibra je tokom perioda izveštavanja povećala saradnju sa kosovskim vlastima i učešće u njihovim odgovarajućim institucijama.

Izlaznost Srba na izborima je bila veća i oni su takođe učestvovali na popisu. Integracija na severu Kosova nije doživela napredak. Opštine podržane od strane Srbije nisu dovoljno

¹ Prema RSBUN 1244/1999

² Izvestilac EP za Kosovo je gđa Ulrike Lunaček.

³ Strategija proširenja i glavni izazovi 2011-2012 - COM(2011) 666

sarađivale sa UNOPS-om i Komisijom kako bi se omogućilo sprovođenje popisa u ovom delu. Srbi na severu su uz podršku lokalnih političkih lidera takođe osporili autoritet EULEX-a.

Situacija na severu Kosova je eskalirala kada je Kosovo odlučilo da uvede embargo na robu iz Srbije, kao odmazda za blokadu robe od strane Srbije od 2008. godine na osnovu nepriznavanja pečata „Carine Kosovo“. Odluka o embargu je usledila nakon neuspeha da se postigne dogovor o carinskom pečatu Kosova u okviru dijaloga kojim posreduje EU između Beograda i Prištine, koji je pokrenut nakon prošlogodišnje rezolucije Generalne skupštine UN. Jednostrano raspoređivanje kosovske policije na prelazima 1 i 31 na severu Kosova dovelo je do nasilja, koje je rezultiralo smrću jednog kosovskog policajca. Mir je vraćen uz pomoć KFOR-a, vojnog prisustva predvođenog NATO snagama. Pitanje pečata je rešeno septembra u kontekstu dijaloga između Beograda i Prištine. Primena sporazuma je dovela do široko rasprostranjenih blokada na Kosovu, uključujući prelaze 1 i 31. Dogodili su se incidenti koji su imali elemente nasilja. Potrebno je da se tenzije na severu Kosova deaktiviraju i da se ponovo uspostavi slobodno kretanje ljudi i robe. Svi akteri bi trebalo da igraju svoj deo u ovom procesu. U svetlu situacije na severu Kosova, Srbija je prekinula svoje učešće u dijalogu na kraju septembra.

Pokazalo se da je dijalog glavni način da se reše razlike između dve strane. Takođe su postignuti dogovori o matičnim knjigama, slobodnom protoku ljudi i katastarskim knjigama. Postignute sporazume je potrebno realizovati u dobroj nameri. Generalno konstruktivan pristup Kosova u dijalogu pokazuje napredak u njegovoj privrženosti EU.

Kosovo je do danas priznala 81 država članica UN, uključujući 22 države članice Evropske unije.

Generalni sekretar je tokom perioda izveštavanja objavio četiri izveštaja o Kosovu – oktobra 2010, januara, maja i avgusta 2011. Generalni sekretar je napomenuo da su kosovske vlasti povećale svoje napore na uspostavljanju bliskog angažovanja sa Evropskom unijom i da su uživale vidljivost na međunarodnom nivou. On je takođe naveo da dijalog između Beograda i Prištine ima potencijal da premosti razlike između dveju strana i da reši niz dugotrajnih problema koji utiču na živote ljudi na terenu.

KFOR je takođe nastavio da pomaže da se održi bezbednost u drugim delovima Kosova. Tokom perioda izveštavanja je došlo do postepenog smanjenja prisustva KFOR-a na nešto više od 6.000 vojnika. U tom kontekstu, Policija Kosova je preuzela odgovornost zaštite određenih lokaliteta kulturnog i verskog nasleđa. Policija je takođe preuzela odgovornost obezbeđivanja granica sa Bivšom Jugoslovenskom Republikom Makedonijom i Crnom Gorom.

Kosovo nije ispunilo uslove za 'stend-baj' aranžman sa Međunarodnim monetarnim fondom i shodno tome MMF nije dodelio makro-finansijsku pomoć Kosovu. Samim tim, Komisija nije mogla da isplati drugu tranšu svoje mikro-finansijske pomoći Kosovu. Vlada Kosova bi morala da preduzme hitne korake na rešavanju budžetskog deficita.

1.3. Odnosi između Evropske unije i Kosova

Kosovo je deo Procesa stabilizacije i pridruživanja (PSP). Ciklus sastanaka u sklopu dijaloga o PSP-u (DPSP) za 2011. godinu je završen jula. Tokom perioda izveštavanja održano je sedam sektorskih sastanaka za sledeće sektore: pravosuđe, sloboda i bezbednost; poljoprivreda; ekonomija, Statistika i finansijska kontrola; unutrašnje tržište; konkurencija, zdravstvo i zaštita potrošača; saobraćaj, životna sredina, energetika i regionalni razvoj; inovacije, ljudski kapital, socijalne politike i informatičko društvo; i trgovina, industrija, carina i porezi. Kosovo je bilo

domaćin drugog sastanka DPSP-a o civilnom društvu, nakon čega je usledio plenarni sastanak 1. jula. Kosovo je u maju održalo konferenciju na visokom nivou o uključivanju zajednice Roma, Aškalija i Egipćana. Nastavljen je mehanizam nadzora sa Evropskom komisijom radi promocije ekonomskog dijaloga, a sastanci u okviru mehanizma se održavaju dvaput godišnje.

Prilikom prevremenih opštih izbora u decembru 2010. godine, Evropski parlament je rasporedio sedmočlanu delegaciju za posmatranje izbora na Kosovu. Dvočlana delegacija Evropskog parlamenta je januara 2011. godine posmatrala ponovljene izbore u pet opština. Komisija je rasporedila tročlanu misiju izbornih eksperata. Kancelarija Specijalnog predstavnika Evropske unije (EUSR) je organizovala diplomatsku misiju za posmatranje izbora. U maju je u Prištini održan četvrti međunarparlamentarni sastanak između Evropskog parlamenta i Kosova.

EULEX nastavlja da deluje na Kosovu i da ispunjava svoj mandat. Saradnja kosovskih vlasti sa EULEX-om je bila mešovita. Misija je pojačala svoje prisustvo i aktivnosti na severu Kosova naročito nakon dešavanja tokom leta, kada je specijalna jedinica Policije Kosova pokušala da se rasporedi na prelazima 1 i 31. Sud u Mitrovici ima kadrove samo iz EULEX-a. Situacija na severu Kosova je predstavljala konkretne izazove za misiju.

Evropska unija je ponovo potvrdila svoju posvećenost Kosovu, uključujući i njegovom severnom delu, otvaranjem informativnog punkta u severnoj Mitrovici. EU kuća je proširila svoje prisustvo i ima stalno osoblje iz EULEX-a, EUSR-a i Komisije. Mandat g. Fejta kao Specijalnog predstavnika Evropske unije (EUSR) je završen; on i dalje deluje kao Međunarodni civilni predstavnik. U maju je imenovan privremeni EUSR. Italijanski ambasador na Kosovu i dalje ima mandat posrednika za sever, šef Grčke kancelarije za vezu u Prištini nastavlja svoj mandat kao posrednik za zaštitu verskog i kulturnog nasleđa na Kosovu. Obojica su dala značajan doprinos u svojoj oblasti.

Kosovo i dalje ima koristi od Instrumenta predpristupne pomoći (IPA), Instrumenta za stabilnost (IfS) i drugih izvora finansiranja. Kosovo učestvuje u IPA programu za više korisnika. 27. juna je usvojen višegodišnji indikativni dokument za 2011-2013. Ukupno je 68,7 miliona evra dodeljenih u godišnji program IPA opredeljeno u bliskoj saradnji sa Ministarstvom za evropske integracije i vladinim institucijama. Predpristupna pomoć EU je usredsređena na podršku vladavine prava, ekonomiju, trgovinu i industriju, kao i na reformu javne administracije.

2. POLITIČKI KRITERIJUMI

U ovom delu se ispituje napredak koji je postiglo Kosovo u ispunjenju političkih kriterijuma iz Kopenhagena, koji zahtevaju stabilnost institucija, koje garantuju demokratiju, vladavinu prava, ljudska prava, kao i poštovanje manjina i njihovu zaštitu. Ovde se takođe prate regionalna saradnja, dobrosusedski odnosi sa državama u procesu pristupanja i državama članicama, i poštovanje međunarodnih obaveza, kao što su saradnja sa Međunarodnim tribunalom za ratne zločine u bivšoj Jugoslaviji (*ICTY*).

2.1. Demokratija i vladavina zakona

Parlament

Jedna od partija u koaliciji se oktobra 2010. godine povukla iz vlade i v.d. predsednik Kosova je sazvaio prevremene opšte izbore za 12. decembar. Nakon glasanja o poverenju skupština je raspuštena 2. novembra. Centralna izborna komisija je organizovala prevremene izbore za manje od 40 dana.

Na osnovu odluka nadležnih organa, Centralna izborna komisija je organizovala ponovljene izbore: 9. januara u opštinama Srbica, Glogovac i Dečane; i dva dodatna biračka mesta, jedno u opštini Mališevo i jedno u Lipljanu; a 23. januara u opštini Mitrovica. Bilo je potrebno da se ponovo prebroji preko 40% ubačenih glasačkih listića. Ponovljeni izbori, ponovno prebrojavana i kašnjenje u objavljivanju rezultata naneli su štetu kredibilitetu procesa i legitimnosti rezultata.

Centralna izborna komisija je 7. februara objavila potvrđene izborne rezultate za celo Kosovo. Izlaznost je bila preko 45%. Učešće u šest opština sa srpskom većinom se povećalo. Izlaznost je bila zanemarljiva u tri severne opštine.

Viđeni su ozbiljni nedostaci u izbornom procesu. Ostaju izazovi u smislu saglasnosti sa međunarodnim standardima i u vezi sa jednostavnošću trenutnog sistema i nekažnjivosti u vezi sa izbornim prevarama iz prošlosti. Opštinska tužilaštva na Kosovu su podigla optužnice protiv ukupno 502 osobe za izborne krađe. Samo 18 odluka je doneto do kraja juna. Uz izuzetak jednog slučaja, kosovsko tužilaštvo je podnelo žalbe u vezi sa svim odlukama zbog preblagih kazni. Kosovo treba da se odlučnije bavi slučajevima izbornih prevara. Kosovo treba da se bavi nedostacima kako bi se obezbedila politička volja na svim nivoima za sprovođenje pravednih izbora u svim etapama procesa.

Skupština je opet sazvana 21. februara. Predsednik Skupštine, predsednik Kosova i vlada su izabrani 21. i 22. februara. Grupa poslanika je nakon toga osporila izbor predsednika Kosova pred ustavnim sudom. Ustavni sud je 28. marta doneo odluku da je izbor predsednika 22. februara bio „neustavan“. Nakon dogovora između koalicionih partija (Demokratske partije Kosova –DPK i Alijanse novo Kosovo – ANK) i glavne opozicione partije (Demokratskog saveza Kosova – DSK), 7. aprila je izabrana predsednica Atifete Jahjaga u skladu sa ustavom. Takođe je uspostavljen tripartitni sporazum da se u navedenom vremenskom okviru izvrše ustavne i izborne reforme, kao i neposredan izbor predsednika.

Skupština je u svom četvrtom sazivu ponovo izabrala bivšeg predsednika skupštine za novi saziv. Predsedništvo je smanjeno sa devet na šest članova. Pet članova skupštine je odabrano za zamenike predsednika skupštine, tri iz najvećih grupa i dva iz nealbanskih zajednica. U pokušaju da modernizuje svoj rad Skupština je smanjila broj skupštinskih odbora sa 16 na 13. Saradnja između Odbora za evropske integracije i Ministarstva za evropske integracije se povećala. Potrebno je da se Odbor ojača, naročito njegovi administrativni kapaciteti, i da se osigura sveukupna koordinacija i praćenje Akcionog plana za evropske integracije, i kako bi se efikasno proverilo zakonodavstvo radi njegove saglasnosti sa evropskim standardima.

Nakon raspuštanja skupštine 2. novembra 2010. godine, svi zaostali nacrti zakona su vraćeni Kabinetu premijera. Od početka svog četvrtog saziva Skupština je usvojila budžet i niz reformskih zakona. Skupština je takođe usvojila dve rezolucije. Prvu u martu o dijalogu između Beograda i Prištine a drugu u aprilu o evropskim integracijama. Akcioni plan za evropske integracije je usvojen aprila.

Strateški program Skupštine za 2012-2014 je u procesu revizije. Skupština još uvek nije usvojila svoj poslovnik u skladu sa novim mandatom. Nadzor izvršne grane od strane Skupštine treba da se ojača. Vladini predstavnici ne prisustvuju plenarnim sednicama redovno. Zahtevi skupštine za pisanim izveštajima od strane vlade nisu dovoljno zadovoljeni. Javna saslušanja su sporadična i građansko društvo nije dovoljno uključeno u nijednoj skupštinskoj debati. Ne postoji institucionalizovana platforma koja će omogućiti redovan dijalog između Skupštine i organizacija civilnog društva. Postoje zabrinutosti u vezi sa poštovanjem skupštinskog poslovnika. Primer toga je usvajanje zakona o Posebnoj komori Vrhovnog suda bez pregleda Odbora za zakonodavstvo i pravosudna pitanja, što se zahteva poslovníkom.

Kapaciteti skupštine da nadgleda i istražuje su i dalje slabi. Potrebno je da se zakonodavne procedure ojačaju kako bi se osigurala višesektorska ekspertiza. Kancelarija za pravne poslove, standardizaciju i harmonizaciju nema dovoljno zaposlenih, čime je podrivena delotvorna, temeljna provera zakonodavstva. Sposobnost skupštine da delotvorno proverava saglasnost sa normama EU treba da se poveća.

Skupštini i dalje nedostaje pravno odeljenje koje bi dalo pravne savete samo administrativnom rukovodstvu, predsedniku i predsedništvu i koje bi zastupalo skupštinu pred sudovima. Sposobnost skupštinske administracije da pruži pravne savete i formalna mišljenja skupštini o ustavnim pitanjima je takođe veoma slaba.

Ostaju zabrinutosti u vezi sa upravljanjem ljudskim resursima od strane sekretarijata skupštine. Nova uredba koja navodi organizaciju i odgovornosti skupštinske administracije je usvojena oktobra 2010. godine i sprovodi se. Uredba nije u celosti u skladu sa zakonodavstvom na snazi, kao što je zakon o javnim službenicima i zakon o platama javnih službenika. Potrebno je da se primeni postupak zapošljavanja zasnovan na merodavnosti kako bi se izbeglo političko uplitanje. Skupština treba da uvede snažniji mehanizam za nadzor budžetskih rashoda tokom finansijske godine. Budžet za obuku osoblja se i dalje ne troši u velikoj meri. Ustavni sud je februara 2011. godine doneo odluku da zakon o pravima i odgovornostima poslanika nije u skladu sa zakonom o penzijama. Stoga je potrebno da se starosna granica za penzionisanje poveća sa 55 na 65 godina.

Sveukupno, skupština je poštovala odluke Ustavnog suda u vezi sa reizborom predsednika. Bilo je ozbiljnih nedostataka u procesu opštih izbora. Kosovo treba da preduzme hitne

korake na rešavanju ovih nedostataka pojednostavljivanjem sistema, čineći ga transparentnijim, i istragom i gonjenjem slučajeva izbornih prevara. Ograničeni napredak je postignut u jačanju nadzora vlade od strane skupštine, poboljšanjem provere predloženog zakonodavstva u skladu sa prioritetima evropskih integracija ili da vlada i skupština zajedno rade na zajedničkom programu reforme. Postoji zabrinutost u vezi sa pridržavanjem skupštine sa svojim poslovnikom.

Vlada

Skupština je 22. februara glasala o novoj koalicionoj vladi formiranoj od članova DPK-a ANK-a i manjinskih stranaka. Trenutna vlada ima šest zamenika premijera i 19 ministara, od kojih su trojica takođe zamenici premijera. Zamenike ministara čine troje Srba i osmoro iz drugih zajednica.

Nova vlada je usvojila svoju zakonodavnu strategiju marta, nakon čega je usledio njen godišnji plan rada u aprilu. Vladin poslovník je revidiran. Vlada je marta usvojila uredbu kojom se uspostavlja i jača uloga odeljenja za evropske integracije u ministarstvima. Sada odeljenja takođe vrše funkcije koordinaciju strateške politike i spoljne pomoći. Ministarstvo za evropske integracije ima redovne nedeljne sastanke sa ovim odeljenjima, čime se obezbeđuje bolji protok informacija i koordinacija između ovih ključnih aktera. Međuministarski savet za pitanja evropskih integracija se sastao dvaput u toku perioda izveštavanja. Sveukupna međuinstitucionalna arhitektura koja rukovodi procesom evropskih integracija bi trebalo da se dalje ojača i da bude sinhronizovana i njome efikasnije rukovođeno. Radne grupe za evropske integracije se sastaju redovno.

Ministarstvo za evropske integracije, a naročito javni službenici koji se bave pitanjima evropskih integracija, značajno su poboljšali upravljanje drugim ciklusom dijaloga o procesu stabilizacije i pridruživanja. Ovo je obezbedilo kontinuitet sveukupnog procesa u teškim institucionalnim okolnostima. Ministarstvo je marta usvojilo akcioni plan koji podvlači deset ključnih prioriteta za evropske integracije opšte prirode za kosovsku vladu. Utvrđivanje konkretnih ciljeva i merljivi rezultati bi bolje usmeravali vladine napore. Pored toga, Ministarstvo je mobilisalo vladu i skupštinu da postignu rezultate u pogledu ključnih prioriteta. Vlada je takođe usvojila revidirani Akcioni plan za evropsko partnerstvo u martu. Struktura dokumenta je poboljšana a spisak aktivnosti je uključen. Potrebni su dodatni naponi kako bi dokument postao alatka za praćenje i strateška smernica za vladu utvrđivanjem na jasniji način onoga što realno može da se postigne tokom 12 meseci obuhvaćenih planom.

U oktobru 2010. godine je izmenjen i dopunjen zakon o lokalnoj samoupravi. Strateški plan za podizanje kapaciteta u opštinama je završen marta 2011. godine i pružena je obuka. Ministarstvo za lokalnu samoupravu je usvojilo uredbu o proceni legalnosti opštinskih akata. Takođe je izdato uputstvo o odgovornostima opština u procesu evropskih integracija. Sistem zasnovan na pokazateljima za procenu učinka opština je izrađen i sada funkcioniše u svim opštinama osim u tri opštine na severu. Ministarstvo je postiglo određeni napredak u praćenju lokalnih vlasti. Budžetska ograničenja i nedostatak pristupa zemljištu ostaju glavne prepreke za ekonomski razvoj opština. Kontradiktorna tumačenja zakona o lokalnoj samoupravi i dalje su prepreka u saradnji između centralne i lokalnih administracija. Situacija treba da se reši, uključujući prosljeđivanje pitanja nadležnim sudovima.

Naponi na decentralizaciji su nastavljeni. Vlada treba da nađe rešenja za dugoročnu održivost novoformiranih opština sa srpskom većinom. Njihov administrativni kapacitet takođe treba da se dodatno ojača. Kao posledica suprotstavljanja struktura na severu podržanih od Srbije decentralizacija nije mogla da napreduje u ovom regionu.

Sveukupno, može da se prijavi mešoviti napredak. Vlada je ojačala odeljenja za evropske integracije u pojedinačnim ministarstvima i Ministarstvo za evropske integracije je nastavilo da podiže svoju koordinacionu ulogu. Potrebni su dodatni naponi na poboljšanju primene reformskog plana u resornim ministarstvima, na osnovu akcija utvrđenih u dijalogu o procesu stabilizacije i pridruživanja. Značajan napredak je postignut u decentralizaciji. Opštine se i dalje suočavaju sa izazovima u smislu kapaciteta i resursa. Integracija opština i srpske zajednice na severu Kosova poseban su izazov.

Javna administracija

Postignut je ograničeni napredak u reformi javne administracije. Revidirana strategija za javnu administraciju za period 2010-2013 koju je vlada usvojila septembra 2010 još uvek se ne sprovodi. Međuministarska radna grupa odgovorna za izradu akcionog plana koja sprovodi strategiju reforme javne administracije formirana je novembra 2010. Akcioni plan još uvek nije završen, čime se predviđa značajno kašnjenje u sprovođenju reformi. Sveukupni proces je ometen nedostatkom finansijskih resursa i nedovoljnom političkom potporom. Na prvom sastanku od septembra 2010. godine, Međuministarski odbor za reformu javne administracije je u julu usvojio četiri plana za strateški razvoj.

U oblasti reforme javne službe su usvojene određene uredbe i administrativna uputstva, kao što je usvajanje uredbe o radnom vremenu i o opisima poslova, a naročito uredbe o imenovanju viših javnih službenika i o civilnog registru javnih činovnika. Uredba koja ograničava administrativne odgovornosti Kabineta premijera i ministarstava je usvojena kao deo mera za sprovođenje zakona o državnoj administraciji. U odeljenju javne službe je zaposleno dodatno osoblje, ali institucionalni okvir u javnoj administraciji i dalje pati od prijavljenog nedostatka resursa. Zakonski okvir neophodan za sprovođenje primarnog zakonodavstva o državnoj administraciji i o administrativnim postupcima je ograničen.

Kosovski institut za javnu administraciju je pružio niz obuka, naročito za službenike za javne nabavke. Administrativni i finansijski kapaciteti i koordinaciona funkcija Instituta su i dalje slabi. Ovo utiče na sposobnost instituta da pruži racionalniji strateški pristup za podizanje kapaciteta javnih službenika.

Zakon o pristupu javnim dokumentima je usvojen oktobra 2010. i u početnoj je fazi primene. Najviše zahteva dolazi od medija, ali se statistika ne čuva. Nezavisni nadzorni odbor je direktno odgovoran skupštini. On se bavi žalbama javnih službenika i prati primenu zakonodavstva o javnoj službi. Odbor je organizovao aktivnosti na informisanju u opštinama u vezi sa zakonima o javnoj službi usvojenim 2010. Delotvornost odbora je ograničena jer se većina njegovih odluka ne sprovodi od strane relevantnih institucija. Pored toga, neke od njegovih odgovornosti se preklapaju sa odgovornostima Ministarstva za javnu administraciju.

Ombudsmen na Kosovu ostaje slaba institucija zbog nedostatka političke potpore za obezbeđivanje njegovog odgovarajućeg funkcionisanja i finansijske nezavisnosti. Preporuke koje da ombudsmen zahtevaju podršku Kabineta premijera kako bi se obezbedilo da su realizovane. Zapošljavanje zamenika Ombudsmena još uvek nije završeno. Ombudsmen je juna 2011. godine predstavio specijalni izveštaj Skupštini Kosova. Izveštaj kao ključne izazove utvrđuje nedovoljne ljudske i finansijske resurse kao i nedostatak adekvatnih radnih objekata u Prištini i drugim opštinama. Skupština i vlada treba da se bave ovom hitnom situacijom.

Ombudsmen je tokom 2010. godine primio ukupno 1.233 poseta od pojedinaca koji su tražili savet i pomoć. Institucija ombudsmena je to 1. septembra 2011. godine primila oko 1.000 žalbi. Ombudsmen treba da popravi komunikaciju sa građanima u vezi sa rezultatima svog rada.

Takođe je potrebno da se dalje razviju spoljne revizije jer one služe kao pokretač za poboljšanje javne uprave i obezbeđivanje odgovornosti. Pored kancelarija za unutrašnju reviziju u ministarstvima postoji Kancelarija generalnog revizora koja odgovara direktno Skupštini i čiji mandat i dužnosti su definisane Ustavom i zakonom. Kancelarija je do septembra 2011. godine imala 124 radna mesta i sva su popunjena. Što se tiče e-uprave, nedostatak koordinacije je doveo do situacije da različite grane uprave nisu povezane i da se građanima pružaju samo određene usluge u okviru e-uprave.

Sveukupno, došlo je do ograničenog napretka u reformi javne administracije. Usvojeni su neki zakoni i uredbe. Potrebno je da se pojačaju naponi za primenu strategija i zakona. Pored toga, je potrebno da se značajno povećaju veštine radnika u javnoj službi. Kosovo treba da izgradi profesionalnu javnu administraciju oslobođenu političkog uplitanja. Ovo je ključni prioritet evropskog partnerstva i potrebno je da bude visok politički prioritet. Jačanje kapaciteta institucija zaduženih za javnu administraciju sa jedne strane i nezavisne institucije sa druge strane, naročito Ombudsmen, su od najvećeg značaja.

Civilni nadzor bezbednosnih snaga

Postignut je određeni napredak u civilnom nadzoru bezbednosnih snaga. Kosovo i dalje treba da primeni zakonodavstvo o poverljivosti informacija i odobrenju pristupa. Potrebno je da se poboljša praćenje bezbednosne službe i Kosovskih snaga bezbednosti od strane relevantnih odbora u Skupštini. Pored toga, glavne političke partije na Kosovu i dalje upravljaju sopstvenim bezbednosnim mrežama.

Pravosudni sistem

Kosovo je postiglo napredak u pravosudnom sektoru. Ustavni sud je izdao niz ključnih odluka, što je donelo značajan uticaj. Institucije su obezbedile da se ove presude prate. Ustavni sud je septembra presudio u pitanju funkcionalnog imuniteta poslanika, predsednika i članova vlade. Pored potvrđivanja da niko nema imunitet za svoje aktivnosti i donete odluke van delokruga svojih odgovornosti, odluka takođe utvrđuje u kojim slučajevima i okolnostima mogu ili ne mogu da se dese hapšenja.

Kosovske vlasti su nastavile da primenjuju usvojeno zakonodavstvo o reformi pravosuđa, naročito zakona o sudskim i tužilačkim većima, o sudovima i o tužilaštvu. Godišnji budžet za pravosuđe je oko 17 miliona evra za 2011. godinu. Prethodne godine je iznosio oko 14 miliona evra, što je oko 0,34% BDP-a. Kosovo je usvojilo zakon o civilnim aspektima međunarodne otmice dece oktobra 2010. i zakon o zaštiti svedoka u julu. Zakon o krivičnoj odgovornosti pravnih lica za krivične prekršaje, zakon o međunarodnoj pravnoj saradnji za krivična pitanja, esktradikciji i prebacivanju osuđenih lica, i zakon o Posebnoj komori Vrhovnog suda su usvojeni avgusta. Primena zakona o Posebnoj komori Vrhovnog suda predstavlja značajan izazov u pogledu manjka kvalifikovanog lokalnog osoblja. Zakon takođe ograničava EULEX u Komori, što je stvar koja zabrinjava imajući u vidu da snažno angažovanje misije smanjuje potencijal za kontroverze u vezi sa odlukama Komore.

Sa ciljem primene zakona o posredovanju, odbor za posredovanje je potvrdio 74 posrednika od kojih je 50 podneto Ministarstvu pravde kako bi dobili licencu. Oni su pohađali obuku i probni centri za posredovanje su otvoreni u Gnjilanu i Peći uz donatorsku pomoć. Primena zakona o notarima je počela. Potrebni su dalji naponi kako bi se uspostavio potpuno funkcionalan notarski sistem.

Odeljenje odgovorno za međunarodnu pravnu pomoć pri Ministarstvu pravde je nastavilo da vrši svoje dužnosti na profesionalan i efikasan način. Njegovi kapaciteti su ojačani. Tokom 2011.

godine su potpisani bilateralni sporazumi o pravnoj saradnji u krivičnim predmetima, ekstradiciji i prebacivanju osuđenih lica sa Bivšom Jugoslovenskom Republikom Makedonijom i Turskom. U toku su pregovori o drugim bilateralnim sporazumima. Bak okvira ove pravne saradnje odvija se međunarodna pravna saradnja na osnovu reciprociteta sa mnogim drugim zemljama. Kosovsko Ministarstvo pravde deluje po zahtevima za zajedničku pravnu pomoć dobijenim od zemalja koje nisu priznale Kosovo, bilo direktno ili preko UNMIK-a ili EULEX-a. UNMIK ostaje formalna tačka za kontakt sa Interpolom i ICTY-em. Direktna zajednička pravna pomoć između Srbije i Kosova ne funkcioniše. 12. avgusta je potpisan tehnički aranžman o zajedničkoj pravnoj pomoći između Ministarstva pravde i EULEX-a, prema kojem EULEX preuzima ulogu posrednika između Ministarstva pravde i država koje nisu priznale Kosovo i olakšaće procesuiranje zahteva za zajedničku pravnu pomoć sa tim zemljama.

Plate sudija i tužilaca u povećane, kao što je utvrđeno relevantnim zakonima radi daljeg jačanja nezavisnosti sudija. Sudski savet Kosova je počeo da se bavi nedostacima u pravosuđu. Savet je usvojio akcioni plan za primenu zakona o sudovima. On je usvojio strategiju za smanjenje zaostalih predmeta oktobra 2010. godine i počeo je sa njenom primenom 1. januara 2011. godine. Broj zaostalih predmeta do kraja juna (utvrđeno na 161.273 za referentni datum 31 decembar 2008) je smanjena za oko 26% na oko 119.000 predmeta. Ukupan broj nerešenih predmeta je iznosio 211.588 (od kojih je 111.704 zaostalih predmeta u redovnim sudovima – 76.030 su izvršni predmeti za neplaćanje komunalija), dok sudovi za prekršaje imaju 99.031 nerešenih predmeta (od koji su 7.284 zaostalih predmeta). Uspostavljena je specijalna jedinica za primenu za primenu građanskih parnica koja ima kancelarije u pet sudova. Zaposleno je oko 30 referenata za primenu.

Imenovan je direktor sekretarijata Saveta i preduzeo je velike korake kako bi unapredio funkcionisanje sekretarijata. Savet je preuzeo punu odgovornost za zapošljavanje, proveru i izbor kandidata za radna mesta u pravosuđu i formirao je kancelariju za procenu i proveru sudija i tužilaca radi podrške procesa izbora. Kancelarija treba da igra važnu ulogu u obezbeđivanju odgovornosti pravosuđa. Od ukupnog broja 399 predviđenih sudija za kosovske sudove, 244 mesta je popunjeno i Savet je objavio konkurse za još 112 otvorenih radnih mesta. Raspodela preostalih 43 mesta će biti obavljena na osnovu novog zakona o sudovima, koji restrukturira sudski sistem na Kosovu. Broj prijava za reimenovanje od članova manjinskih zajednica je i dalje niži od potrebnog da se popune sva radna mesta. Kao deo procesa reimenovanja, troje sudija (od ukupno sedam) je imenovano u Posebnu komoru Vrhovnog suda i jedan sudija je imenovan u komisiji za žalbe pri Posebnoj komori. Četiri kosovskih Albanaca i jedan kosovski Srbin su imenovani za sudije Vrhovnog suda 11. avgusta od strane predsednice Kosova. Ovo dovodi do ukupnog broja sudija Vrhovnog suda na 16.

Savet je takođe organizovao obuku za sudske službenike o primeni priručnika za upravljanje sudovima i o informacionom sistemu za upravljanje predmetima. On je takođe imenovao disciplinsku komisiju februara, ali tek treba da imenuje odbore navedene zakonom o Sudskom savetu. Prijavljeni su određeni disciplinski postupci protiv sudija i tužilaca, ali nijedan od njih nije doveo do razrešenja. Sudski savet još uvek nije dostigao pun sastav. Savet je usvojio pravila za izbor članova iz njihove struke za popunu slobodnih radnih mesta od strane tužilaca koji su sada članovi Tužilačkog veća Kosova i organizovao je proces izbora. Izabrano je dvoje sudija iz sudova iz prve instance. Skupština treba da imenuje tri člana Saveta, uključujući dvoje sudija iz manjinskih zajednica.

Zakon o Tužilačkom veću Kosova je stupio na snagu 1. januara. Svih devet članova Tužilačkog veća je imenovano i Veće je počelo da radi. Ono je preduzelo određene odgovornosti od Ministarstva pravde i Sudskog saveta Kosova i njegova dva glavna organa su sada u funkciji: disciplinski odbor i komisija za zapošljavanje novih tužilaca za popunu 45 otvorenih radnih

mesta. Veće je odobrilo određene administrativne i organizacione uredbe i proces zapošljavanja je u toku. Veće je imenovalo specijalne tužioce koji će se baviti organizovanim kriminalom, ekonomskim kriminalom, korupcijom i trgovinom ljudima u svim okružnim sudovima i opštinskim sudovima. Važno je da saradnja između tužilaca i policije nastavi da s popravljaju, naročito u borbi protiv organizovanog kriminala, za šta Veće treba da razvije tužilačku politiku i strategiju u skladu sa zakonom.

Postignut je napredak u rešavanju nerešenih predmeta nakon nasilja iz marta 2004. Krivični postupci su završeni u prvoj instanci; većina građanskih predmeta je proglašeno neprihvatljivim.

Sudski sistem ostaje slab i potrebno je da se poveća njegova efikasnost. Primena priručnika o upravljanju sudovima je u ranoj fazi. Upravljanje podacima i predmetima je i dalje slabo. I dalje postoje izveštaji o pretnjama i zastrašivanjima sudija, naročito u osetljivim predmetima kao što su svojinska prava. Ovo je ozbiljna zabrinutost jer se tiče nepristrasnosti pravosuđa. Stoga je potrebno da se preduzmu odgovarajuće bezbednosne i zaštitne mere kako bi se sudijama i sudskom osoblju obezbedilo bezbedno radno okruženje i efikasne mere zaštite od pretnji ili zastrašivanja. I dalje je zabrinutost političko mešanje u rad sudstva.

Vladavina prava i dalje je uzrok zabrinutosti na severu Kosova. Sud u Mitrovici se i dalje sastoji samo od sudija i tužilaca EULEX-a i radi sa ograničenim kapacitetima. Ovo ograničava pristup pravdi i podrija vladavinu prava. Građanski predmeti nisu rešeni više od tri godine jer su normalne aktivnosti suda prestale marta 2008. godine, što povećava zabrinutost o pravu na suđenje u razumnom vremenu. Trenutno na severu Kosova ne funkcioniše nijedan opštinski sud, osim suda u Mitrovici koji ima samo kadrove iz EULEX-a.

Postoje određene ozbiljne zabrinutosti vezano za transparentnost u primeni zakon o pomilovanju. Vršilac dužnosti predsednika je pomilovao 103 zatvorenika februara 2011. godine (u poređenju sa 62 februara 2010. godine). Mnogi od njih su služili kazne za ozbiljan kriminal.

Sveukupno, Kosovo je postiglo napredak u ovoj oblasti. Ustavni sud je doneo niz ključnih presuda. Sudski savet je počeo da se bavi ključnim prioritetima a tužilačko veće je počelo da funkcioniše. Uspešan završetak procesa reimenovanja je povećao samouverenost u lokalnom sudstvu. Sudski sistem je i dalje slab. Mešanje u rad sudstva i dalje postoji, čime ugrožava njegovu nezavisnost i nepristrasnost. Potrebna su poboljšanja efikasnosti sudskih postupaka i primene odluka.

Politika za suzbijanje korupcije

Kosovo je postiglo određeni napredak u suzbijanju korupcije. Primenu antikorupcijske strategije prati Agencija za borbu protiv korupcije. Agencija je takođe odgovorni organ za praćenje primene zakona o sprečavanju sukoba interesa u vršenju javnih funkcija, koji je izmenjen avgusta. Zakon o prijavi, poreklu i kontroli imovine viših javnih službenika i o prijavi, poreklu i kontroli poklona svih javnih službenika, zakon o zaštiti duvača u pištaljku i zakon o javnim nabavkama su takođe usvojeni krajem avgusta. Koordinator za borbu protiv korupcije je imenovan pri Kancelariji državnog tužioca i po jednom tužiocu za svako okružno tužilaštvo je dodeljen zadatak da radi na predmetima koji se tiču korupcije. Potrebno je da se preduzmu koraci na jačanju kosovske operativne grupe za suzbijanje korupcije i da se obezbedi da dodeljeni policajci i imenovani eksperti budu u stanju da delotvorno doprinose. Trebalo bi da se preduzmu slični koraci za poboljšanje saradnje između tužilaca. Mešovito veće sastavljeno od lokalnih i EULEX sudija je osudilo više službenike i političare. Optužnica protiv službenika uprave carine je odbačena po

pravnim osnovama od sudije EULEX-a u Prištinskom sudu. Tužilaštvo je podnelo žalbu protiv ovog predmeta.

Povećanje plata sudija i završetak procesa reimenovanja su pozitivni koraci za sprečavanje korupcije u sudstvu. Kampanja za prijavu imovine održana 2011. godine dovela je do povećanja broja prijava od strane političara. 96% (1830) službenika je prijavilo imovinu, što je objavljeno na internetu. Pokrenuti su predmeti protiv 84 osobe koje nisu obelodanile svoju imovinu. Agencija za borbu protiv korupcije je povećala svoje aktivnosti na informisanju, preko kampanja i ciljanih obuka. Agencija ima dovoljne kapacitete da obavi svoje zadatke. Agencije za primenu zakona su ojačale svoje disciplinske strukture.

Nekoliko predmeta u vezi sa korupcijom je dobilo svoj epilog u vidu presude. Ukupno 30 presuda je izdato od januara 2009. godine od strane mešovitog veća od kosovskih i EULEX-ovih sudija, trideset tuženih je proglašeno krivim a devet je oslobođeno. Što se tiče predmeta korupcije, 216 predmeta je nasleđeno iz prethodnih godina a 92 je prijavljeno u periodu oktobar 2010 – jul 2011.

75 predmeta je rešeno u prvoj instanci (40 je sa osuđujućim presudama) u ovom periodu.

Kosovo se i dalje suočava sa značajnim izazovima u borbi protiv korupcije. Usvojeno zakonodavstvo sada treba da se primeni u potpunosti. Kapaciteti za istraživanje ove vrste kriminala i nivo ekspertize ostaju ograničeni. Organi za primenu zakona i sudski organi treba da budu aktivniji u oboj oblasti. Saradnja između Agencije za borbu protiv korupcije, policije i tužilaštva treba da se dalje popravi. Prijavljivanje imovine od strane javnih službenika i dalje pokazuje nesaglasnost između prijavljenih i stvarnih prihoda. Većina političkih partija nije u potpunosti poštovala svoje obaveze za izveštavanje kancelarije za registraciju političkih partija. Pored toga, još uvek nisu usvojeni neophodni amandmani za zakon o finansiranju političkih partija. Kršenje propisa u vezi sa javnim nabavkama je i dalje pitanje koje zabrinjava u smislu korupcije. Građani se redovno suočavaju sa korupcijom u policijskim, carinskim i sudskim uslugama. Potrebni su veliki naponi za borbu protiv široko rasprostranjene korupcije u obrazovanju i zdravstvenoj zaštiti.

Sveukupno, postignu je određeni napredak u borbi protiv korupcije, naročito početkom borbe nekih slučajeva korupcije i poboljšanjem zakonodavnog okvira. Postojeće strukture za rad na korupciji su se takođe popravile. Zakonodavni okvir i dalje nije potpun. Postoji potreba da se aktivnije radi na izazovima, naročito od strane organa za primenu zakona i sudstva. To bi takođe trebali da urade u svojim organima. Korupcija preovladava u mnogim oblastima i nastavlja da bude ozbiljna zabrinutost. Ona takođe utiče na pristup javnim uslugama od strane građana.

2.2. Ljudska prava i zaštita manjina

Poštovanje međunarodnih zakona o ljudskim pravima

Kosovo nije član UN-a ni Saveta Evrope. Shodno tome nije u poziciji da ratifikuje relevantne instrumente za ljudska prava. Kosovo ne obavezuju okviri sa ovim međunarodnim organima koji se tiču redovnog izveštavanja i saradnje u pogledu ljudskih prava (uključujući Evropski sud za ljudska prava). Ustav Kosova sadrži snažne odredbe za obezbeđivanje međunarodnih standarda o ljudskim pravima. Zajedno sa katalogom prava Ustav čini operativnim odredbe o brojnim instrumentima za ljudska prava koji obavezuju pravni poredak Kosova. Kosovo ima za cilj da se angažuje sa evropskim i međunarodnim organima za praćenje van okvira postojeće neformalne komunikacije.

Vlada je tokom perioda izveštavanja podnela izveštaj Komisiji za prava deteta. Ova saradnja sa ad hok aranžmanima za izveštavanje organima sporazuma UN je pozitivan korak. To je omogućilo Kosovu da pruži izveštaj o primeni Konvencije o eliminaciji svih vidova nasilja nad ženama.

Promocija i primena ljudskih prava ostaju glavni izazov. Organizovana je obuka da se poprave kapaciteti jedinica za ljudska prava. Primenljivost pravnih i administrativnih lekova za povredu ljudskih prava treba da se popravi na svim nivoima. Asortiman institucija i organa koji se bave ljudskim pravima na centralnom i lokalnom nivou je previše raširen i često se preklapa. Komunikacija i koordinacija između različitih institucija i organa koji se bave ljudskim pravima na centralnom i lokalnom nivou i Ombudsmena je slaba. Ove organe je potrebno modernizovati, a njihov mandat razjasniti, kako bi se bolje iskoristili njihovi ograničeni resursi i ekspertiza.

Sveukupno, ova oblast ostaje veliki izazov. Institucionalno uređenje koje promovise i primenjuje ljudska prava treba da se pojednostavi. Potrebno je da se opredele odgovarajući resursi. Potrebno je da se pojačaju naponi da se popravi praćenje i izveštavanje i da se stavi težište na poboljšanje primenljivosti zakona i politika. Obezbeđivanje punog poštovanja ljudskih prava je ključni prioritet evropskog partnerstva.

Građanska i politička prava

Vlada treba da učini više u vezi sa sprečavanje torture i maltretiranja, kao i borbe protiv nekažnjivosti. Broj prijavljenih slučajeva koji uključuju policajce i osoblje zatvora se smanjio. EULEX prati navode mogućeg maltretiranja u zatvoru u Dubravi i tesno saraduje sa timom za intervencije pri Kosovskoj korektivnoj ustanovi.

Sveukupno, potrebni su dalji naponi za sprečavanje torture, maltretiranja i nekažnjivosti.

Kosovo je postiglo određeni napredak u vezi sa zatvorskim sistemom. Uslovi u kosovskim pritvorima su se popravili. Prvi koraci su preduzeti da se uspostavi održiv mehanizam za praćenje lokalnih pritvora kako bi se koordinirali naponi između različitih lokalnih organizacija i institucija koje prate pritvor. Saradnja između Ombudsmena, Kosovskog rehabilitacionog centra za žrtve torture i Savet za odbranu ljudskih prava i sloboda u cilju uspostavljanja takvog mehanizma je stupila na snagu maja, kosovska popravna služba je uvela program lečenja metadonom što je popravilo stanje ovisnika od narkotika među zatvorskom populacijom.

Potrebno je da se reše neka zaostala pitanja. Samo mali broj od oko trideset podzakonskih akata za primenu zakona o izvršenju krivičnih sankcija je stupio na snagu. Usled nedostatka prostora u pritvorima pred suđenje i povećanje broja pritvorenika (sa 369 avgusta 2010. godine na 545 juna 2011. godine), Kosovska korektivna služba je prebacila neke pritvorenike u zatvor u Dubravi, gde su smešteni u odvojenim ćelijama od osuđenih zatvorenika. Korektivna služba se i dalje suočava sa poteškoćama u obezbeđivanju sredstava za renoviranje. Gradnja zatvora visoke bezbednosti treba da se završi što pre. Saradnja sa pritvorskim centrom u Mitrovici se popravila i sada je zadovoljavajuća. Ovaj objekat nije pogodan za dugoročne zatvorenike.

Korektivna služba trenutno nema elektronski sistem informacija koji može da evidentira i da pruži pouzdane podatke o zatvorskoj populaciji. Ovo otežava planiranje delotvornih programa socijalne reintegracije. Korupcija u zatvorskom sistemu treba da se reši.

Sveukupno, može da se prijavi određeni napredak u vezi sa korektivnim službama. Kosovo nastavlja da se bavi svojim ciljevima u ovoj oblasti.

Postignut je ograničeni napredak u pogledu pristupa pravdi. Mehanizmi za pomoć žrtvama trgovine ljudima i nasilja u porodici postoje. Kancelarije za pravnu pomoć su takođe otvorene. Kancelarije za vezu sa sudovima deluju u svim regionima, ali je potrebno da se za njih obezbede

sredstva i resursi za njih. Postoje veliki izazovi kao što su nerešeni predmeti. Sud u Mitrovici i dalje funkcioniše sa ograničenim kapacitetima pod EULEX-om. Pristup pravdi za žrtve trgovine ljudima, dece i žena, treba da se popravi. Potrebni su dodatni naponi da se obezbedi pravna pomoć na Kosovu, uključujući usvajanje odgovarajućeg zakona.

Sveukupno, Kosovo je postiglo ograničeni napredak u ovoj oblasti. Niz prepreka i dalje ograničava pristup pravdi. Kosovo je u ranoj fazi obezbeđivanja pristupa pravdi.

Što se tiče slobode izražavanja može da se prijavi ograničeni napredak. Transparentnost vlasništva medija je zagarantovana zakonom i primenjuje se shodno tome. Nezavisna komisija za medije je pružila medijsko praćenje izborne kampanje po prvi put. Jedinice za ljudska prava u ministarstvima su dobile obuku o zakonu o pristupu javnim dokumentima. Primena ovog zakona zahteva da se razjasne uloge i odgovornosti uključenih ministarstava.

Pet medijskih profesionalaca i jedan predsednik opštine su osuđeni za navodne pretnje i klevete nezavisnih istraživačkih novinara. Novinari se i dalje suočavaju sa političkim pritiskom i zastrašivanjem, što preti još uvek krhkom istražnom novinarstvu. Izmena Krivičnog zakona čime kleveta neće biti smatrana kao krivični prekršaj i dalje nije usvojena. Profesionalni novinarski standardi bi trebalo da se pojačaju.

Naponi da se izrade novi zakoni o Nezavisnoj medijskoj komisiji i javnom emiteru, RTK, doprineli su povećanju svesti o evropskim standardima. Uređivačka nezavisnost javnog servisa RTK nije zagarantovana. RTK takođe nedostaju održive finansije. Trenutni budžet preko finansiranja teško podriva nezavisnost RTK. Drugi mediji umnogome zavise od finansiranja od javnog sektora i javnih preduzeća. Skupština treba da imenuje članove Nezavisne komisije za medije. Zakonodavstvo garantuje dovoljno vreme za program na RTK na manjinskim jezicima, ali se to u praksi ne poštuje.

Sveukupno, Kosovo se i dalje suočava sa značajnim izazovima u ovoj oblasti, uključujući političko uplitanje.

Sloboda udruživanja i okupljanja se i dalje vrši na Kosovu. Na Kosovu je održano nekoliko demonstracija. Nedavno izmenjeni zakon o slobodi udruživanja u NVO osigurava da njihovo pravo na udruživanje nije sprečeno. Što se tiče razvoja organizacija civilnog društva, može da se prijavi mali napredak. Predsednica Kosova je nekoliko puta pozvala nekoliko predstavnika civilnog društva kako bi je savetovali. Institucije treba da nađu načine da osiguraju strukturiraniju saradnju sa civilnim društvom. Javno shvatanje uloge civilnog društva je i dalje slabo. Zabrinjava što je civilno društvo predmet prekomernog političkog pritiska i zastrašivanja ukoliko njegove aktivnosti ne odgovaraju mišljenju vlasti.

Sveukupno, postignut je mešoviti napredak u naporima da se u potpunosti garancije sloboda udruživanja i okupljanja. Okruženje u kojem NVO-i deluju treba da se popravi. Vlada, skupština i opštine treba da saraduju delotvornije sa civilnim društvom.

Što se tiče slobode misli, uverenja i vere, postignut je određeni napredak. Policija Kosova je nastavila da preuzima odgovornosti od KFOR-a za očuvanje istorijskih i verskih lokaliteta, uključujući i one Srpske Pravoslavne Crkve. Samo tri lokaliteta je pod zaštitom KFOR-a. Kosovo je unapredilo svoje aktivnosti na renoviranju lokaliteta Srpske Pravoslavne Crkve u saradnji sa relevantnim učesnicima Srpske Pravoslavne Crkve i srpskih vlasti. Pravoslavno groblje je ponovo počelo sa svojim aktivnostima u istorijskim objektima u Prizrenu. Kosovo je započelo konsultacije na amandmanima zakona o slobodi vere, kako bi se ukinuo trenutni zahtev za sve verske zajednice da se registruju kao nevladine organizacije. Održane su mirne demonstracije na verskoj osnovi u Prištini. Verski lideri su zajedno učestvovali u nekim verskim skupovima. Gradnja katoličke katedrale u centru Prištine je u toku. Studenti su pokrenuli aktivnosti čišćenja jevrejskog groblja u

Prištini. Međutim, nekoliko verskih lokaliteta je vandalizovano, uključujući srpske pravoslavne crkve, kao i pravoslavna i muslimanska groblja. Potrebno je da se poprave mehanizmi za izveštavanje o i praćenje ovakvih aktivnosti.

Sveukupno, postignut je mešoviti napredak u slobodi mišljenja, uverenja i vere, prenosu nadležnosti za zaštitu verskih i kulturnih lokaliteta na policiju se tečno nastavlja. Tolerancija ka verama je i dalje krhka. Postoji nedostatak poštovanja simboličnih lokaliteta i vernika, bez obzira na veru, postoji.

Ekonomska i socijalna prava (videti takođe Poglavlje 4.1.8 – Socijalne politike, zapošljavanje i javno zdravlje)

U oblastima prava žena i rodne ravnopravnosti može da se prijavi određeni napredak. Pozicija žena u politici se popravila izborom gđice Atifete Jahjage za predsednicu Kosova i imenovanjem tri žena za zamenika premijera, uključujući i posrednika za dijalog između Beograda i Prištini i ministarke za evropske integracije. Zakon o radu je proširio pravo na materinsko bolovanje. U primeni ovog zakona je potrebna da se posveti pažnja na ugrožene žene na tržištu rada. Primena zakona za zaštitu od nasilja u porodici je nastavljena. Agencija za rodnu ravnopravnost i Kosovski pravosudni institut su do sada pružili obuku pravnom osoblju o zaštiti od nasilja u porodici. U Gnjilanu je održana javna debata o ovom pitanju. Objavljeni su leci. Ministarstvo za Kosovske snage bezbednosti je formiralo jedinicu za ljudska prava koja se takođe bavi rodnom ravnopravnošću i zaposlilo je tri službenika. Na opštinskom nivou su održane obuke i povećani kapaciteti.

Nasilje u porodici i rodno nasilje su i dalje izazov na Kosovu. Relevantno zakonodavstvo treba da se primeni i prati. Usluge za žrtve nasilje u porodici i trgovine ljudima se delimično finansiraju od vlade, ali su i dalje veoma zavisne od donatorskih finansija. Potrebno je da se obezbedi dugoročna integracija žrtava, uključujući njihovu ekonomsku stabilnost i pristup pravdi. Potrebno je da se primene pozitivne mere kako bi se ojačale žene žrtve nasilja u porodici i trgovine ljudima. Velike stope napuštanja škole od strane devojčica i nedovoljna zastupljenost žena na tržištu rada, uključujući i javni sektor, zahteva konkretne akcije vlasti. Agencija za rodnu ravnopravnost je nastavila da olakšava, promoviše i prati primenu Programa rodne ravnopravnosti (2008-2013).

Sveukupno, može da se prijavi određeni napredak u pravima žena. Relevantne institucije bi trebalo da se ojačaju i da se poveća njihov budžet kako bi se zakonodavstvo u potpunosti sprovelo.

Zaštita prava deteta se popravila primenom zakona o maloletničkom pravosuđu i procesom njegovog praćenja. U martu je objavljen godišnji izveštaj o pravima deteta. Avet za dečija prava i pravdu za decu su osnovani. On treba da se usredsredi na primenu strategije i akcionog plana za prava deteta 2009-2013. Kosovo je otvorilo centre za učenje u puno opština radi borbe protiv napuštanja škole od strane dece iz zajednice Roma, Aškalija i Egipćana. Ovi naponi treba da se nastave.

Šema socijalne pomoći se revidira na osnovu neophodnih konsultacija i uzimanjem u obzir budžetskih ograničenja. Zaštita dece je i dalje slaba a stopa siromaštva dece je preko 48%. Deca su u većem riziku od siromaštva od opšteg stanovništva, naročito deca iz zajednice Roma. Aškalija i Egipćana. Slaba materinska nega i ishrana dece su dodatni izazovi koji su odraženi visokom stopom smrtnosti dece. Prisiljavanje na prosjačenje od strane dece je i dalje široko rasprostranjeno. Kosovo treba da ojača svoj sistem zaštite dece.

Sveukupno, zaštita dece je i dalje slaba. Potrebno je da se izrade mehanizmi i procesi za primenu dečijih prava. Dečija zaštita treba da ima koristi od funkcionalnog višesektorskog pristupa.

Ograničen napredak je postignut u vezi sa socijalno ugroženim licima i/ili osobama sa invaliditetom. Obuke u ovoj oblasti povećavaju administrativne kapacitete i potrebno je da se nastave. Savet za osobe sa invaliditetom je formiran kako bi koordinirao primenu zakona. Prvi izveštaj o primeni akcionog plana za osobe sa invaliditetom (2009-2011) je objavljen. Ovaj plan i zakon o stručnoj obuci i zapošljavanju osoba sa invaliditetom treba da se bolje primeni, i da se njegova primena prati. Takođe su potrebne adekvatne akcije na opštinskom nivou.

Sveukupno, potrebni su veći napori kako bi se popravio svakodnevni život socijalno ugroženih grupa i osoba sa invaliditetom.

Vlada je nastavila da vrši nekoliko kampanja za podizanje svesti o zakonu o borbi protiv diskriminacije. Nizak nivo poverenja u sudove obeshrabruje žrtve diskriminacije. Potrebni su veći napori za borbu protiv svih vidova diskriminacije, što je najveće pitanje koje zabrinjava. Primena relevantnih zakona, naročito zakona o borbi protiv diskriminacije, ostaje imperativ. Praćenje sprovođenja zakonodavstva u ovoj oblasti je i dalje nedovoljno.

Ustav zabranjuje diskriminaciju na osnovu seksualne orijentacije. Zakon o borbi protiv diskriminacije takođe pruža visok stepen zaštite lezbijske, gej, biseksualne i transseksualne (LGBT) zajednice. Praktična primena zakonodavstva ostaje izazov. Postoji nedostatak svesti o pitanjima koja se tiču LGBT, o kojima se ne diskutuje otvoreno. Postoji ograničeno znanje i razumevanje u delu službenika za primenu zakona o pravima ove zajednice. Socijalno prihvaćen nedostatak tolerancije ka pojedincima koji se identifikuju kao osobe koje imaju različitu seksualnu orijentaciju zahteva veću političku posvećenost. Članovi zajednice LGBT se suočavaju sa pretnjama ili rizikom od nasilja.

Sveukupno, potrebni su veći napori da se podigne opšta svest o merama za borbu protiv diskriminacije i za primenu postojećeg zakonodavstva.

U oblasti rada i prava sindikata je postignu određeni napredak. Zakon o radu je usvojen novembra 2010. godine. Ovo poboljšava radne uslove ugovora o radu. On takođe uvodi plaćeno materinsko odsustvo u trajanju do 9 meseci. Socijalno-ekonomski savet je postao funkcionalan i zakon o socijalno-ekonomskom savetu je usvojen i reguliše njegovu organizaciju, mandat i aktivnosti. Inspekcije rada su reorganizovane, ali im nedostaje kapacitet da prate radne uslove širom Kosova. Zakon o sindikatima je usvojen i razjašnjava prava radnika da se uspostave i učestvuje u radu sindikata. Postoje zabrinutosti u smislu usklađivanja zakona o štrajkovima sa Evropskim poglavljem o osnovnim pravima i međunarodnim standardima.

Sveukupno, rad i pravo na sindikalno delovanje su uveliko zagarantovani. Primena postojećeg zakonodavstva će biti ključna kako bi promene bile materijalne.

Što se tiče svojinskih prava, postignut je mešoviti napredak. Usvojen je niz zakona kojima se popravljaju zakonski okvir (zakon o katastru, izmena i dopuna zakona o formiranju registra nepokretne imovine, zakon o porezu na nepokretnu imovinu, zakon o opredeljivanju na korišćenje i razmenu nepokretne imovine opština, i zakon o izmeni i dopunu zakona o eksproprijaciji). Opština Priština je usvojila uredbu kojom se započinje proces legalizacije bespravno izgrađenih objekata. Imenovan je lokalni sudija u veću vrhovnog suda za žalbe protiv spornih odluka Agencije za imovinu čime je veće postalo operativno. Vlada je imenovala svog koordinatora za svojinska prava kako bi poboljšala primenu zakona u ovoj oblasti. Kosovska katastarska agencija je pokrenula projekat za registraciju stambenih jedinica u svim većim gradovima na Kosovu. Od 41.222 zahteva evidentiranih u Kosovskoj agenciji za imovinu, za 30.649 je odlučeno od strane Kosovske komisije za imovinske zahteve. 18.365 rešenih zahteva je oboreno zbog nepravilnog fizičkog obaveštenja tokom perioda između 2006. i 2009. godine i obaveštenja su ponovo obavljena. Kancelarije UNHCR-a u Srbiji deluju kao kancelarije za vezu za Kosovsku agenciju za imovinu.

Broj valjanih odluka Komisije za imovinske zahteve iznosi 17.076 od kojih je 11.712 isporučeno uspešnim podnosiocima zahteva. Od 4.526 primljenih zahteva, 1.069 je vraćeno vlasnicima a 1.268 je stavljeno pod upravu Agencije za imovinu. Primena naloga za iseljenja i upravljanje imovinom u severnom delu Mitrovice ostaje izazov. Finansiranje Agencije za imovine je i dalje neodrživo. Sudovi druge instance često šalju predmete prvostepenim sudovima na ponovno suđenje. Ovo se dešava zbog nepravilnosti bilo u presudi ili u postupku, i vodi do ponavljanja suđenja. Međuetnički imovinski sporovi se neprikladno odlažu pred lokalnim sudovima. Ne postoji šema nadoknade za društvene stanove. Zakon o prodaji stanovi kada postoji stanarsko pravo još uvek nije usvojen. Nedostatak strategije za regulisanje neformalnih naselja ostaje zabrinutost. Iako se procedure eksproprijacije dobro primenjuju i vlasnicima se vrši nadoknada, ne sprovodi se adekvatno odgovarajuća konsultacija i obaveštavanje raseljenih vlasnika od strane vlasti. Ovo dovodi do zaostalih predmeta u sudovima.

Sveukupno, slaba primena zakona u vezi sa imovinom je glavna prepreka za zaštitu i primenu svojinskih prava.

Poštovanje i zaštita manjina, kulturna prava

Postignut je određeni napredak u poštovanju i zaštiti manjina. Decentralizacija i podrška novoformiranih opština sa srpskom većinom su pozitivna dešavanja. Ovom procesu je potrebna veća pažnja i politička volja kako bi se rešila zaostala pitanja, kao što je upravljanje zemljištem. Rad Savetodavnog veća za zajednice je nastavljen. Njegovi članovi su doprineli proveru vladinih aktivnosti i politika koje utiču na zajednice, naročito preko svojih radnih grupa za obrazovanje i za pitanja koja se tiču zajednice Roma, Aškalija i Egipćana. Tokom perioda izveštavanja u Veću je imenovan kosovski Hrvat, čime je forum reprezentativniji. Izvršna tela sve više konsultuju veće. Broj incidenata koji utiču na manjinsko stanovništvo se povećao kao posledica događaja koji su pokrenuli tenzije između Kosova i Srbije.

Ograničen napredak može da se prijavi u vezi sa pristupom obrazovanju za manjinske zajednice. Nedavno usvojeni zakoni o douniverzitetkom obrazovanju i višem obrazovanju sadrži odredbe u vezi sa zastupljenošću nealbanskih zajednica u obrazovnim savetima i organima koji regulišu i nadgledaju obrazovni sistem. Novi zakon o višem obrazovanju sadrži sve institucije visokog obrazovanja, uključujući univerzitet na srpskom jeziku. Kompletiranje okvirnog nastavnog plana i programa je bio preduslov za izradu nastavnog plana i programa na srpskom i drugim jezicima zajednica. Sada je usvojen i potrebno je da se počne sa izradom predmetnog nastavnog plana i programa. Upis romske dece se blago povećao. Nastavni plan i program na romskom jeziku je objavljen kao izborni na tri jezika (albanski, romski i srpski).

Mnogi školski udžbenici nisu dostupni na maternjim jezicima za tursku, bošnjačku i romsku zajednicu. Štaviše, nastavni plan i program na srpskom jeziku i dalje nije dostupno na Kosovu, niti je srpski jezik dostupan kao drugi službeni jezik u nijednoj od privatnih škola van oblasti u kojima uglavnom žive Srbi. U mnogim slučajevima je obrazovanje na maternjem jeziku za tursku i bošnjačku zajednicu ometeno nedostatkom nastavnog plana i programa prevedenog na njihovim jezicima ili slabim kvalitetom prevoda udžbenika. Obuka nastavnika koji predaju na jezicima zajednica treba da se popravi, naročito u vezi sa novim nastavnim planom i programom.

Nastavno osoblje škola koje podržava Srbija je počelo da potpisuje ugovore sa opštinskim odeljenjima za obrazovanje na Kosovu. Nastavnici Goranci nisu potpisali nijedan ugovor sa opštinom Dragaš i stoga su sprečeni od korišćenja školskih objekata kojima upravlja Kosovo.

Postignut je mali napredak u upotrebi jezika. Pravni okvir generalno ispunjava međunarodne standarde u vezi sa jezičkim pravima. Jezička komisija je počela da prima žalbe. Novoformirane opštine su usvojile uredbe o jezicima u službenoj upotrebi. Primena zakona o jezicima u službenoj upotrebi je i dalje neadekvatna. Nedostatak dovoljnih ljudskih i finansijskih resursa ugrožava

pristup višezjezičkim javnim uslugama i takođe na delotvorno učešće u javnom životu. Uticaj jezičke komisije je veoma ograničen zbog nedostatka ljudskih resursa i komplikovanih institucionalnih struktura koje se bave osnovnim pravima.

Međunarodna podrška je poboljšala poziciju manjinskih medija, naročito na srpskom jeziku. Srpske televizije su pokrenule „TV Mrežu“ koja povezuje četiri televizijske stanice na srpskom jeziku širom Kosova i koje pokrivaju 80% srpskog stanovništva. Radijska mreža Udruženja kosovskih medija emituje širom Kosova.

Javni servis (RK) je opredelio vremena ispod pravnih odredaba za program na srpskom, romskom, bošnjačkom, goranskom i turskom jeziku. Plan da se formira drugi javni kanal koji će emitovati na srpskom jeziku ili bilo kojem nealbanskom jeziku nije završen. Fond za podršku manjinskih, multietničkih i medija drugih specijalnih grupa nije operativan jer je naplata televizijske pretplate za RTK suspendovana odlukom suda u oktobru 2009. godine. Kao posledica toga 5% pretplate namenjene za fond nije dostupno.

Sveukupno, postignut je ograničeni napredak u vezi sa pristupom obrazovanju za manjinske zajednice. Glavni izazov je i dalje nedostatak nastavnog plana i programa i udžbenika na manjinskim jezicima. Nastavnicima je takođe potrebno više obuka ukoliko nastavni planovi i programi postoji. Kosovske vlasti treba da povećaju svoje napore u ovoj oblasti, naročito u opredeljivanju adekvatnih resursa za obrazovanje manjinskih zajednica. Mali napredak može da se prijavi u pogledu upotrebe jezika. Primena pravnog okvira je neadekvatna. Višezjezičke javne škole ne postoje. Pozicija manjinskih medija, naročito na srpskom jeziku, se popravila.

Što se tiče zajednice Roma, Aškalija i Egipćana (RAE), postignut je mešoviti napredak. Oktobra 2010. godine je zatvoren kamp u Česminom Lugu zatvoren olovom i svi smeštajni objekti u kampu su porušeni. Njegovi stanovnici su zajedno sa drugim porodicama iz Osteroda preseljeni u Romsku mahalalu u južnoj Mitrovici, gde su opštinske vlasti opredelile zemljište za njihov smeštaj. Vlada je promovisala civilni upis ove zajednice, uključujući i ponudu besplatnog upisa. Izveštaj o primeni strategije za integraciju zajednice Roma, Aškalija i Egipćana je objavljena. Kosovo je učestvovalo u upravnom odboru Dekade Roma kao posmatrač, što mu je omogućilo da se angažuje sa ključnim partnerima u vezi sa romskim pitanjima u regionu.

Kamp u Osterodu još uvek nije zatvoren jer nije opredeljeno zemljište za preostale njegove stanovnike (devet porodica). Kosovu i dalje nedostaje sveobuhvatni plan kojim bi se regulisala neformalna romska naselja. Nedostatak upisa u matične knjige je još jedna ozbiljna prepreka pristupu uslugama. Reintegracija Roma, Aškalija i Egipćana vraćenih u procesu repatrijacije je zabrinutost. Vlasti treba da povećaju svoju posvećenost rešavanju hitnih pitanja koja utiču na živote zajednice Roma, Aškalija i Egipćana, naročito u pristupu obrazovanju, zdravstvenoj zaštiti, stanovanju i socijalnoj zaštiti.

Sveukupno, postignut je određeni napredak u integrisanju manjinskih zajednica. Kosovo je postiglo dobre rezultate zatvaranjem olovom zatvorenog kampa u Česminom Lugu i povećanim civilnim upisom zajednice Roma, Aškalija i Egipćana. Ovi napori bi trebalo da se nastave kako bi se povećala njihova socijalno-ekonomska integracija.

U oblasti izbeglih i interno raseljenih lica (IRL) može da se prijavi mali napredak. Na Kosovo se dobrovoljno vratilo ukupno 2.261 lice od januara do decembra 2010. godine, što obeležava najveći povratak u proteklih šest godina. Na dobrovoljni povratak je uticala teško političko i ekonomsko okruženje u prvom semestru 2011. godine. Budžet posvećen dobrovoljnom povratku je značajno smanjene od strane vlade. Ministarstva se suočavaju sa poteškoćama u obezbeđivanju socijalnog smeštaja za povratnike bez imovine.

Vlada treba da poveća svoje napore kako bi preduzela vođstvo u rešavanju pitanja interno raseljenih lica. Same opštine i dalje nisu u stanju da dogovore na neposredne i dugoročne potrebe interno raseljenih i izbeglih lica zbog nedostatka sredstava opredeljenih u tu namenu. Postoji nedoslednost između opštinskih strategija za povratak i akcionog plana koji je pripremila Ministarstvo za zajednice i povratak.

Interno raseljena lica se i dalje suočavaju sa nizom rizika, naročito nedostatkom ličnih identifikacionih i imovinskih dokumenata, žalosnim uslovima za život i nedostatkom pristupa osnovnim socijalno-ekonomskim pravima. Štaviše, nepriznavanje administrativnih dokumenata između kosovskih i srpskih institucija dalje utiče na pristup uslugama i restituciju zemljišta za interno raseljena lica. Napadi na povratnike su retki. Kada se dese, oni ne bivaju uvek ispraćeni na pravi način od strane policije i sudstva.

Potrebna je jasna strategija za bavljenje obimnim predmetima interno raseljenih lica. Glavni izazovi u smislu povratka su i dalje povećani socijalno-ekonomski problemi, obrazovanje i imovinsko-vlasnička pitanja, nedostatak sredstava, međuetničke tenzije u nekim oblastima i nedostatak posvećenosti u delu institucija.

Sveukupno, proces povratka ostaje izazov za Kosovo. Ograničen pristup imovini, spori postupci restitucije zemljišta i nedostatak ekonomskih prilika i dalje su glavne prepreke za održivi povratak. Mnoga raseljena lica i dalje žive u teškim uslovima. Priština i Beograd treba da sarađuju kako bi se bavili ovim pitanjem.

Što se tiče primene kulturnih prava može da se primeti ograničeni napredak. Direktor odeljenja za kulturno nasleđe pri Ministarstvu kulture je imenovan. Sekretarijat Saveta za kulturno nasleđe je postao funkcionalan. Saradnja između relevantnih ministarstava i između centralnog i lokalnog nivoa se polako popravljaju ali je potrebno da se intenzivira i da se njime rukuje na strukturiraniji način kako bi se obezbedio održivi napredak. Policija Kosova je naložila svim regionalnim policijskim stanicama da povećaju patrole oko lokaliteta verskog i kulturnog nasleđa. Zakoni o Prizrenu i velikoj Hoči još uvek nisu usvojeni.

Primena zakonskog okvira koji reguliše zaštitu kulturnog nasleđa je i dalje slaba. Još uvek nije usvojen spisak kulturnog nasleđa koje ispunjava uslove za zaštitu, prema zakonu o kulturnom nasleđu. Kao rezultat toga mnogi istorijski zaštićeni artikli ostaju ugroženi. Potrebna je snažnija posvećenost za prostorno planiranje u vezi sa kulturnim nasleđem.

Sveukupno, postignut je ograničeni napredak u kulturnim pravima. Kosovo je popravilo koordinaciju i stavilo je nove strukture u funkciju. Primena zakonskog okvira je i dalje slaba.

2.3. Regionalna pitanja i međunarodne obaveze

Saradnja sa međunarodnim krivičnim tribunalom za bivšu Jugoslaviju (ICTY) je nastavljena.

Što se tiče nestalih lica, septembra 2011. godine se oko 14.000 lica i dalje vodilo kao nestalo nakon sukoba u regionu. Od tog broja se oko 10.000 odnosi na Bosnu i Hercegovinu, 2.000 na sukob u Hrvatskoj i preko 1.800 na sukob na Kosovu.

Kosovo je usvojilo zakon o nestalim licima. To je prvi zakonski okvir koji garantuje priznavanje prava porodicama nestalih da znaju i prava na obeštećenje, kao i pravni status nestalih lica. Radna grupa za nestala lica, bilateralni forum koji okuplja delegacije Beograda i Prištine na dijalog i razmenu informacija o nestalim licima na Kosovu, ostao je okvir u kojem su prištinske vlasti težile

svojim posvećenostima. Nastavljeni su radovi na iskopavanju i razminiranju na lokacijama Žilivode i Košare, gde su navodno zakopani posmrtni ostaci Srba. Većinu radova vrše Kosovske bezbednosne snage, uz angažovanje vladine Komisije za nestala lica, međuministarskog tela. Eksperti iz EULEX-ovog odeljenja za sudsku medicinu, u saradnji sa Kosovskim bezbednosnim snagama, izvršili su procenu kod Livočkog jezera i blizu sela Žilivode. Prilikom operacija kod Livočkog jezera nisu nađeni ostaci nestalih lica. Kosovske vlasti treba da pruže nove informacije iz svojih izvora o navodnim grobnicama.

Neidentifikovani ljudski ostaci koji se nalaze u prištinskoj mrtvačnici i dalje su uzrok zabrinutosti. Nedostatak formalnog sporazuma između Kosova i Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije je prepreka u razjašnjenju navoda u vezi sa neidentifikovanim ostacima u Bivšoj Jugoslovenskoj Republici Makedoniji.

EULEX je nastavio da istražuje ratne zločine. On je sproveo niz operacija, uključujući hapšenje i osuđivanje u predmetima za ratne zločine u kojima su uključene osobe na visokim političkim položajima. U 'Sudnju Geciju', mešovito veće okružnog suda u Mitrovici je osudilo četiri bivša komandanta i pripadnika OVK na zatvorske kazne između sedam i petnaest godina za (između ostalog) ratne zločine protiv civilnog stanovništva. U slučaju Klečka, optužnica je potvrđena, čime je optuženo deset optuženih za različite tačke ratnih zločina protiv civilnog stanovništva i zatvorenika 1999. godine. U ovom predmetu je od strane EULEX-a uhapšen bivši ministar koji je takođe na visokim političkim funkcijama u vladajućoj partiji. Parlamentarna skupština Saveta Evrope je usvojila rezoluciju o nehumanom tretmanu ljudi i nelegalnoj trgovini ljudskim organima na Kosovu koja je podigla ozbiljne navode u vezi sa sukobom 1999. godine. EULEX je formirao specijalnu operativnu grupu sa sedištem u Briselu koja ima kancelariju za vezu u Prištini kako bi istražila ove navode. Kosovu i dalje nedostaju sopstveni kapacitete i politička posvećenost da istraži ratne zločine preko svojih pravosudnih i organa za primenu zakona.

Sveukupno, postignut je mešoviti napredak u ovoj oblasti. Potrebna je veća posvećenost za arhivu o nestalim licima, uz potporu tehničkih i finansijskih resursa koje bi dala vlada da se obezbedi adekvatno angažovanje. Ako se ova pitanja ne reše adekvatno ona će izazivati ozlojeđenost, ometaće pomirenje i negativno će uticati na opštu političku klimu na Kosovu. Vlasti saraduju sa EULEX-om u istrazi navoda iz rezolucije usvojene u Parlamentarnoj skupštini Saveta Evrope.

Ustav Kosova reguliše spoljno zastupanje Kosova, ali neke strane insistiraju da Kosovo u regionalnim inicijativama koje je potpisao UNMIK učestvuje sa UNMIK-om. Ovo stvara izazove u regionalnom učešću. Kosovo nije učestvovalo na sastancima Odbora Regionalnog saveta za saradnju (RSS) između juna 2010. godine i maja 2011. godine. Ono je, međutim, učestvovalo kao deo UNMIK/Kosovo delegacije, na godišnjem sastanku RSS-a u Crnoj Gori juna 2011. godine i sastanku Odbora septembra 2011. godine. Novi koordinator kancelarije RSS je imenovan maja. Iako postoji procedura da imaoici kosovskog pasoša dobiju vize za učešće na aktivnostima RSS u Bosni i Hercegovini, vizna procedura ostaje glomazna i oduzima vreme u slučaju drugih regionalnih skupova koji se tamo održavaju.

Kosovo je, sa UNMIK-om, 1. januara, preuzelo predsedavanje Centralno-evropskim ugovorom o slobodnoj trgovini (CEFTA). Tokom perioda izveštavanja ono je održalo četiri sastanaka u okviru svog predsedavanja, uključujući i sastanak na nivou zamenika ministara. U okviru dijaloga između Beograda i Prištine postignut je sporazum o carinskim pečatima. Roba je počela da se kreće u oba smera u septembru.

Kosovo nastavlja da učestvuje u Sporazumu o energetske zajednici, Sporazumu o zajedničkoj evropskoj avio-zoni i Posmatranju saobraćaja u jugoistočnoj Evropi bez prepreka. Kosovo je formalno zastupljeno u ova tri regionalna foruma saradnje od strane UNMIK-a. Kosovske institucije prisustvuju većini regionalnih i međunarodnih sastanaka za koje je potrebno

posredovanje UNMIK-a, čime se omogućava Kosovu da ostane uključeno u regionalnim/međunarodnim forumima.

Kosovo je nastavilo da učestvuje kao posmatrač u Dogovoru o ulaganju za jugoistočnu Evropu, koji je osmišljen da poboljša klimu za ulaganje i da podstakne razvoj privatnog sektora u regionu preko primene reformi kojima se povećava domaće i strano ulaganje. Kosovo je nastavilo da u potpunosti učestvuje u realizaciji projekata, kao što je Regionalna inicijativa za konkurentnost finansirana od EU. Kosovo podržava RECOM inicijativu za pomirenje.

Proces demarkacije sa Crnom Gorom nije napredovao, bez obzira na postojanje komisije koja je konkretno odgovorna za ovaj proces.

Sveukupno, potrebno je da se nađe dogovor za održivo rešenje za učešće Kosova i Srbije na regionalnim forumima. Ovo je od suštinske važnosti za uključujuću i funkcionalnu regionalnu saradnju. Demarkacija granice sa Crnom Gorom treba da se završi.

3. EKONOMSKI KRITERIJUMI

U ispitivanju ekonomskog razvoja na Kosovu, Komisijin pristup je usmeren zaključcima Evropskog saveta iz Kopenhagena iz juna 1993. godine, koji navode da članstvo u Uniji zahteva postojanje funkcionalne tržišne ekonomije i kapacitet da se bori sa konkurentnim pritiskom i tržišnim snagama unutar Unije.

3.1. Postojanje funkcionalne tržišne ekonomije

Osnove ekonomske politike

Kao posledica političke nestabilnosti i prevremenih izbora, budžet za 2011. nije usvojen do kraja marta od strane Skupštine. Vlada je aprila usvojila svoj Okvir srednjoročnih rashoda (MTEF) koji pokriva period 2012-2014. SDR 92,7 miliona evra (109 miliona evra) stand-baj aranžman (SBA) dogovoren sa MMF-om sredinom 2010. je otkazan zbog značajnog povećanja plata u vladinom sektoru. Program praćen od strane osoblje MMF-a (SMP), bez izdataka, koji traje do kraja 2011. dogovoren je u junu. SMP, koji predviđa uslovljenost, važan je test i pokušaj da se povrati kredibilitet ekonomske i fiskalne politike. Sveukupno, posvećenost da se teži tržišno orijentisanim ekonomskim politikama je održana, ali su usvojene mere koje su uvele ozbiljna izobličenja tržišta. Izrada i primena dosledne i kredibilne ekonomske strategije koja će povezivati prioritete politike, strukturne reforme i javne rashode, ostaje veliki izazov.

Makroekonomska stabilnost

Ekonomska situacija je izazovna. Veliko povećanje budžetskog deficita tokom prethodne dve godine nije uspeo da značajno poveća ekonomski rast. Podaci o nacionalnim računima za 2010 i dalje nisu dostupni, ali su se spoljni i fiskalni disbalansi povećali, vođeni još jednim godišnjim proširenjem javnog sektora. Rast privatne potrošnje je verovatno ostao isti zbog skoro nepromenjenih novčanih pošiljki iz inostranstva, slabog otvaranja novih radnih mesta i ubrzanja inflacije. Doprinos konačne potrošnje vlade stvarnom rastu BDP-a, iako podržana nominalnim

povećanjem javnih rashoda, ometeno je ozbiljnim smanjenjem donatorske potrošnje. Vladina ulaganja su ostala ploveća, ali postoje nejasnoće koje okružuju razvoj privatnih investicija, jer se bankarski krediti i priliv stranog kapitala uglavnom kanališu u neinvestirajuće aktivnosti u uslužnom sektoru. Izvoz robe i usluga je imao izuzetan učinak, sa povećanjem od 36%. Počevši od veoma male osnovice, oni su povećali svoj udeo u BDP-u za jednu petinu. Uvoz robe i usluga je takođe dvocifreno povećan, iako u nižoj stopi, šireći negativan doprinos neto izvoza rastu za jedan procentualni poen. Ekonomska statistika je i dalje slaba i otežava sveobuhvatnu procenu ekonomske situacije. Procenjuje se da je BDP po glavi stanovnika⁴ povećan na 2.385 evra 2010. godine, što je jednako 9,7% proseka EU-27 (9,6% 2009. godine). Sveukupno, ekonomski rast Kosova je ostao slab i krhak.

Vođen duplim povećanje izvoza običnog metala ukupan izvoz robe je 2010. nominalno povećan za više od 70%. Oni su i 2011. godine nastavili sa dobrim učinkom, iako je njihov rast značajno opao za 19% do kraj jula. Udeo izvoza u BDP-u je povećan na 7,4% sa veoma niskih 4,5% 2009, vođeno snažnom stranom potražnjom i visokim cenama robe. Ovaj pozitivan trend pokriva slabosti koje se nalaze u pozadini, obični metal je povećao svoj udeo u ukupnom izvozu za skoro dve trećine, otkrivajući nedostatak raznolikosti i robu sa malom dodatnom vrednošću u strukturi izvora. Uvoz robe je povećan za 11% 2010. godine i ubrzao je rast za 14% do kraja jula 2011. Njihov udeo je povećan na 49% sa 47,3% 2009. Struktura uvoza je prebačen na poluproizvode i potrošačku robu na račun kapitalne robe.

Omer pokrivenosti izvoza robe kao procenat uvoza (prosek za 12 meseci) je povećan i ostao je na 14,1% jula 2011. Neto izvoz robe je pokazao bolji učinak nego 2009. godine, ali je deficit u robama i uslugama povećan sa 39,2% BDP-a 2009 na 40,5% 2010. Suficit u uslugama je opao značajno usled značajnog povećanja potrošačkih usluga sa početkom drugog kvartala 2010. U prvih sedam meseci 2011. godine trgovinski deficit se proširio na 1,122 miliona evra u poređenju sa 992 miliona evra u odgovarajućem periodu prethodne godine, jer su dobici u izvozu više nego ublaženi povećanjem uvoza robe.

Deficit tekućeg računa za 2010. godinu (uključujući zvanične transfere) se proširio na 16% BDO-a sa 15,4% 2009. Ovo povećanje je vođeno uglavnom pogoršanjem računa usluga. Istovremeno, višak na računu prihoda se popravio na 3,1% BDP-a jer su odlivi prihoda od ulaganja smanjeni za oko 40% tokom prethodne godine. Tekući transferi su ostali značajni na 21,6% BDP-a. Neto pošiljke radnika, glavni izvor domaće finansijske potražnje je povećan za oko 6% ali njihov udeo u BDP-u je ostao skoro nepromenjen sa 10,2%. višak na kapitalnom i finansijskom računu (12,3% BDP-a) je manji od veličine tekućeg računa deficita. Neto direktna strana ulaganja su povećana za 7,5% BDP-a, od čega je trećina otišla u nekretnine i građevinarstvo i oko 22% u finansijske usluge. Došlo je do povećanja od oko 50% priliva DSU u proizvodnju, pridruženo sa završetkom privatizacionih ugovora više nego sa direktnim ulaganjima. Valuta i depoziti koji se drže u inostranstvu su tokom 2010. godine konvertovani u portfolio ulaganja u inostranstvu (menice i hartije od vrednosti). Ovo je pridruženo povećanjem rezervne aktive centralne banke. Neto greške i omaške od 3,7% BDP-a su visoke u poređenju sa 1,5% 2009. godine i predstavljaju problem kada je potrebno analizirati ekonomski razvoj. *Sveukupno*, spoljni disbalans je visok, naročito u trgovini robom, a priliv stranih ulaganja za povećanje proizvodnje je ostao ograničen.

Nezaposlenost je veoma visoka sa 45% prema najnovijim zvaničnim podacima Ispitivanja radne snage 2009. Nisu dostupni podaci o nezaposlenosti za 2010. godine jer je Ispitivanje radne snage otkazano zbog finansijskih prepreka. Broj registrovanih nezaposlenih je 2010. godine je opao za oko 1% uglavnom u segmentu nekvalifikovane radne snage. Ipak, nezaposlenost nekvalifikovane radne snage je do kraja juna iznosila 60% ukupno evidentiranih na tržištu rada. Nezaposlenost

⁴ Mera koja koristi PPP nije dostupna za Kosovo. Obračun se zasniva na proceni broja stanovnika sa popisa 2011.

osoba sa fakultetskom diplomom, iako je broj relativno mali, je značajno povećan i dostigao je 4.000, što navodi na probleme u funkcionisanju i vezama između tržišta rada i obrazovnog sistema. Podaci Kosovskog penzionog fonda navode da se broj doprinosilaca 2010. godine povećao za 2,3% ili 5.213 osoba, skoro jednako podeljenih između vladinog i nevladinog sektora. Dostupna statistika ne daje pravu sliku o tržištu rada, naročito imajući u vidu značajno neformalno zapošljavanje. *Sveukupno*, informacije o tržištu rada su nedovoljne i postoje sumnje u njenu tačnost. Nezaposlenost je i dalje veoma visoka i ekonomija nije stvorila dovoljno radnih mesta za smanjenje pritiska na tržište rada i ponudu radnih mesta, naročito za osobe koje su tek stupile na tržište rada.

Prosečna godišnja inflacija je 2010. godine iznosila 3,5%. Mesečne stope inflacije su se naglo povećale od sredine 2010 i u prvom kvartalu 2011. Inflacija je do marta 2011. godine dostigla dvocifreni vrhunac od 10,8% (od godine do godine), pre nego što je blago počela da pada do još uvek visokih 5,3% krajem avgusta. Cene hrane su najviše doprinosile inflaciji sa 3,5 procentualnih poena, nakon čega slede energetske artikli sa 0,9. Ključna inflacija (neprehrambeni i neenergetski artikli) je dostigla visokih 1,6% maja, nakon što je obično ostajala ispod 1%, pokrenuto, između ostalog, vladinim obećanjem da će značajno povećati zarade u vladinom sektoru. Oko 90% svih artikala u potrošačkoj korpi je doživelo povećanje cena, što pokazuje široko rasprostranjene inflacione pritiske. Nivo i struktura inflacije su neproporcionalno uticali na siromašne i stavili su pritisak na potrošačke šablone zavisne od novčanih pošiljki. *Sveukupno*, inflacija je bila promenljiva i dostigla je vike nivoe.

Kosovo koristi evro kao zvaničnu valutu. Shodno tome Centralna banka Kosova (CBK) ima samo ograničene političke instrumente. Rast širokog novca (definicija MMF-a⁵) je ostao na 18,7% krajem jula 2011. Na njegovu dinamiku tokom celog perioda je uticalo smanjenje depozita javnih nefinansijskih korporacija usled povlačenja dividendi od strane vlade iz javnog preduzeća za telekomunikacije. Monetizacija ekonomije, merena omerom proseka širokog novca prema BDP-u, blago se povećala, sa 39,8% 2009. godine na 40,4% 2010. Stroži nadzor banaka je doveo do reklasifikacije nekih kredita i povećanja neučinkovitih kredita, što je dostiglo 5,9% ukupnih kredita do sredine 2011. Centralna banka je stavila najveću mikro-finansijsku ustanovu pod direktnu upravu. Ovaj slučaj je naglasio slabosti u zakonodavstvu, naročito za licenciranje mikro-finansijskih institucija. *Sveukupno*, monetarni okvir je nastavio da dobro funkcioniše iako je bilo prostora za popravljavanje, naročito u regulisanju i nadzoru finansijskog sektora.

Budžetski deficit se povećao sa 0,7% BDP-a 2009 na 2,7% 2010. godine, vođen uzburkanim rashodima i manjim primljenim dividendama. Pozadinski deficit je mnogo viši – 5,5% BDP-a – ako se uzmu u obzir neponovljivi prihodi, naročito 85 miliona evra dividendi i 30 miliona evra budžetske dotacije. Pored toga, došlo je do značajnog povećanja neplaćenih faktura, što je iznosilo 0,7% BDP-a na kraju 2010. Ukupni prihodi (izuzev dividendi i dotacija) su povećani za oko 1 procentualni poen na 25,3% BDP-a. Ukupni primarni rashodi su povećani za oko 0,7 procentualnih poena na 30,7% BDP-a. Dve trećine pozadinskih prihoda je potrebno naplatiti kao granični porez na potrošnju, dok su direktni prihodi od poreza opali ne samo u relativnom već u apsolutnom smislu. Tekući rashodi su dostigli 18,1% BDP-a sa 17,7% 2009, usled snažnog povećanja potrošnje na plate i zarade. Socijalna davanja su porasla za 0,3 procentualna poena na 4,8% BDP-a. Ukupne subvencije, kapitalni transferi i neto pozajmice javnim preduzećima su opali za 1,3 procentualna poena na 3,2% BDP-a zbog smanjenja potrošnje u Kosovsku energetske korporaciju. Kapitalni rashodi su se povećali sa 9,9% na 10,7% BDP-a, iako su sve kategorije kapitalnih rashoda, osim onih koje se tiču gradnje autoputa od Prištine do Tirane, su značajno smanjeni za 2,2% BDP-a. Vladini depoziti u centralnoj banci su opali sa 342 miliona evra (8,7% BDP-a) 2009 na 244 miliona evra (5,9%) na kraju 2010. Vladin dug Svetskoj banci i MMF-u je ostao na 6,2% BDP-a.

⁵ Uključujući depozite isključene iz širokog novca.

Usled ranog raspuštanja parlamenta, budžet za 2011. godinu je kasnio i nova skupština ga nije usvojila do marta. On predviđa 17% povećanja prihoda (izuzimajući dividende i dotacije) tokom 2010, 17,2% veće ukupne primarne rashode, i budžetski deficit od 227 miliona evra (4,7% BDP-a). Budžet predviđa da će deficit biti finansiran iz direktnih dotacija, prihoda od privatizacije Pošte i telekomunikacija Kosova (PTK) i pozajmice od međunarodnih finansijskih institucija, većina čega će teško biti materijalizovano 2011. U prvih osam meseci 2011, budžetsko izvršenje je obeleženo snažnim učinkom u naplati poreza (godišnji rast od 17%) vođen uglavnom snažnim uvozom robe. U prvom tromesečju, rashodi su zaostajali, naročito na opštinskom nivou, do kraja avgusta ukupni rashodi su ubrzani i povećani za više od 24%. Budžet se pretvorio u deficit od 16,6 miliona evra usled izuzetno snažnog povećanja potrošnje za plate i zarade (25%) i kapitalnih izdataka (61%). Ministarstvo finansija je preduzelo korake da poboljša transparentnost budžetskog izvršenja i počelo je da ažurira preliminarne mesečne informacije o budžetskim prihodima i rashodima na svojoj internet strani. Međutim, budžetska transparentnost bi mogla da se dalje poboljša. *Sveukupno*, finansiranje budžeta za 2011. se suočava sa značajnim rizicima.

Kosovo je 2010. godine u pokušaju da racionalizuje i donese predvidivost u ekonomsku politiku potpisalo stand-baj aranžman sa MMF-om. Sporazum je omogućio dovoljan prostor i vreme za usklađivanje značajnog fiskalnog disbalansa. Ipak, program je zastao nakon niza ad hok sastanaka. Pored Zakona o radu usvojenog na poslednjoj sednici prethodne Skupštine, preduzet je niz inicijativa sa potencijalno negativnim uticajem na nivo i kvalitet vladinih rashoda bez prethodne analize njihovog ekonomskog i budžetskog uticaja.

Vladina odluka da značajno poveća zarade vladinih radnika (od 30 do 50%), koja je kasnije ugrađena u budžet za 2011. uprkos protivljenju Evropske komisije i MMF-a, veoma je štetna za fiskalnu održivost i kvalitet potrošnje. Vlada je sredinom jula 2011 zaključila novi ugovor sa MMF-om – Program praćen od strane osoblja (SMP), bez izdataka, koji će biti vođen do kraja 2011. Vlada se prema programu obavezala na mere konsolidacije u ukupnoj vrednosti od 35 miliona evra i izdvojila je rezervu od 60 miliona evra kao neopredeljene rashode za 2011, čije je puštanje u promet povezano sa pobednikom tendera za PTK. Ova rezerva je ključna za očuvanje minimalnog nivoa vladinih bankovnih bilansa do kraja 2011. Međutim, držanje rezerve će verovatno zahtevati smanjenje troškova za kapitalne rashode koji se ne tiču autoputa, što je jedna od kategorija rashoda koja pospešuje rast. Prima SMP-a je važan test i pokušaj da se povrati kredibilitet ekonomske i fiskalne politike. *Sveukupno*, fiskalno planiranje i kvalitet javnih finansija je dalje pogoršano i predvidivost, doslednost i transparentnost politike ostaje ozbiljan izazov.

Ekonomski razvoj je i dalje obeležen krhkim rastom i značajnim domaćim i spoljnim disbalansima, pogoršanim slabom fiskalnom politikom. Visoka inflacija i nefunkcionalno tržište rada dodatno predstavljaju velike izazove za ekonomsku i socijalnu koheziju i ostala je značajna ekonomska nesigurnost kao prepreka za stvaranje radnih mesta i razvoj privatnog sektora. Vlada je 2011. godine u pokušaju da popravi neke od najvećih slabosti politike predstavila ekonomsku viziju i akcioni plan za ekonomsku reformu. Ovo je pohvalno jer je privatnom sektoru data vodeća uloga u održivom ekonomskom razvoju. Međutim, planu nedostaje prioritizacija i redosled predloženih mera. On se oslanja na optimističnom makroekonomskom scenariju. Pažljiva procena i odgovarajuća analiza fiskalnog uticaja većine njenih mera i dalje nedostaju. Pored toga, cilj srednjoročnog budžetskog deficita iz plana od 2% BDP-a nije dosledan sa 0,5% deficita predviđenog MTEF-om. *Sveukupno*, na pravilno funkcionisanje makroekonomske politike sve više utiče nepredvidiva fiskalna politika i neodrživ rast vladinih rashoda.

Uzajamni uticaj tržišnih snaga

Oko 90% javnih preduzeća (JP) je imalo operativne dobitke tokom 2010. godine, ali nekoliko velikih energetskih i rudarskih preduzeća i dalje trpi velike gubitke i značajno su iscedila budžet. Kosovska agencija za privatizaciju je nastavila sa privatizacijom društvenih preduzeća (DP).

Privatizovana su uglavnom mala preduzeća, sa izuzetkom velike fabrike cementa (što će obezbediti 500 radnih mesta za tri godine). Postignut je ograničen napredak u likvidaciji DP: samo jedno tokom 2010. Privatizacija javnih preduzeća je privremeno zastala zbog ranog raspuštanja parlamenta. Proces privatizacije PTK je ponovo obnovljen na proleće. Juna 2010. godine su se dve kompanije, od pet koliko je izrazile zainteresovanost, kvalifikovalo za narednu fazu. Vlada je septembra dala dve dodatne nedelje za izražavanje interesa kompanijama koje u junu nisu bile kvalifikovane. Ovaj produžetak podrija kredibilitet procesa privatizacije. Privatizacija KEK distribucije i snabdevanja (KEDS) je takođe nastavljena, sa četiri predkvalifikovanih kompanija za učešće na tenderu. Transakcija za izradu termoelektrane novo Kosovo (TENK) i dalje se suočava sa odlaganjima, delom zbog budućeg modela energetskeg tržišta i sporazuma o dugoročnoj kupovini energije između TENK i KEDS, koji treba da se završi u detaljima. *Sveukupno*, postignut je određeni napredak u procesu privatizacija, naročito u vezi sa javnim preduzećima.

Ulazak na tržište i izlazak sa tržišta

Registra preduzeća sada ima 105.000 preduzeća. Podaci Poreske uprave Kosova (PUK) pokazuju da je u stvari skoro polovina njih neaktivno. Kako bi se odjavila iz registra nakon što postanu neaktivna od preduzeća se zahteva da registru preduzeća dostave izjavu od PUK-a da nemaju neplaćenog poreza. Dosad je onlajn registracija preduzeća moguća samo u jednom sveobuhvatnom mestu ili opštinskim poslovnim centrima koji su osnovanu u 22 opštine. Preduzeća se i dalje suočavaju sa nestankom struje i većina firmi je navelo korupciju i birokratiju kao glavne prepreke za poslovanje kao deo svog akcionog plana za ekonomski razvoj vlada je objavila svoj cilj za značajno poboljšanje poslovnog okruženja. U tom pogledu, ona planira niz mera, uključujući sveobuhvatnu reformu kako bi se uklonilo 50% zahteva za dozvole i licence na srednji rok. *Sveukupno*, slaba administracija, nepouzđano snabdevanje električnom energijom i slaba vladavina prava i dalje sprečavaju stupanje na tržište i izlazak sa njega.

Pravni sistem

Pravni sistem se i dalje suočava sa slabim pristupom i efikasnošću. Slaba primenljivost ugovora je i dalje jedna od glavnih zabrinutosti kompanija i investitora na Kosovu. To je takođe jedan od faktora koji objašnjavaju relativno visoke kamatne stope koje naplaćuju komercijalne banke privatnom sektoru. Kosovski sistem sudova, u saradnji sa EULEX-om, istražuje nekoliko slučajeva korupcije u visokom obimu. Optuženi su visoki zvaničnici i političari.

Postignut je izvestan napredak u vezi sa infrastrukturom za svojinska prava. Sve opštinske katastarske službe su sada povezane sa centralnom Kosovskom katastarskom agencijom i evidencija je sada dostupna na oba mesta. U proteklih nekoliko godina su se povećale i registrovane transakcije i hipoteke, što pokazuje korišćenje imovine kao zaloga. Ukupno je 5.364 hipoteka evidentirano 2010. a 2.712 u prvih osam meseci 2011. Potrebno je oko 15 dana da opštinske katastarske službe registruju transakciju. Neke katastarske knjige su i dalje u Srbiji. U okviru dijaloga Beograda i Prištine je postignut dogovor o katastru. Potrebno je da se dogovor sprovede. Procedure eksproprijacije se ne primenjuju uvek i vlasnici imovina se ne konsultuju uvek ili im se isplaćuje adekvatna nadoknada. *Sveukupno*, postojeći pravni okvir je nedovoljno razvijen a njegova primena je i dalje slaba. Otežana, duga i skupa pravna primena ugovora i preovlađujuća korupcija i dalje ometaju razvoj poslovanja.

Razvoj finansijskog sektora

Finansijski sektor se proširio za 13,7% 2010. godine, sa ukupnom vrednošću aktive od 3,2 milijarde evra ili oko 78% BDP-a. Preovlađava bankarski sektor i obračunat je na 77% ukupne aktive, nakon čega slede penzijski fondovi (15,4%), mikrofinansijske institucije (4,3%), osiguravajuća društva (3,1%) i finansijski posrednici (0,2%). Broj komercijalnih banaka (osam), penzijskih fondova (dva) i osiguravajućih društava (jedanaest) je ostao isti, dok su dve

mikrofinansijske institucije povukle svoje licence 2010 (čime je njihov broj smanjen na 17). Stepen koncentracije bankarskog sistema je i dalje visok, sa oko 77,4% aktive kojom rukuju tri banke. Oko 90% aktive u sektoru drže banke u stranom vlasništvu. Pokrenut rastućim kamatnim prihodima profit bankarskog sektora je porastao za 30% tokom 2010. godine. Povraćaj prosečne aktive je ostao nepromenjen sa 1,4%, dok je povraćaj deonica povećan na 14,9% u poređenju sa 13,9% 2009. godine. Neizvršeni krediti su se povećali sa 4,3% ukupnih kredita 2009. godine na 5,9% sredinom 2011. godine, ali omer adekvatnosti kapitala bankarskog sistema je ostao solidan iznad 17%. Iako prihod od kamata i dalje skromno raste u prvoj polovini 2011. godine, provizije za gubitke kredita i druge aktive su se duplirale u poređenju sa istim periodom 2010. godine i suzbile su profitabilnost. *Sveukupno*, finansijsko posredovanje je nastavilo da se produbljuje i, uprkos povećanju neizvršenih kredita, banka sektor je ostao stabilan i profitabilan.

Kreditne aktivnosti su dobile određenu brzinu, povećano za 13,2% (u poređenju sa prethodnom godinom) 2010. godine na 35% BDP-a. Njihov rast je ubrzan na 15,3% do kraja jula 2011, sa dvocifrenim rastom stopa za domaćinstva i nefinansijske korporacije – 17,2% i 13,2%. Skoro celokupno korporativno pozajmljivanje je otišlo na uslužni sektor, naročito za sektor velikoprodaje, i delom, za građevinski sektor. Udeo pozajmica za proizvodnju i poljoprivredu se smanjio tokom ovog perioda, što odražava nizak nivo domaće proizvodnje i visoku zavisnost privrede od uvoza. Dospeće zajmova je blago prošireno i krediti sa dospećem dužim od dve godine su povećani na 73% ukupnog portfolija kredita 2010, sa 70% 2009. Ovaj trend je naglo promenjen u maju nakon povećanja pozajmljivanja na više od dve godine, dok je segment dugoročnih kredita stagnirao.

Ukupni depoziti 2010. godine su povećani na 47,1% BDP-a, sa 44,6% 2009. Struktura depozita i rast stopa su iskošeni zbog značajnog povlačenja depozita javnih nefinansijskih korporacija u vezi sa plaćanjem dividendi PTK. Ukupni depoziti su porasli za 15,7% do kraja jula. Depoziti domaćinstava koji su činili 70% ukupnih depozita, imale su robustan rast, sa povećanjem od oko 18%. Omer kredita i depozita se povećao tokom 2010 na 75,3% i onda još dalje na 81,2% jula 2011, blizu neformalnoj referentnoj tački od 80% omera kredita prema depozitima. Prosečna efektivna kamatna stopa za 12 meseci za depozite je u silaznoj putanju tokom ovog perioda i zadržala se na 3,5% jula. Prosečna efektivna kamatna stopa na kredite je takođe doživela blagi pad na 14,5%, ali prosečna rasprostranjenost je ostala iznad 11 procentualnih poena. *Sveukupno*, osnovica depozita i kreditna aktivnosti su nastavili da se povećavaju ali su uslovi kreditiranja ostali strogi.

3.2. Kapacitet za uspešno savladavanje pritiska i tržišnih snaga u Uniji

Postojanje funkcionalne tržišne ekonomije

Za mekroekonomsku stabilnost sve veću pretnju predstavlja nepredvidiva fiskalna politika u okruženju stalnih i povećanih domaćih i spoljnih disbalansa. Ranjivost mešovite politike je povećana usled značajnog budžetskog deficita i ograničenih finansijskih opcija. Nezaposlenost je prilično visoka, i otkriva duboke strukturne probleme u privredi. *Sveukupno*, slava vladavina prava, korupcija, visok stepen neformalnih aktivnosti, i ad hok politike povećavaju ekonomsku nesigurnost i produbljuju strukturne probleme i dalje ometaju ekonomiju..

Ljudski i fizički kapital

Postignut je izvestan napredak u pristupu obrazovanju, imajući u vidu značajna ulaganja u školsku infrastrukturu, naročito za osnovno obrazovanje (1-9 razred). Obrazovanje je jedan od najvećih vladinih programa, čini oko 13% ukupne potrošnje (3,9% BDP-a), iako su resursi koji su mu opredeljeni i dalje relativno niski. Zbog velikog procenta školske dece u kosovskom stanovništvu

potrošnja po đaku je još manja. Više od polovine svih nastavnika u osnovnom i srednjem obrazovanju rade samo sa srednjom ili višom školom. Obrazovni rezultati su generalno slabi. Oko 42% školske dece je uspelo da položi maturski ispit u prvom pokušaju juna a prolaznost dece iz stručnih škola je bila samo 25%. Ministarstvo obrazovanja, neuke i tehnologije (MONT) je 2010. pripremio sveobuhvatnu sektorsku strategiju (2011-2016) koja prepoznaje važnost uključivog sistema obrazovanja proširenjem pristupa osnovnom i višem osrednjem obrazovanju i obnovom planova za proširenje predškolskog obrazovanja. Vlada je avgusta 2011. godine zvanično usvojila strategiju. Kosovu i dalje nedostaje tačni podaci o broju đaka i stopi zapošljavanja svršenih đaka. Škole i dalje rade u više smena. Istraživački kapaciteti univerziteta i istraživačkih ustanova na Kosovu su i dalje veoma slabi. Agencije za promociju ulaganja i mala i srednja preduzeća (MSP) su utvrdile onlajn katalog obrazovnih institucija na Kosovu kako bi se povećala saradnja i prenos iskustava i tehnologija malim i srednjim preduzećima. *Sveukupno*, na obrazovni sektor i dalje utiče nedostatak adekvatnih objekata i karakterišu ga slabi ishodi.

Ukupno ulaganje je ostalo na oko 30% BDP-a 2010, skoro nepromenjeno u odnosu na prethodnu godinu. Javna ulaganja (uglavnom u putnu infrastrukturu) su povećana ali su se privatna ulaganja smanjila, što može da se proceni iz 13% godišnjeg smanjenja uvoza kapitalne robe. Gradnja autoputa ka Tirani je nastavljena i zakazano je da prvih 34km puta bude otvoreno za saobraćaj krajem oktobra 2011. Međutim, opseg projekta ne odgovara niti predviđenom saobraćaju niti dostupnim resursima i guši druge rashode. Nije puno urađeno da se popravi energetska infrastruktura i efikasnost. *Sveukupno*, bilo je marginalnih poboljšanja fizičkog kapitala. Efikasnost vladine kapitalne potrošnje je upitna i informacije o nivou i strukturi privatnih ulaganja ostaju nedovoljne.

Sektorska i struktura preduzeća

U sektoru preduzeća na Kosovu i dalje dominiraju mala i mikro preduzeća. Oko 99,7% preduzeća zapošljava manje od 50 ljudi, što doprinosi sa oko 60% ukupnog obrta u privredi. Pristup i troškovi finansija su i dalje problematični, uglavnom zbog velikog rizika u privredi. Mere za popravljavanje pristupa finansijama za mala i srednja preduzeća su predviđene u strategiji za mala i srednja preduzeća usvojenoj jula 2011.

Vlada razmatra dugoročne sporazume o kupovini energije za do 20 godina između nove proizvodne kompanije i kompanije za distribuciju i snabdevanje kako bi privukla investitore. Na sličan način, ona razmatra da preporuča višegodišnju zabranu stupanja na tržište novih operatera u mobilnoj telefoniji. Mere kao što je ova bi omele konkurentnost. Stope naplate i fakturisanja u KEDS-u su se blago povećale 2010, što je podržano nepovećanjem cena struje, ali su stope i dalje niske.

Neformalni sektor je podstaknut slabostima u poreskim i politikama rashoda i primeni zakona, uključujući borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala. Time se smanjuje poreska osnovica i efikasnost ekonomskih politika. Poreska uprava Kosova je, kao meru za borbu protiv neformalne privrede, nastavila da izdaje fiskalne brojeve i da ugrađuje fiskalne kase. Međutim, kase se ne koriste sistematski. *Sveukupno*, struktura preduzeća se nije promenila. Veliki neformalni sektor i dalje predstavlja veliki izazov.

Uticaj države na konkurentnost

Zakon o državnoj pomoći je usvojen jula 2011. Prema ovom zakonu državna pomoć će biti dodeljivana uglavnom u socijalne namene, zakon utvrđuje da Komisija za državnu pomoć odobrava državnu pomoć, što će nadgledati Komisija za konkurentnost. Budžetske subvencije i kapitalni transferi javnim preduzećima su iznosili 1,7% BDP-a 2010, što je pad sa visokih 2,5% 2009. Još oko 1,5% BDP-a je kanalisano za podršku programa investicija u Kosovsku energetska korporaciju. Cene struje se nisu menjale i značajno su ispod nivoa povraćaja troškova. Vlada je

utvrdila šemu ograničenih dotacija koja se sastoji od spojenih isplata za proizvođače žitarica i stoke i paritetnih dotacija za sektore mlekarstva, voćarstva i povrtarstva na nivou poljoprivrede. Ona je takođe objavila planove da značajno poveća direktne poljoprivredne subvencije koje mogu, u svetlu nivoa razvoja ovog sektora, biti neefikasne u poređenju sa drugim više strukturiranim merama podrške. *Sveukupno*, mešanje države u privredu je i dalje visoko ali uveliko nepromenjeno.

Ekonomska integracija sa Evropskom unijom

Otvorenost privrede, merena vrednošću uvoza i izvoza roba i usluga u vezi sa BDP-om, povećala se na 81,2% sa 70,5% 2009. Izvoz u države članice EU se oporavio nakon pada 2009 i porastao je za 84%, čineći 45% ukupnog izvoza robe. Izvoz u zemlje CEFTA-e se povećao za 33% iako je njihov udeo opao sa 32 na 24%. Od početka 2011, nakon isteka mera autonomne trgovine i usled kašnjenja u obnavljanju aranžmana, Kosovo nema više koristi od preferencijalnog pristupa tržištu EU. Zemlje EU i CEFTA-a su glavni izvoznici na Kosovo, sa udelom od 38,3% (39% 2009) odnosno 37,2% (35,8% 2009). Zemlje EU su bile najveći investitori na Kosovu sa oko dve trećine novih priliva stranih ulaganja 2010. *Sveukupno*, ekonomska integracija sa EU ostaje značajna.

4. EVROPSKI STANDARDI

Ovo poglavlje ispituje kapacitete Kosova da postepeno usaglasí svoje zakonodavstvo i politike sa pravnom tekovinom EU u vezi sa unutrašnjim tržištem, sektorskim politikama i pravosuđem, slobodom i bezbednošću, u skladu sa procesom stabilizacije i pridruživanja i prioritetima Evropskog partnerstva. Istovremeno se analiziraju i administrativni kapaciteti Kosova. U svakom sektoru, Komisija ocenjuje napredak postignut tokom perioda izveštavanja i rezimira opšti stepen pripremljenosti Kosova.

4.1. Unutrašnje tržište

4.1.1. Slobodan protok robe

Postignut je ograničeni napredak u oblasti standardizacije. Formirano je četiri novih tehničkih odbora za agro-hranu, kožu, igračke i rekreaciju, i informacione tehnologije, čime je ukupan broj odbora 18. Usvojeno je administrativno uputstvo o organizaciji i funkcionisanju ovih odbora. Do danas je usvojeno oko 3.400 evropskih standarda kao standarda Kosova, uključujući niz harmonizovanog standarda u vezi sa direktivama Novog pristupa. Agencija još uvek nije član nijedne evropske ili međunarodne organizacije za standardizaciju. Kosovo takođe treba da razvije srednjoročnu strategiju za standardizaciju.

Postignut je određeni napredak u proceni saglasnosti. Zakon o tehničkim zahtevima za proizvode i procenu saglasnosti je izmenjen avgusta. 2010. godine su usvojene dva administrativna uputstva sa ciljem transponovanja harmonizovanih zakona o liftovima i elektromagnetskoj kompatibilnosti. 17 laboratorija za testiranje i 1 inspektorat su akreditovani u skladu sa EN/ISO standardom, koji pokriva analizu hrane za hemijsko testiranje vode i goriva, kao i fizičko-hemijska i mehanička testiranja građevinskog materijala.

Postignut je izvestan napredak u akreditaciji. Zakon o akreditaciji i administrativno uputstvo o sastavu i funkcionisanju Saveta za akreditaciju su izmenjeni. Uprava za akreditaciju, koja i dalje deluje u okviru Ministarstva trgovine i industrije, je revidirala svoju dokumentaciju o sistemu

upravljanja kvalitetom. Uprava ima ugovor o koordiniranju sa Evropskom korporacijom za akreditaciju (EA) i prijavila se novembra 2010 da potpiše bilateralni sporazum sa EA pod uslovima koji važe za potpisnice multilateralnog sporazuma za zemlje potpisnice EA u oblasti laboratorija za testiranje. Procena evaluacije se održala u maju. Uprava je takođe postala članica međunarodne saradnje za laboratorijsku akreditaciju (ILAC) jula, i međunarodnog foruma za akreditaciju (IAF) 2010.

Postignut je izvestan napredak u metrologiji. Zakon o metrologiji je usvojen oktobra 2010 što je omogućilo primenu direktiva Novog pristupa. Odredbe za primenu pred-paketa i mernih jedinica su usvojene kao i administrativna uputstva u oblasti termometrije, elektronskih strujomera za reaktivnu energiju, protok tečnosti izuzev vode i neautomatskih mernih instrumenata. Još uvek nije ocenjena saglasnost postojećeg zakonodavstva o metrologiji sa pravnom tekovinom. Odeljenje metrologije u Prištini i Prizrenu su počela da deluju 2010. Ove laboratorije i dalje ne ispunjavaju relevantne međunarodne standarde i ne postoje dokumentovani sistemi za upravljanje kvalitetom, procedure kalibracije ili procedure potvrđivanja mernih instrumenata. Odeljenje metrologije je postalo organizacija za vezu sa Evropskom asocijacijom nacionalnih metroloških instituta u oktobru 2010.

Postignut je određeni napredak u oblasti nadzora tržišta. Novi zakon o tržišnom inspektoratu i nadzoru koji uzima u obzir Uredbu (EC) 765/2008 o akreditaciji i nadzoru tržišta stopio je na snagu septembra 2010. Još uvek nije procenjena njegova saglasnost sa relevantnom pravnom tekovinom. Usvojena su dva administrativna uputstva 2011. za organizaciju i funkcionisanje tržišnog inspektorata i za pravna dokumenta Inspektorata. Još uvek ne postoji detaljan nadzor tržišta na Kosovu. Podela odgovornosti između tržišnog inspektorata i odeljenja metrologije još uvek nije jasno definisana. Između septembra 2010. i marta 2011. je obavljeno više od 3.000 inspekcija. Nedostatak laboratorija za testiranje proizvoda sprečava delotvorne aktivnosti nadzora tržišta. Procedura uništavanja konfiskovane opasne robe je i dalje izazov zbog nekompletnog pravnog okvira, i nedostatka odgovarajućih objekata.

Nije postignut nikakav zakonodavni napredak u vezi sa zaštitom potrošača. Primena akcionog plana za zaštitu potrošača 2010-2014 se nastavlja, a kampanje za podizanje svesti su intenzivirane. Otvoren je jedan centar za savetovanje potrošača kao i jedna internet strana koja navodi opasne proizvode. Administrativni kapacitet se nije popravio.

Sveukupno, postignut je izvestan napredak u pravnom okviru. Približavanje sa pravnom tekovinom EU u oblasti slobodnog protoka robe je ograničen. Potrebna je bolja koordinacija procesa usklađivanja i strategija za usklađivanje za svu pravnu tekovinu u oblasti slobodnog protoka robe. Potreban je dalji napredak u približavanju zakonodavstva konkretnog za proizvode. Administrativni kapaciteti za zakonodavno približavanje, primenu i realizaciju su neadekvatni. Potrebno je da se opredele adekvatni ljudski resursi za kompletiranje pravnog okvira i primenu postojećih odredaba. Značajni napori su i dalje potrebni u ovoj oblasti.

4.1.2. Protok osoba, usluga i pravo na osnivanje

Ograničen napredak je postignut u oblasti slobodnog protoka osoba. Kosovo je počelo sa pripremom za razvoj i pregovore o bilateralnim sporazumima o socijalnoj zaštiti sa državama članicama EU i zemljama u regionu početkom 2011. Nakon stupanja na snagu zakona o radnim dozvolama i zapošljavanju stranaca marta 2010, strancima su izdate ukupno 1.682 dozvole. Institucionalni kapaciteti u ovoj oblasti su i dalje ograničeni.

Ograničen napredak je postignut u vezi sa slobodom pružanja usluga. Baza podataka o zakonodavstvu koje se tiče usluga je završena juna. Statistika o uslugama je i dalje nedovoljno dostupna.

Postignut je ograničen napredak u poštanskim uslugama. Regulatorna uprava za telekomunikacije je usvojila zakonodavstvo za primenu taksi z licenciranje za poštanske operatere na teritoriji Kosova. Formirano je odvojeno odeljenje za poštanske usluge unutar regulatorne uprave za telekomunikacije, kao što je traženo prošlogodišnjim zakonom o poštanskim uslugama, i zaposlen je viši službenik za poštanske usluge. Administrativni kapaciteti i dalje treba da se ojačaju.

Može da se prijavi izvestan napredak u oblasti finansijskih usluga. Zakon o osiguranju depozita je stvorio pravnu osnovu za formiranje Kosovskog fonda za osiguranje depozita. Njegov odbor imenovan jula se sastoji od guvernera Centralne banke, predstavnika Ministarstva finansija, predstavnika SCAAK (društvo ovlašćenih računovođa) i jednog eksperta u bankarstvu imenovanog preko javnog izbora. Procena regulatornog i nadzornog režima je dovela do mape puta za ublažavanje sa pristupa CAMEL zasnovanog na pravilu (kapitalna adekvatnost, kvalitet aktive, upravljanje, zarada i likvidnost) na pristup nadzora koji gleda u budućnost i zasnovan na riziku. Kriterijumi kapitalne adekvatnosti su samo delimično usklađeni sa kriterijumima iz Basel II. Centralna banka ima kapacitet da primeni delotvorni nadzor finansijskog sektora.

Postignut je izvestan napredak u oblasti osiguranja. Skupština je usvojila zakon o obaveznom osiguranju treće strane koji uspostavlja nacionalni zavod za osiguranje i fond kojem osiguravajuća društva treba da doprinesu. Ovaj fond će osigurati da držaoci zelenog kartona na Kosovu budu isplaćeni u slučaju štete. Ovo je preduslov da se Kosovo prijavi za privremeno članstvo u Savetu zavoda za zeleni kartone (zbog nedostatka članstva u UN), predviđeno za početak 2012.

Postignut je određeni napredak u oblasti hartija od vrednosti. Preduzeti su dalji koraci da se razvije tržište kapitala. U tu namenu je u okviru zakona o javnom dugu iz 2009. uspostavljena jedinica za tržišno delovanje koja će predviđati buduće aukcije vladinih hartija od vrednosti. Ova jedinica je deo uprave za upravljanje aktivom pri Centralnoj banci.

Postignut je mali napredak u vezi sa pravom na osnivanje. Usklađivanje sa evropskim standardima za priznavanje profesionalnih kvalifikacija je ograničeno.

Postignut je određeni napredak u oblasti zakona o kompanijama. Zakon o poslovnim organizacijama usvojen u junu donosi pravni okvir bliži EU standardima i jača odredbe za izbegavanje sukoba interesa i zahteve u vezi sa spoljnim revizijama kompanija. Broj opštinskih poslovnih centara ili 'objekta sa svim sadržajima' za formiranje preduzeća je povećan sa 8 na 22 (videti takođe poglavlje 4.2.1 o politici o MSP). Zakon o računovodstvu i reviziji se primenjuje.

Sveukupno, usklađivanje sa evropskim standardima u oblasti protoka osoba, usluga i prava na osnivanje kao i zakona o kompanijama je u ranoj fazi. Potrebno je značajno jačanje administrativnih kapaciteta, naročito u oblasti poštanskih usluga. Usklađivanje i administrativni kapaciteti u vezi sa finansijskim uslugama su napredniji.

4.1.3. Slobodan protoko kapitala

Postignut je određeni napredak kapitala, u kontekstu već liberalnog režima. Ne postoje restrikcije u vezi sa stranim vlasništvom ili ulaganjem u finansijski sektor ili u drugu aktivu. Kao ilustracija, strane banke kontrolišu oko 80% bankarskog sektora na Kosovu. Sveukupna direktna strana ulaganja tokom 2011. godine su se povećala u poređenju sa nivoom iz 2010. godine, dostižući 7,6% BDP-a. Kosovo nema berzu ili finansijsko tržište.

Postignut je ograničen napredak u platnom sistemu. Centralna banka je razvila softver za uvođenje sistema za poravnanje bruto iznosa u stvarnom vremenu koji je deo Nacionalne platne strategije. Stvarna realizacije ove strategije čeka usvajanje zakona o isplatama. Što se tiče međunarodnih isplata, naponi da se dogovori privremeni SWIFT kod (ISO 3166 – 1 kod dodeljen korisniku) u nedostatku članstva u UN nisu bili uspešni.

Sveukupno, sistem protoka kapitala je veoma liberalan. Potrebni su dodatni naponi da se uvede procena rizika Basel II i da se uspostavi pravni okvir u skladu sa EU standardima o slobodnom protoku kapitala i platnom sistemu. Kapacitet Centralne banke da nadgleda sektor nisu adekvatni.

4.1.4. Carina i porezi

Postignut je određeni napredak u oblasti carina. Carinska služba je usvojila izmenu administrativnog uputstva o disciplinskim postupcima protiv navoda o neprofesionalnom ponašanju carinskog osoblja. Sveukupni rashodi koje je naplatila Carinska služba do kraja jula 2011. godine iznosili su 426,8 miliona evra, u poređenju sa 359,5 miliona u istom periodu 2010. Unutrašnja jedinica za borbu protiv korupcije se bavi zaostalim predmetima iz 2010. Nezavisni odbor za proveru žalbi od strane preduzeća i poreskih obveznika u vezi sa Poreskom upravom i Carinskom službom i dalje ima preko 2.500 predmeta kojima treba da se bavi i njegove odluke su često slabog kvaliteta. Nezavisnost i nepristrasnost ovog odbora treba da se ojača.

Pre incidenata na prelazima 1 i 31 na severu Kosova krajem jula, carina EULEX-a je evidentirala robu koja im je prijavljena i nalagala je vozačima da se jave terminalu kosovske carine u južnoj Mitrovici. Carina Kosova je delovala na statičkom kontrolnom punktu na svakom glavnom putu ka prelazima 1 i 31, nekoliko kilometara južno od prelaza, gde su vršili ograničenu proveru pojedinih vozila. Carinska služba je procenila da oko 25% komercijalnih vozila nije bilo u skladu sa uputstvima i prelazili su na drugim lokacijama na severu pre nego što bi došli kod kontrolnog punkta.

U okviru dijaloga između Beograda i Prištine postignut je napredak o carinskom pečatu. Kosovo je ukinulo embargo na uvoz robe iz Srbije i Bosna i Hercegovina je priznala pečat Kosova. Slobodan protok robe je ponovo uspostavljen. Na prelazima 1 i 31 se nalaze zaposleni EULEX-a Policije Kosova i carine iz svih etničkih zajednica.

Dogovori o saradnji su potpisani sa Bivšom Jugoslovenskom Republikom Makedonijom i Slovenijom u cilju harmonizacije trgovinske statistike. Sa Crnom Gorom je potpisan protokol o elektronskoj razmeni podataka. Nastavljeni su pripremni radovi da se zameni trenutnog sistema za obradu carinskih podataka sa *Asycuda World* (automatizovani sistem za carinske podatke) koji je obezbedio UNCTAD.

Sveukupno, Kosovsko carinsko zakonodavstvo je uveliko u skladu sa carinskim kodeksom EU. Nezavisni odbor za proveru treba da funkcioniše delotvornije i da smanji zaostale predmete.

Postignut je određeni napredak u oblasti poreza. Poreska uprava Kosova je usvojila administrativno uputstvo novembra koje je razjasnilo ovlašćenja jedinica kao što je poreska istraživačka jedinica i jedinica koja se bavi žalbama. Poreska uprava je počela da primenjuje strategiju poreske saglasnosti 2010 i strateški plan 2010-2015. Strategija je dovela do kraćih procedura za bavljenje neprijavljenih poreskih obveznika, zahtevima za povraćaj i žalbama. Istovremeno, primena strategije će biti dalje pojačana ažuriranjem administrativnog IT sistema – SIGTAS.

Od aprila 2011. godine kompanije koje se prijavljuju za fiskalni broj isti dobijaju sutradan a nakon toga se vrše provere. Tokom 2011. godine je izdato 8.800 fiskalnih brojeva, i sada ih ukupno ima 48.800 što je i dalje manje od broja firmi registrovanih u agenciji za registraciju preduzeća (oko

105.000). fiskalni brojevi mogu da se koriste kao dobar pokazatelj aktivnih preduzeća, što pokazuje značajan broj aktivnosti ostaje neprijavljen. Ukupni prihodi od poreza na kraju jula 2011. godine su iznosili 138 miliona evra, u poređenju sa 117 miliona evra u istom periodu prošle godine.

Sveukupno, postignut je određeni napredak u oblasti poreza, uglavnom u vezi sa primenom reformi za podršku strategije za poresku saglasnost.

Postignut je određeni napredak u vezi sa administrativnim i operativnim kapacitetima carine Kosova. Jedinice carinske službe za suzbijanje šverca su sprovele niz operacija na borbi protiv korupcije i izbegavanja plaćanja poreza. Velike obaveštajne operacije su dovele do oduzimanja značajne količine alkohola, koji je u velikoj meri švercovan. Došlo je do povećanih napora za borbu protiv nelegalnih i švercovanih lekova. Pregled organizacije i sproveden i potvrđeni su značajni naponi na modernizaciji carinske službe, čak i pored toga što su ostali neki nedostaci što je potrebno da se dalje primene delotvorne reforme i modernizacija.

Što se tiče administrativnih i operativnih kapaciteta poreske uprave, njene regionalne kancelarije su uvele pokazatelje učinka za merenje kvaliteta njihovih usluga za poreske obveznike. Formirana je jedinica za upravljanje rizikom radi povećanja kapaciteta za utvrđivanje rizika za prihode koji potiču iz ekonomskih aktivnosti. Više od 9.000 preduzeća je opremljeno elektronskim fiskalnim kasama. Aktivnosti na podizanju svesti poreskih obveznika su se takođe povećale i nastavljene su unutrašnje obuke zaposlenih. Poreska uprava je sprovedla više poseta firmi i – sa policijom - proverila kamiona u vezi sa robom bez porekla. U četvrtom kvartalu 2010, uspostavljena je međusobna veza sa komercijalnim bankama na Kosovu kako bi uplate poreza uplaćene preko tih banaka bile automatski evidentirane u Poreskoj upravi. Organizovana provera je zaključila da je PUK već sproveo ozbiljne napore u procesu modernizacije. I dalje ostaje niz nedostataka i stoga je potrebno da se primene dodatne delotvorne reforme i modernizacije.

Sveukupno, primena carine se popravila, naročito u oblastima borbe protiv šverca i krivotvorenja, ali je potrebno da se naponi dalje poprave. Administrativni kapaciteti da se primeni plaćanje poreza i smanji veliki neformalni sektor su i dalje slabi. U tom pogledu, efikasnost rada i saradnje sa Poreskom upravom, sudovima i policijom treba da se poveća.

4.1.5. Konkurencija

Postignut je određeni napredak u oblasti konkurencije. Zakonodavni okvir za monopol i preuzimanje i spajanje je popravljen preko primene zakona za izmenu i dopunu zakona iz 2010. godine o zaštiti konkurencije. Ovo zakonodavstvo sadrži statute i radne metode Kosovske uprave za konkurenciju i primenu propisao o spajanju. Zakon o konkurenciji je u velikoj meri sada saglasan sa standardima EU, ali treba da se dalje uskladi, npr. u pogledu definisanja dominantne pozicije na tržištu. Prag obrta za obavezu za obaveštavanje o planiranom spajanju treba da se uskladi sa nivoom odgovarajućem veličini privrede Kosova.

Određeni napredak može da se jednako primeti u primeni propisa o konkurentnosti. Kosovska uprava za konkurenciju je usvojila odluke u vezi sa kršenjem propisa o konkurenciji od strane kompanija aktivnih na tržištu maloprodaje motornog ulja, fiskalnih kasa i osiguranja. Primenjene su novčane kazne određenim kompanijama u ovim sektorima. Stvarno plaćanje kazni je predmet ishoda žalbi od strane kompanija. Uprava nije usvojila nijednu odluku o spajanju i nastavila je da se nadgrađuje na osnovu iskustva. Uprava nema iskusno osoblje i još uvek nema svoje objekte. Ona je smeštena u zgradi Skupštine Kosova. Potrebno je da se opredele veća sredstva za zalaganje u vezi sa propisima o konkurenciji, naročito među malim i srednjim preduzećima.

Zakon o državnoj pomoći je usvojen jula i stupio na snagu 1. januara 2012. godine. Zakon predviđa Komisiju za državnu pomoć sastavljenu od različitih ministarstava, civilnog društva i privatnog sektora. Praćenje odobrene državne pomoći će vršiti Kosovska uprava za konkurenciju.

Sveukupno, postignut je određeni napredak u oblasti konkurencije. Primena politike za borbu protiv monopola i spajanja je i dalje u ranoj fazi. Zakon o konkurenciji bi trebalo da se uskladi kako bi bio bliži pravnoj tekovini EU. Administrativni kapaciteti Kosovske uprave za konkurenciju nisu dovoljni za zadatke koji su joj dodeljeni, a postojećem osoblju je potrebna dalja obuka. Usklađivanje politike državne pomoći je u ranoj fazi i ne postoji evidencija o primeni.

4.1.6. Javne nabavke

Može da se prijavi napredak u oblasti javnih nabavki. Prva verzija zakona o javnim nabavkama je usvojena novembra 2010. On sadrži niz odredaba koje značajno odstupaju o direktiva za javne nabavke i dotični službenici za javne nabavke su podložni političkom mešanju i pritisku, čime se podriiva transparentnost i odgovornost celog procesa i otvaraju prilike za korupciju. Nova verzija zakona je usvojena avgusta 2011, i on se bavi većinom nedostatak prethodnog zakona i značajno povećava saglasnost sa standardima EU. On takođe jača nezavisnost službenika za javne nabavke.

Regulatorna uprava za javne nabavke je izdala nekoliko administrativnih uputstava, koja regulišu, između ostalog, upotrebu jezika u dokumentima o javnim nabavkama, javno otvaranje predloga i ispitivanje, ocenjivanje i upoređivanje predloga, upotrebu izbornih kriterijuma, itd. Komisija je podnela svoj izveštaj za 2010 skupštini na odobrenje. 2010. godine je potpisano oko 13.500 ugovora, od kojih je otvoreni postupak iznosio oko 85% ukupnog broja ugovora, dok ograničeni postupci nisu korišćeni. Procedure direktne nabavke od jednog izvora su smanjene 2010 čime su iznosile oko 7% ugovora. 430 žalbi je primljeno i pregledano od strane Organa za proveru nabavki tokom 2010. godine. Okvirni ugovori se i dalje ne koriste. To bi smanjilo broj tendera i omogućilo bi bolje cene.

U nekoliko slučajeva su preduzete mere protiv zloupotrebe tenderskih postupaka izdavanjem direktiva dotičnim ugovornim vlastima. Odbor za proveru nabavki je morao da izda samo jednu kaznu ugovornom organu koji se nije pridržavao direktive. Minimalni iznos kazne je skroman (5.000 evra) i nema efekat koji bi odvratilo od ponavljanja.

Na Kosovu deluje 161 ugovorni organ. Trenutni zakon utvrđuje da službenici za javne nabavke moraju pohađati obuku u trajanju od 15 dana svake godine u poređenju sa ranijim pravilima. Obuku pruža Kosovski institut za javnu administraciju u saradnji sa Regulatornom komisijom za javne nabavke. 489 službenika za javne nabavke je dobilo uverenja nakon pohađanja obuke.

Postoje preklapanja između organa za javne nabavke (agencije za javne nabavke, odbora za proveru nabavki i regulatorne komisije za javne nabavke), a podela ovlašćenja između regulatornih i izvršnih ovlašćenja nije u celosti definisana. Potrebno je da se poboljša efikasna saradnja i koordinacija između institucija.

Sveukupno, zakonodavstvo o javnim nabavkama nije još uvek u skladu sa evropskim standardima. Kosovo tek treba da završi i popravi zakonski okvir u oblasti javnih nabavki. Naročito je potrebno da se zakon o privatno-javnim partnerstvima i koncesijama izmeni kako bi zadovoljio zahteve pravne tekovine. Tri organa za javne nabavke treba da saraduju efikasnije. Potrebno je da se poveća svest o javnim nabavkama angažovanjem organa i ekonomskih operatera i potrebno je da se dalje ojača nezavisnost službenika za javne nabavke.

4.1.7. Prava na intelektualnu svojinu

Postignut je ograničeni napredak u oblasti prava na intelektualnu svojinu. Postignut je određeni napredak u oblasti svojinskih prava i srodnim pravima. Strategija za borbu protiv krivotvorenja tek treba da se razvije. Na Kosovu ne postoje društva za naplatu autorskih prava.

Postignut je dobar napredak u oblasti prava na industrijsku svojinu. Zakoni iz 2010. godine u vezi sa patentima, zaštitnim znakovima i industrijskim dizajnom su izmenjeni jula sa ciljem da postanu saglasniji sa evropskim zakonodavstvom. Uspostavljena je baza podataka za robne marke ali i dalje nije funkcionalna. Istovremeno, maja je kompletirana digitalizacija podataka za preko 10.000 prijava. 2010. godine je doneto 1.480 odluka o robnim markama i 147 o patentima. Kancelarija za industrijsku svojinu je dobila 550 prijava za robne marke, 85 za patentne i 4 za industrijski dizajn. Zaostale prijave su i dalje veoma brojne, sa 17.000 za robne marke, 4.000 za dizajn i 500 za patent. Postupci su i dalje dugotrajni. Kancelarija za industrijsku svojinu i dalje nema dovoljno osoblja a njeni objekti nisu adekvatni.

Postignu je određeni napredak u primeni prava na intelektualnu svojinu. Jedinica za prava na intelektualnu svojinu je formirana unutar carinske službe i postala je potpuno funkcionalna januara. Izrađeni su profili rizika za robu koja može da povređuje svojinska prava i povećane su aktivnosti o pravima na intelektualnu svojinu.

Potpisan je memorandum o razumevanju između Carinske službe i Kancelarije za industrijsku svojinu. Podela nadležnosti između Carinske službe i Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja treba da se razjasni. Carinska služba je uložila napore da primeni prava na industrijsku svojinu, oduzimana je roba (i u nekim slučajevima uništavana) i naplaćivane su visoke kazne. Generalno, krivotvoreni proizvodi i piraterija ostaju stvari koje zabrinjavaju na Kosovu. Potrebno je da se razjasne kaznene mere protiv kršenja prava na industrijsku svojinu. Nije u potpunosti definisana procedura uništavanja robe koja je štetna po javno zdravlje. One ne mogu da se primene u praksi zbog praznina u zakonskom okviru kao i neadekvatnih administrativnih kapaciteta, uključujući adekvatne objekte za uništavanje opasne robe.

Piraterija je široko rasprostranjena i prodaja piratske robe se vrši na ulicama bez sankcionisanja. Kosovo treba da sprovede rigoroznu procenu opsega izazova kako bi izradilo najbolje alatke i da uspostavi neophodan institucionalni okvir za borbu protiv piraterije.

Sveukupno, Kosovo je započelo napore na usklađivanju svog zakonodavnog okvira sa evropskim standardima u oblasti prava na intelektualnu svojinu. Preduzeti su određeni koraci na povećanju administrativnih kapaciteta u ovoj oblasti. Sveukupni kapaciteti su i dalje nedovoljni a primena je i dalje izazovna. Krivotvorenje i piraterija ostaju pitanja za ozbiljnu zabrinutost na Kosovu.

4.1.8. Zapošljavanje i socijalna politika, politika javnog zdravstva

Kosovo je postiglo određeni napredak u oblasti politike zapošljavanja. Primenom strategije zapošljavanja 2011-2012 ono je dalje doprinelo stvaranju prilika za nova radna mesta, naročito preko šema javnih radova. Ministarstvo rada i socijalne zaštite je usvojilo sektorsku strategiju i njen srodni akcioni plan za period 2011-13 usredsređene na politike stvaranja radnih mesta i razvoj mera za aktivno zapošljavanje. Primena strategije za zapošljavanje je počela, usredsređujući se na mlade osobe, osobe sa invaliditetom, korisnike socijalne pomoći i osobe koje su suočene sa siromaštvom. Služba za zapošljavanje je aktivno radila na evidentiranju nezaposlenih. Resursi i kapaciteti nisu dovoljni za bavljenje osobama u nepovoljnom položaju koji su uglavnom van tržišta rada. Uloženi su određeni naponi da se modernizuju biro i za zapošljavanje. Istovremeno je potrebno da se ojačaju njihovi kapaciteti. Socijalni partneri imaju mali uticaj na izradu strategija za zapošljavanje.

Stope zapošljavanja su i dalje veoma niske i nezaposlenost mladih i dugoročna nezaposlenost je alarmantno visoka. Potrebna su dodatni napori i odlučne akcije vlade na rešavanju izazova.

Određeni napredak može da se prijavi u vezi sa socijalnim politikama.

Usvajanje zakona o radu je ojačalo pravni okvir. Troškovi njegove primene možda nisu održivi. Njegova primena zahteva blisko praćenje, naročito posvećivanje pažnje na ugroženost žena na tržištu rada zbog nedavno usvojenog produženog materinskog odsustva. T

U oblasti zdravlja i bezbednosti na radu je postignut ograničeni napredak. Inspektori rada takođe rade u opštinama Obilić, Štrpce i Gračanica. Inspektorat rada treba da popravi svoju efikasnost u vršenju dužnosti. Broj inspektora rada nije dovoljan. Potrebno je da se evidentiraju nezgode koje se dešavaju na radnom mestu.

Postignut je određeni napredak u oblasti socijalnog dijaloga. Usvojen je zakon o sindikatima, koji njihovo formiranje i mandat. Novi zakon o socijalno-ekonomskom savetu je usvojen. Socijalno-ekonomski savet je postao operativan. Održani su razgovori između socijalnih partnera o utvrđivanju minimalne zarade. Dijalog između vlade, organizacija poslodavaca i sindikata treba da se popravi. Dvostrani socijalni dijalog na nivou ogranka i kompanije zahteva dodatnu promociju. Nedostatak pouzdanih podataka o članstvu u sindikatima sprečava utvrđivanja reprezentativnih sindikata.

Postignut je ograničeni napredak u oblasti socijalnog uključivanja, uključujući anti-diskriminaciju (videti takođe političke kriterijume). Minimalni standardi za pet različitih socijalnih usluga su utvrđeni. Oni predstavljaju šablon za standarde drugih socijalnih usluga, koje se trenutno izrađuju. Procedure za licenciranje pružalaca usluga socijalne zaštite su izrađene. Zajednica Roma, Aškalija i Egipćana se i dalje suočava sa najozbiljnijim izazovima u pogledu socijalnog uključivanja. Može da se prijavi određeni napredak u oblasti rodne ravnopravnosti. Kosovo je usvojilo svoj program i akcioni plan za borbu protiv nasilja u porodici. Nastavljene su aktivnosti zaštite žrtava nasilja u porodici uz aktivno angažovanje organizacija civilnog društva. Njih prati vlada, koja delimično finansira te aktivnosti, naročito primenu zakona. Istraživanje rodne jednakosti se popravilo. Primena i realizacija zakonodavstva zahteva dalje napore kako bi se pozitivno uticalo na situaciju žena. Potrebno je više prilika za zaposlenje kako bi se rešila visoka nezaposlenost žena. Slaba zastupljenost žena u ključnim sektorima društva ostaje zabrinutost. Nedostatak prilika za zapošljavanje je ukupan izazov za postizanje visokog nivoa socijalnog uključivanja. Kako bi se primenila i delotvorno pratila politika potrebna je službena statistika o socijalnom isključivanju, kao i adekvatni resursi.

Ograničen napredak može da se prijavi u socijalnoj zaštiti. Decentralizacija socijalnih usluga je nastavljena. Istovremeno, nisu obezbeđeni adekvatni resursi za ovaj proces. Zakon o šemi socijalne pomoći i zakon o socijalnim i porodičnim uslugama nisu usvojeni. Bilo je slučajeva neprimerenog političkog uplitanja u proces imenovanja određenih direktora centara za socijalni rad u opštinama.

Postignut je određeni napredak u oblasti politike za javno zdravlje. Sistem zdravstvenih informacija i akcioni plan za period 2010-2020 su usvojeni i Kosovo je počelo njegovu primenu. Primena zdravstvene strategije iz 2009. godine je nastavljena. Zakonodavni okvir je ojačan usvajanjem dvanaest administrativnih uputstava. Potrebno je da se primeni zakon o duvanskim proizvodima. Kampanje za podizanje svesti i inspekcije su intenzivirani. Potrebno je da se primene odredbe u vezi sa pušenjem na javnim mestima. Zakoni o zdravlju i zdravstvenom osiguranju tek treba da se usvoje. Statistički podaci na opštinskom nivou su i dalje ograničeni. Veoma mali napredak je postignut u primeni zakonodavstva o krvi, tkivu i ćelijama. Stopa smrtnosti dece na Kosovu je i dalje visoka.

Još uvek se nije radilo na borbi protiv zloupotrebe narkotika niti na politici za prevenciju neprenosivih bolesti. Veoma mali napredak je postignut u primeni programa snimanja raka dojke, cervikalnog i kolorektalnog raka u skladu sa preporukama Saveta EU.

Pružanje zdravstvenih usluga ne obuhvata adekvatno manjinske zajednice. Dostupnost podataka o zdravstvenom statusu zajednice Roma, Aškalija i Egipćana (RAE) je ograničena. Ministarstvo zdravlja je u okviru preseljenja zajednice Roma, Aškalija i Egipćana zatrovane olovom usvojilo protokol za testiranje nivoa olova i lečenje. Centar porodične medicine u Mitrovici je odgovoran za vršenje lečenja dece kojoj je dijagnostifikovan visok nivo olova u krvi. Nivo trovanja olovom u regionu Mitrovice je i dalje visok. Pokrivenost vakcinacije kod zajednice RAE je niža nego kod drugih zajednica. Institut za javno zdravlje je od januara 2011 sproveo kampanju za vakcinaciju, kada je više od 800 dece iz zajednice RAE vakcinisano protiv različitih bolesti.

U oblasti mentalnog zdravlja je potrebno da se odredbe o osobama sa mentalnim poteškoćama uključe u akcioni plan strategije o zdravlju. Potrebne su adekvatne finansije za odgovarajuće restrukturiranje sektora. Potrebne su dodatne akcije na promociji uključivanja osoba sa mentalnim problemima, naročito u obrazovni sistem, kao i za njihovo jačanje.

Generalno, na Ministarstvo zdravlja i dalje utiče nedostatak adekvatnih finansija i kapaciteta. Slab budžet za zdravstveni sektor i dalje sprečava ispunjavanje osnovnih potreba za zdravstvenu zaštitu majke i deteta.

Sveukupno, može da se prijavi određeni napredak u sektoru zapošljavanja, socijalnih politika i zdravstvene zaštite. Zakonodavni okvir je poboljšan naročito usvajanjem zakona o radu, zakona o sindikatima i strategiji za sisteme informacija o zdravlju. Istovremeno, administrativni kapaciteti su i dalje ograničeni, a primena zakonodavstva zahteva brzo delovanje.

4.1.9. Obrazovanje i istraživanje

Postignut je određeni napredak u oblasti obrazovanja, naročito u pogledu zakonodavstva. Strateški dokument o obrazovanju 2011-2016 je kompletiran i opredeljen je budžet za njegovu primenu. Usvojeno je revidirano zakonodavstvo za predškolsko, osnovno, srednje i više obrazovanje kao i politike za borbu visokih stopa napuštanja škole od strane đaka, i nasilje u školama. Okvirni nastavni plan i program je kompletiran. Učešće u Tempusu se povećava i popravljaju se svest o koristima koje pruža za javne i privatne obrazovne institucije. Administrativni kapaciteti za upravljanje Tempus projektima su ojačani. Evropska asocijacija za garanciju kvaliteta u višem obrazovanju je dodelila status saradnika Kosovskoj agenciji za akreditaciju.

Revidirano zakonodavstvo predviđa niz tela, čije finansiranje još nije osigurano. Potreban je da se posveti veća pažnja upravljanju kvalitetom i garanciji kvaliteta u obrazovanju, naročito u oblasti obuke nastavnika i sistema procene đaka i nastavnika. Bilo je neumesnog političkog mešanja u imenovanju određenih direktora škola. Različiti programi koje vodi Pedagoški fakultet Univerziteta u Prištini ne zadovoljavaju standarde Uprave za akreditaciju. Zakon o obrazovanju odraslih i zakon o stručnom usavršavanju treba da se pregledaju kako vili u skladu sa zakonima kao što je zakon o nacionalnim kvalifikacijama. Institucionalni kapacitet uprave za kvalifikacije treba da se popravi kako bi dalje primenila zakon o okviru nacionalnih kvalifikacija. Nacrt procedura o potvrđivanju kvalifikacija i akreditaciju stručnog obrazovanja i obuke treba da bude potpuno funkcionalan. Pristup žena stručnom usavršavanju treba da se ojača. Kosovo treba da razvije statistiku i podatke o obrazovanju, uključujući o broju đaka i stopi zapošljavanja svršenih diplomaca.

Uključujući obrazovanje zahteva povećanu svest, pažnju i delovanje, naročito povećanje situacije u kojoj se nalaze marginalizovane grupe kao što su deca iz manjinskih zajednica i deca sa invaliditetom. Škole i lokalne vlasti treba da osiguraju jednake prilike za obrazovanje za decu iz

ugroženih grupa. Strategija za integraciju RAE u obrazovanju daje dobar okvir. Otvoreni su centri za učenje za romske đake. Direktori škola još uvek nisu primenili pojednostavljene postupke upisa romske dece, što se garantuje administrativnim uputstvom. Potrebno je da se primene proaktivne mere za podsticanje upisa dece iz zajednice Roma, Aškalija i Egipćana i njihov ostanak u školi.

Veliki procenat školske dece u okviru stanovništva i karakteristike obrazovnog sistema zahtevaju povećano angažovanje i resurse od strane vlade kako bi se razvili kapaciteti na centralnom i lokalnom nivou za primenu zakonodavstva.

U oblasti istraživanja i inovaciji može da se prijavi ograničen napredak u usklađivanju sa evropskim standardima. Istovremeno, to je proglašeno za prioritetnu politiku u 2010. Nacionalni naučni program je primenjen, finansirajući istraživačke projekte u šest prioritetnih oblasti u vrednosti od 1 miliona evra. Dodeljena je odrađen pomoć da se olakša pristup publikacijama na albanskom jeziku, jednom od službenih jezika. Kako bi se stimulisali naučnici organizovano je nagradno takmičenje za najboljeg kosovskog istraživača godine i novog istraživača godine. Učešće u sedmom okvirnom programu evropskih istraživača (FP7) je povećano u smislu podnesaka, ali je bilo veoma ograničeno u smislu uspeha i finansiranih projekata.

Nije postignut napredak u pogledu ulaganja u istraživanje. Stoga su potrebni značajni naponi kako bi se doprinelo ciljevima Evropske istraživačke oblasti i Uniji inovacija.

Sveukupno, Kosovo postepeno napreduje ka svojim prioritetima u obrazovanju i istraživanju. Primena zakonodavnog okvira treba da se poveća preko popravljene koordinacije između centralnog i lokalnog nivoa i opredeljivanjem više resursa. Postizanje napretka u istraživanju zahteva dodatne i održive napore.

4.1.10. Pitanja vezana za Svetsku trgovinsku organizaciju (STO)

Kosovo nije član STO i nije preduzelo nikakve zvanične korake za pridruživanje STO.

4.2. Sektorske politike

4.2.1. Industrija i mala i srednja preduzeća

Postignut je određeni napredak u oblasti industrije i malih i srednjih preduzeća. Vlada je jula usvojila strategiju o razvoju malih i srednjih preduzeća za period 2012-2016 sa vizijom za 2020. Ciljevi strategije su izgrađeni oko principa Akta o malim preduzećima za Evropu. Agencija za podršku malih i srednjih preduzeća pri Ministarstvu trgovine i industrije je glavna institucija odgovorna za primenu ove strategije. Agencija je, zajedno sa Privrednom komorom i regionalnim agencijama za razvoj, povećala napore na boljoj koordinaciji i komunikaciji između malih i srednjih preduzeća na Kosovu i institucija.

Registrovano je 105.000 preduzeća. Podaci poreske uprave, na osnovu izdatih fiskalnih brojeva, predlaže da je manje od polovine njih u stvari aktivno. Kompanijama je u slučaju otpusta iz registra potrebno da predstavu registru preduzeća izjavu poreske uprave o ispunjavanju svih zaostalih poreskih obaveza. Onlajn registracija preduzeća je moguća samo preko jednog objekta 'sa svim sadržajima' ili opštinskim poslovnim centrima formiranim u 22 opštine. Celokupna onlajn registracija preduzeća i dalje nije moguća.

Ministarstvo trgovine i industrije je usvojilo industrijsku strategiju 2009. godine. Vlada je još uvek nije usvojila. Razvoj industrije i malih i srednjih preduzeća se i dalje suočava sa preprekama u

pravnoj primeni ugovora, nepouzdanom snabdevanju strujom i ograničenom i skupom pristupu finansijama.

Sveukupno, potrebno je da se poveća koordinacija i komunikacija između relevantnih aktera u oblasti preduzeća i industrijske politike (agencije za razvoj malih i srednjih preduzeća i promociju investiranja, privredna komora, bankarska udruženja, sudovi, regionalne agencije za razvoj, itd.). plan realizacije strategija za mala i srednja preduzeća i industrije treba da se usvoji, potrebno je da se ojačaju adekvatna budžetska opredeljenja i odgovorne vlasti.

4.2.2. Poljoprivreda i ribarstvo

U oblasti poljoprivredne i politike ruralnog razvoja je izvršena ograničena zakonodavna aktivnost. Promene zakona o vinu su usvojene jula, obuhvatajući dalje specifikacije u vezi sa klasifikacijom, procenom i utvrđivanjem geografski zaštićenog porekla.

Ministarstvo i Kosovska agencija za veterinu i hranu treba da preduzmu nove zadatke u vezi sa direktnim uplatama i transferom inspeksijskih ovlašćenja sa opštine na Agenciju. Ukupan budžet za 2011. za obe institucije je za oko 7% manji nego 2010. Poboľšane je registar poljoprivrednih gazdinstava kako bi uključio podatke iz drugih registra, kao što je registar stoke i registra vinograda. Mala prosečna veličina farmi na Kosovu, veliki broj poljoprivrednika koji rade samo radi preživljavanja i veliki neformalni deo poljoprivrednog sektora komplikuju prikupljanje podataka za knjigovodstvenu mrežu farmi. Ovo za uzvrat utiče na kreiranje politike. I dalje postoji nesaglasnost između podataka EUROSTAT-a i Statističkog zavoda Kosova u vezi sa poljoprivrednom trgovinom između EU i Kosova.

Ministarstvo je nastavilo sa svojom šemom spojenih uplata poljoprivrednicima, u sektorima žitarica i stoke, i pomoć za obradu i marketing mlečnih proizvoda, mesa, voća i povrća na nivou poljoprivrednika, preko jedinice za isplate formirane prošle godine u Ministarstvu. Savetodavne usluge i dalje ne obaveštavaju poljoprivrednike kako da se prijave za dotacije. Komercijalno finansiranje kosovskih banaka i dalje je skupo (često zabranom) za poljoprivrednike u smislu kamatnih stopa i traženog zaloga.

Nakon prošlogodišnjih promena zakona o upravljanju šumama, mnoge nadležnosti za šume su prenete na opštine, od kojih je nekoliko izradilo planove za dugoročno upravljanje šumama. Ovo omogućava izdavanje dugoročnih dozvola za seču šume, što će za uzvrat dovesti do održivijeg upravljanja šumama. Kosovska šumska agencija je januara završila godišnji operativni plan za upravljanje šumama.

Što se tiče bezbednosti hrane, veterine i fitosanitarije, odbori za praćenje i nauku Kosovske agencije za hranu i veterinu su imenovani na početku 2011. Prenos nadležnosti za inspekciju sa opština na agenciju, kao što je predviđeno zakonom o hrani, još uvek nije završen. Ovaj prenos treba da se završi radi kontrole nelegalne trgovine i klanja stoke i radi jačanja kontrole tržišta stoke. Drugi izazovi u ovom pogledu sadrže ograničen broj veterinarskih inspektora.

Decembra je počeo proces identifikacije mali preživara i svinja sa ciljem završetka istog u roku od jedne godine. Još uvek nije funkcionalan sistem u okviru IT infrastrukture za identifikaciju, registraciju i praćenje kretanja životinja. Evidentiranje životinja je i dalje otežano zbog neprijavlivanja rađanja i kretanja životinja, kao i švercom i nelegalnim klanjem.

U toku je tenderski proces za opremanje laboratorije Agencije za hranu i veterinu. Ova laboratorija nema dovoljno radnika i neophodnu infrastrukturu za fitosanitarnu a veterinarska inspekcija na graničnim prelazima je i dalje slaba. Ne postoje objekti za preradu životinjskih nusproizvoda. Završena je studija o izvodljivosti za uspostavljanje fabrike za topljenje. Razgovori o hitno potrebnoj deponiji kao privremenom rešenju još uvek nisu doveli do konkretnih rezultata.

Usvojeno je četiri uredaba o higijeni hrane (proizilazi iz novog higijenskog paketa EU). Agencija za hranu i veterinu je oktobra 2010. godine završila procenu fabrika za preradu mleka, klanica i fabrika za preradu mesa, kao prvi korak za izradu strategije za poboljšanje ovih objekata. Formirana je radna grupa u oblasti zaštite biljaka kako bi napravila listu svih bolesti uzrokovanih biljkama trenutno prisutnim na Kosovu.

Većina evropskih standarda za ribarstvo se ne primenjuje na Kosovu jer ne postoji morsko ribolovstvo.

Sveukupno, Kosovo je postiglo ograničeni napredak u oblasti poljoprivrede i bezbednosti hrane. Primena zakonodavnog okvira ostaje glavni izazov povezan sa podizanjem administrativnih kapaciteta u različitim uključenim ustanovama i slabim budžetom opredeljenim ovim sektorima. Registracija životinja, odlaganje životinjskih nusproizvoda i procesa postrojenja za agro-hranu kao prvi korak za njihovo poboljšanje zaslužuju posebnu pažnju.

4.2.3. Životna sredina

Što se tiče životne sredine postignut je ograničeni napredak u oblasti horizontalnog zakonodavstva. Jula je usvojeno administrativno uputstvo o procedurama učešća i informisanja javnih aktera u proceni ekološkog uticaja. Takođe su usvojena drugi propisi za primenu procene ekološkog uticaja i za stratešku ekološku procenu. Primena zakona o proceni ekološkog uticaja je počela, ali je potrebno da se popravi kvalitet izveštaja. Delimično je primenjene direktiva o ekološkom kriminalu. Saradnja između NVO i Ministarstva treba da se ojača. Organizacije civilnog društva nisu dovoljno uključene i konsultovane o kreiranju politike. Potrebno je da se dalje razviju javne debate o ekološkim pitanjima. Primenjeno je 10 kapitalnih projekata iz Ekološkog akcionog plana; još 11 je u procesu sprovođenja.

Postignut je određeni napredak u oblasti kvaliteta vazduha. Tokom 2010. godine su usvojena administrativna uputstva koja utvrđuju (između ostalog) norme kvaliteta vazduha, tačke za praćenje i broj i učestalost merenja, a dodatno administrativno uputstvo o normama za kvalitet vazduha je usvojeno jula. Otvorene su prve tri stanice pri mreži za praćenje kontrole vazduha, a druge se očekuju tokom 2011. Aglomeracije i zone i dalje nisu utvrđene i popis zagađivača vazduha tek treba da se pripremi. Međuministarska saradnja između Ministarstva životne sredine i Ministarstva energetike se popravila. Energetski sektor je i dalje glavni izvor emisije prašine, SO₂ i NO_X, što je značajno iznad ograničenja u EU.

Mali napredak je postignut u oblasti upravljanja otpadom. Zakon o otpadu još uvek nije usvojen. Još uvek se ne radi na reciklaži i odvajanju otpada. Stopa naplate računa za smeće se blago povećala 2010, ali je i dalje niska. Lokalni ekološki akcioni planovi koje su pripremile opštine sadrže i komponentu upravljanja otpadom.

Što se tiče kvaliteta voda postignut je veoma mali napredak. Zakon o vodama još uvek nije usvojen. Kosovo trenutno ima dve fabrike za preradu otpadne vode; još jedna je u pripremi. Ugrožene zone i zaštićene oblasti još uvek nisu utvrđene i još uvek ne postoji program za kontrolu kvaliteta voda. Snabdevanje pijaćom vodom je i dalje slabo razvijeno i veliki deo stanovništva i dalje nije povezan. Ulaganja u ovom sektoru nisu bila dovoljna. Stopa naplate računa za vodu se blago povećala 2010, ali je u suštini i dalje veoma niska.

Mali napredak je postignut u oblasti zaštite prirode. Usvojeno je nekoliko administrativnih uputstava u vezi sa prošlogodišnjim zakonom o zaštiti prirode. Strategija i akcioni plan za biodiverzitet su usvojeni jula. Institucionalni i administrativni kapaciteti u ovoj oblasti su i dalje veoma slabi.

Postignut je ograničeni napredak u oblasti industrijskog zagađenja i upravljanja rizikom. Usvojeno je administrativno uputstvo o obrascima i sadržaju prijava za integrisanu dozvolu, i o procedurama za razvoj i odobrenje referentnih dokumenata o najboljim dostupnim tehnikama, kao i za sprečavanje velikih nezgoda.

U oblasti hemikalija je postignut mali napredak, usvajanjem administrativnog uputstva o proceni rizika. Nije bilo dešavanja u vezi sa bukom i civilnom zaštitom.

Postignut je mali napredak u oblasti klimatskih promena. Kosovo nije strana u okvirnoj konvenciji UN o klimatskim promenama. Kosovo nema strategiju za klimatske promene, ali počinje da priprema svoj popis gasova sa efektom staklene bašte. Kosovo je aktivno učestvovalo u radu na klimatskim promenama u Regionalnoj ekološkoj mreži za pristupanje (RENA). Kosovo treba da preduzme konkretne mere za transponovanje i primenu pravne tekovine EU za klimatske promene, naročito odluku o mehanizmu za praćenje.

Administrativni kapaciteti su i dalje slabi u oblasti životne sredine i klimatskih promena. Potrebni su dalji naponi na poboljšanju institucionalnih aranžmana kako bi se obezbedila koordinacija i saradnja između institucija uključenih u ekološkim sektorima. Potrebno je da se ulože naponi da se odvoje političke od operativnih funkcija u Ministarstvu. Septembra je potpisano administrativno uputstvo u vezi sa organizacijom i strukturom Kosovske agencije za zaštitu životne sredine (KEPA), koji ugrađuje Hidrometeorološki institut u okviru KEPA. Još uvek nije usvojen strateški razvojni plan za Ministarstvo životne sredine.

Smanjene je budžet Ministarstva životne sredine koji je i onako nedovoljan. To ima najveći negativan uticaj na sposobnost raznih institucija da delotvorno obavljaju svoje funkcije. Regulator za otpad i vode takođe i dalje nema dovoljne ljudske resurse i suočava se sa značajnim finansijskim ograničenjima.

Sveukupno, usklađivanja sa standardima EU u oblasti životne sredine je još uvek u ranoj fazi. Postignut je veoma ograničen napredak u usvajanju zakonodavstva. Primena i realizacija postojeće zakonodavstva je slaba. Životna sredina i klimatske promene i dalje imaju slab prioritet na Kosovu. Postoji hitna potreba za podizanje svesti i strateško planiranje u oblasti životne sredine i klimatskih promena. Potrebni su dodatni naponi kako bi se popravili institucionalni aranžmani za poboljšanje koordinacije i saradnje između institucija uključenih u životnu sredinu i klimatske promene. Budžet opredeljen za sektor nije dovoljan da zadovolji velike ekološke izazove Kosova, naročito potrebe za značajnim ulaganjem u infrastrukturu. Kvalitet vode i vazduha zahtevaju dodatnu pažnju kako bi se zadovoljili minimalni zahtevi za ljudsko zdravlje. Kosovo treba da preduzme korake ka uspostavljanju klimatskih politika, naročito u vezi sa pravnom tekovinom EU o klimatskim promenama.

4.2.4. Saobraćajna politika

Kosovo je nastavilo da učestvuje aktivno u okviru Trans-evropske mreže na primeni Memoranduma o razumevanju iz 2004 o razvoju ključne regionalne transportne mreže u jugoistočnoj Evropi i Saobraćajne opservatorije za Jugoistočnu Evropu. Gradnja saobraćajnice 7 je nastavljena. Obavljena je rehabilitacija i održavanje saobraćajnice 6. Glavni projekat putne infrastrukture na Kosovu (autoput do granice sa Albanijom) je i dalje pitanje koje zabrinjava zbog neproporcionalno velikih troškova kao udela ukupnog budžeta Kosova, što i dalje guši ulaganja u druge saobraćajne oblasti. Više-modalna saobraćajna strategija i akcioni plan su ažurirani i izvršene su određene izmene operativnih ciljeva.

Postignut je ograničeni napredak u oblasti drumskog saobraćaja. Novi kriterijumi za operatere teretnog saobraćaja su usvojene u administrativnom uputstvu- savet za bezbednost na putevima se nije sastao od septembra 2010. godine i Program za bezbednost na putevima je suspendovan u

praksi. Stopa saobraćajnih nezgoda, iako se blago smanjila 2010. godine i dalje je veoma visoka. Vertikalna i horizontalna signalizacija je nedovoljna. Novi odsek za saobraćajnu politiku u Ministarstvu infrastrukture (koji pokriva planiranje) i dalje nema adekvatne finansijske i ljudske resurse.

Može da se prijavi izvestan napredak u železničkom saobraćaju. U toku je razdvajanje železničke infrastrukture na Kosovu (Infrakos) i železničkih operacija - 2 nove kompanije (Trainkos i Infrakos) su registrovane u septembru. Njihovo operativno i finansijsko odvajanje tek treba da se dogodi. Železnice Kosova su pripremile izjavu o mreži, ali još uvek nije objavljena jer se još uvek razgovara o naknadi za pristup prugama. Regulatorni organ za železnice je sada funkcionalan, ali mu nedostaju osoblje i kapacitet; njegov budžet nije dovoljan da delotvorno vrši svoje zadatke. Potrebno je da se odvoje funkcije istraživanja železničke bezbednosti i nezgoda. Potpisan je sporazum o zajedničkom graničnom prelazu sa Bivšom Jugoslovenskom Republikom Makedonijom. Železnice Kosova i dalje imaju ozbiljnih problema sa nedostatkom osoblja i adekvatnim finansijskim opredeljenjima. Završena je studija o izvodljivosti za železničku saobraćajnicu 10, koja je deo ključne regionalne mreže, ali nijedna međunarodna finansijska institucija nije zainteresovana.

Nije postignut napredak u kombinovanom saobraćaju.

Postignut je određeni napredak u oblasti vazdušnog saobraćaja. Napredovala je primena zakonodavstva u vezi sa ekonomskim uredbama i drugim oblastima potrebnim u prvoj fazi Sporazuma o zajedničkom evropskom vazdušnom prostoru (ECAA). Što se tiče zakonodavstva potrebnog za drugu fazu, usvojene su nacionalne mere za primenu ali su predmet provere kvaliteta. Međunarodni aerodrom u Prištini je ponovo klasifikovan kao 'olakšan red vožnje' od jula nakon analize kapaciteta. Kosovo i dalje treba da primeni Uredbu EU o opredeljivanju mesta.

Kosovska uprava za civilno vazduhoplovstvo (KUCV) nije deo sistema standardizacije i procene bezbednosti stranih letilica, kao posledica neslaganja u vezi sa statusom. Prvi medicinski centar u avio-saobraćaju je odobren januara i izdao je prva lekarska uverenja za kontrolore leta marta. Zakoni za formiranje službi za vazdušnu navigaciju kao i istragu nezgoda tek treba da se usvoje. U upravljanju vazdušnog saobraćaja Kosovo nastavlja da čini dobar napredak u vezi sa prilagođavanjem regulative sa pridruženom tekovinom, svojim obavezama prema ECAA, sa težištem sada usmerenim na primenu i obezbeđivanje održive strukture za nacionalnu nadzornu upravu. Kosovski vazduhoplovni sektor i dalje ima poteškoća zbog ograničenja preleta preko teritorije koje je uvela Srbija za letove koji dolaze u Prištinu i odlaze iz nje, što ima finansijski uticaj na vazdušne operatere i ekološki uticaj na region.

Sveukupno, usklađivanje sa saobraćajnom pravnom tekovinom EU je u toku. Kosovo i dalje postiže snažan napredak u avijaciji, ali je on i dalje ometen pitanjima koja se tiču statusa. Razvoj železnica je suprotan tome jer se ovom vidu saobraćaja opredeljuju mala sredstva, što je posledica prekomernih ulaganja u jedan putni projekat. Potrebni su dodatni naponi da se poboljša bezbednost na drumovima i da se razviju Železnice Kosova.

4.2.5. Energetika

Energetski sektor se i dalje suočava sa ozbiljnim problemima. Nestanci struje se i dalje dešavaju kao posledica strašnih finansijskih uslova energetske kompanije koji su nastali usled poteškoća u naplati i fakturiranju struje.

Nije postignut napredak u bezbednosti snabdevanja. Kosovo i dalje nema strategiju za dostizanje željenog nivoa rezervi nafte. Primena ulaganja i održavanja dosledna sa razvojnim planom prenosa struje 2010-2019 učinila je prenosni sistema na Kosovu pouzdanijim. Kosovski operator za sistem prenosa i dalje ne učestvuje u regionalnim mehanizmima za planiranje i nadoknadu tranzita struje

zbog poteškoća oko statusa Kosova. Rezultirajući nedostatak kontrole ugrožava energetske sistem Kosova i Kosovo gubi prihode od tranzita.

Postignut je određeni napredak u vezi sa unutrašnjim energetske tržištem i primenom Sporazuma o energetske zajednici. Skupština je oktobra usvojila zakonodavstvo za primenu zakona o energetici, struji i regulatoru energetike kako bi Kosovo dalje približilo drugom paketu EU o unutrašnjem energetske tržištu. Nastavljeni su radovi na razvoju nove kosovske termoelektrane na lignit. Konačni zahtev za podnošenje predloga je poslat na adresu četiri predkvalifikovana ponuđača. Na kraju 2010. godine je počela eksploatacija u rudniku Sibovac, koji će biti ponuđen investitorima kao deo termoelektrane Novo Kosovo. Poteškoće u vezi sa eksproprijacijom otežavaju otkrivanje neophodne mase uglja, ugrožavajući snabdevanje ugljem za postojeće termoelektrane u bliskoj budućnosti. Pravno odvajanje distribucije i snabdevanja u Kosovskoj energetske korporaciji nije se desilo, uprkos obavezama da se to učini prema zakonu o struji i Sporazumu o energetske zajednici. Privatizacija distribucije i snabdevanja Kosovske energetske korporacije tek treba da se desi. Dok se ne završi projekat nove termoelektrane, druge funkcije će ostati integrisane u Kosovsku energetske korporaciju. Kao rezultat toga, Kosovu nedostaje kontrola sopstvene mreže, što uskraćuje prihode Kosovskoj energetske korporaciji, naročito jer je struja iz hidroelektrane Gazivode skrenuta za snabdevanje severa.

Vlada je marta počela da primenjuje akcioni plan za stavljanje van funkcije preostalih operativnih jedinica Kosova A kako bi se pridržavala Direktive o visokim pećima. Planirano zatvaranje kasni u pogledu obaveza koje je preduzeo premijer 2009. godine.

Regulatorna kancelarija za energetiku je zadržala postojeće tarife za struju usled pada cena struje iz uvoza i tekućih vladinih subvencija Kosovskoj energetske korporaciji. Neizbežno je blago povećanje tarifa ukoliko se pogleda nadolazeća privatizacija funkcija distribucije i snabdevanja u Korporaciji i kako bi tarife odražavale stvarne nivoe troškova. Smanjenje vladinih subvencija bi olakšalo ovaj proces. Učinak Korporacije u naplati i fakturisanju se poboljšao, ali je i dalje pitanje koje zabrinjava. Procenat snabdevane struje koja se stvarno plati je opasno nizak: gubici (bilo tehnički ili netehnički) čine više od 30% energije dostupne za prodaju, što dovodi od gubitka od više od 100 miliona vera. Kao posledica ulaganja smanjeni su gubici u prenosu. Nizak nivo naplate računa (i tarifa koje ne pokrivaju troškove) i dalje dovodi do neodrživog rasta potražnje struje.

Zakon o energetske efikasnosti je usvojen juna. Pridruženi akcioni plan, koji ima za cilj povećanje efikasnosti za 96 2018. još uvek nije usvojen. Zakon predviđa usklađivanje sa pravnom tekovinom u oblastima kao što su energetska oznaka, ekodizajn, energetske učinak zgrada i energetske efikasnost krajnjeg korisnika. Pored toga, on utvrđuje pravne osnove za osnivanje agencije za energetske efikasnost i procedure za osnivanje fonda za energetske efikasnost za promociju projekata za energetske efikasnost i obnovljive izvore energije. Kosovo je septembra usvojilo strategiju grejanja čiji je cilj, između ostalog, da smanji korišćenje struje za grejanje prostora. Urađene su dalje tehničke pripreme za projekat suproizvodnje u termoelektrani Kosovo B, kako bi se koristio otpad za gradske toplane, čime bi se smanjila emisija CO₂. Stvarno ulaganje je kolebljivo imajući u vidu finansijske poteškoće toplana.

Prvi nacrt pojednostavljenog akcionog plana za obnovljivu energiju je pripremljen u okviru Energetske zajednice. Obavezni cilj za udeo obnovljive energije u konačnoj potrošnji energije u 2020 je pripremljen za Kosovo u okviru Energetske zajednice. Tri međunarodne kompanije su izrazile interes da izgrade hidroelektranu Žur od 300 MW/h. Podneto je 15 prijava za gradnju drugih mali hidroelektrana ukupnog kapaciteta od 128 MW/h. Prve tri turbine na vetar na Kosovu, ukupnog kapaciteta od 1,35 MW/h su stavljene u funkciju i regulator je odobrio dodatne kapacitete energije vetra od 126 MW/h. Kosovo treba da uloži dodatne napore kako bi povećalo udeo

obnovljive energije u konačnoj potrošnji energije i da preduzme mere za promociju korišćenja biogoriva u saobraćaju.

U oblasti nuklearne bezbednosti i zaštite od radijacije, agencija za zaštitu od radijacije i nuklearnu bezbednost je u procesu formiranja u skladu sa prošlogodišnjim zakonom o zaštiti od nejonizirajuće radijacije, jonizirajuće radijacije i nuklearnoj bezbednosti. Imenovani su direktor i dva pomoćna radnika, i dalje zapošljavanje je u toku. Ne postoji operator za upravljanje radioaktivnim otpadom. Zakon iz prošle godine je prilično generalan i treba da se izmeni kako bi odražavao pravnu tekovinu EU za nuklearnu bezbednost i zaštitu od radijacije. Potrebni su značajni naponi da bi Kosovo preuzelo ovu tekovinu i kako bi se uskladilo sa međunarodnim standardima.

Sveukupno, vlasti su postigle određeni napredak u pravnom usklađivanju i u primeni Sporazuma o energetske zajednici. Potrebni su dodatni naponi na poboljšanju naplate i fakturisanja struje kako bi se privukli investitori, kao i da se pređe na nesubvencionisane tarife koje će odražavati troškove. Potrebni su dodatni naponi da se poboljša energetska efikasnost u svim relevantnim sektorima, uključujući osnivanje mehanizama za praćenje kao i poboljšanje obnovljive energije u svim sektorima. Na Kosovo i dalje negativno utiče mešanje Srbije u njegov elektro-energetski sektor.

4.2.6. *Informaciono društvo i mediji*

Postignut je mali napredak u vezi sa elektronskim komunikacijama i informacionim tehnologijama. Zakazano je da politika za telekomunikacioni sektor iz 2007. godine bude preispitana ove godine. Regulatorna uprava za telekomunikacije (RUT) je usvojila nekoliko uredbi za primenu: uredba o analizi tržišta i definiciji provajdera sa značajnim uticajem na tržištu, uredba o punom i podeljenom odvajanju lokalnog prstena i podprstena, i uredbu o pružanju pristupa i međusobnom povezivanju. Kosovo kasni sa primenom konkurentnih zaštitnih mera i još uvek nema međunarodni pozivni broj, niti internet domen za zemlju. Mobilni operateri bez licence (iz Srbije) i dalje deluju na Kosovu. Ovo otežava upravljanje spektrom na Kosovu.

Proces privatizacije Pošte i telekomunikacija Kosova (PTK) je u toku, ali proceduralna kašnjenja imaju negativan uticaj na regulatorni razvoj tržišta. Upravljanje telekomunikacijama je preneto Ministarstvu za ekonomski razvoj, ali bez poboljšanja njegovih administrativnih kapaciteta. Ljudski i finansijski kapaciteti regulatora za primenu i sprovođenje su nedovoljni, a RUT ima poteškoća u privlačenju i zadržavanju radnika. Finansijska nezavisnost regulatora je podrivena jer se u celosti finansira iz državnog budžeta.

Nije bilo razvoja u oblasti informacionog društva. Zakon o upravnim organima informacionog društva još uvek nije usvojen. Ovaj zakon je važan za stvaranje pravne osnove za agenciju za e-upravu i vladin forum za informaciono društvo. Podela odgovornosti i zadataka između ministarstava i vladinog nivoa o pitanjima informacionog društva treba da se razjasni.

Može da se prijavi izvestan napredak u oblasti audio-vizuelne politike. Nezavisna komisija za medije (NKM) je izdala nekoliko uredbi kao što su uredba o zaštiti maloletnika i dece, uredba o naknadi NKM-u za licencu i uredba o kablovskim operaterima, koje imaju za cilj da usklade kosovsko zakonodavstvo sa direktivom EU o uslugama audio-vizuelnih medija. NKM je po prvi put pratio izbornu kampanju. Savet NKM-a je takođe završio proces obnove radnih dozvola za emitere i kablovske operatere. NKM je tokom 2010 obnovio dozvole za rad svim postojećim Tv stanicama koje koriste emittersku frekvenciju. Ne postoje zahtevi za kablovske operatere u smislu uključivanja nacionalnih i lokalnih TV stanica u kablovskim paketima. Većina kablovskih operatera daje nacionalne i lokalne Tv stanice samo na osnovi naknade (i izbacuju ih iz svojih paketa u slučaju zakasnele uplate), što ozbiljno ograničava prava gledalaca na pristup slobodnim zemaljskim kanalima.

Skupština Kosova tek treba da kompletira imenovanje članova Saveta Nezavisne komisije za medije. Vrhovni sud još uvek nije imenovao članove/predsednika Odbora za žalbe medija pri Nezavisnoj komisiji za medije. Administrativni kapaciteti komisije moraju biti ojačani, ali niske plate u odnosu na delatnost otežavaju Nezavisnoj komisiji za medije da privuče i zadrži osoblje.

Skupština je nastavila proces izmene zakona o nezavisnoj komisiji za medije i emitovanju. Nacrt zakona koji nije zadržao nezavisnost Nezavisne komisije za medije u skladu sa evropskim standardima o regulisanju emitera je odbačen. Nezavisne komisije za medije je postigala određeni napredak u pogledu procesa digitalizacije uključujući formiranje pet radnih grupa. Strategija za digitalizaciju još uvek nije usvojena. Kosovo nije član Međunarodne telekomunikacione unije (ITU) i stoga nije bilo u poziciji da traži digitalne frekvencije. Srbija je zatražila od ITU da joj opredeli jednu frekvenciju u ime Kosova. To nije dovoljno.

Skupština Kosova nije uspela da preduzme mere u vezi sa održivim finansiranjem javnog servisa Kosova, Radio-televizije Kosovo. Istovremeno, nije bilo šire diskusije i nezadovoljavajući nacrt je povučen avgusta. RTK je finansiran iz budžeta Kosova na ad hok osnovi tokom 2011, i budžet emitera je smanjen sa 10,5 miliona evra na oko 8 miliona. Nedostatak održivog finansiranja podriva nezavisnost RTK.

Pošto je naplata pretplate za RTK suspendovana, emiter ne opredeljuje 5% ovog iznosa za podršku manjinskih, multietničkih i drugih specijalnih medija, kao što se zahteva zakonom. Raspodela fonda, koja je ponovo počela 2009, je samim tim opet zaustavljena. Manjinskim medijima nisu date informacije o opredeljivanju početnih sredstava čak i nakon sedam zvaničnih zahteva. Nedoslednosti između zakona o kleveti i uvredi i krivičnog zakona još uvek nisu rešene. Prema evropskim standardima, kleveta nije krivični prekršaj. Kosovo ne primenjuje odredbe o novčanim kaznama za klevetu, pa postoji nejasnoća pošto one ostaju statuta knjiga.

Sveukupno, administrativni kapaciteti regulatornih tela i Ministarstva treba da se ojačaju. Kosovo treba da kompletira uvođenje zaštitnih mera u elektronskoj komunikaciji i da izgradi kapacitet za primenu regulatornih odluka. Kosovo pod hitno treba da razvije rešenje za održivo finansiranje javnog servisa: trenutno finansiranje samo preko budžeta podriva nezavisnost RTK. Pored toga, nastupajući zakon o Nezavisnoj komisiji za medije treba da održi samostalnost Saveta Nezavisne komisije za medije.

4.2.7. *Finansijska kontrola*

Postignut je određeni napredak u unutrašnjoj kontroli javnih finansija. Ažurirani dokument politike PIFC-a je usvojen maja. Centralna jedinica za harmonizaciju finansijskog upravljanja i kontrole je objavila priručnik za rukovodioce budžetskih organizacija kako bi se pridržavali sa prošle godine usvojenim propisom uprave trezora o finansijskom upravljanju i kontroli. Izrađen je materijal za obuku u oblasti finansijskog upravljanja i kontrole. Usvojeno je administrativno uputstvo o zadacima i funkcionisanju komisija za unutrašnju reviziju u budžetskim organizacijama. Nastavljena je obuka u oblasti unutrašnje revizije, što je dovelo do toga da je više unutrašnjih revizora dobilo uverenja. Ovaj proces sertifikacije treba da se nastavi i apsolutni broj unutrašnjih revizora treba da se poveća. Centralna jedinica za harmonizaciju unutrašnje revizije je završila priručnik o upravljanju rizicima i podacima i počela je program podizanja svesti ministara, stalnih sekretara i izvršnih direktora javnih preduzeća o relevantnosti unutrašnje revizije.

Kancelarija generalnog revizora je ažurirala svoju strategiju korporativnog razvoja. Glavni ciljevi koji treba da se postignu do 2014. jesu uspostavljanje kancelarije kao održive institucije koja će vršiti svoje dužnosti prema najboljim međunarodnim praksama i obezbeđivati da organi nad kojima je izvršena revizija delotvorno sprovode preporuke. Kancelarija je do septembra 2010 sprovela ograničeni broj revizija učinka i upravljanja, i nije izvršena zdravstvena provera finansijskog upravljanja i kontrole u svim budžetskim organizacijama kako bi se obezbedilo da svi

potrošači budžeta budu posećeni svake revizorske sezone. Broj redovnih revizija se povećao a nekoliko revizija u opštinama je dodeljeno privatnim revizorskim kućama.

Sveukupno, postignut je određeni napredak u finansijskog kontroli. Što se tiče unutrašnjih revizija, osnovni okvir postoji i pažnja se sada usmerava na njegovu primenu. Praktična primena unutrašnje kontrole javnih finansija je ostala u ranoj fazi. Unutrašnje revizije bi trebalo da postignu napredak sa provere saglasnosti na to da budu korišćene kao upravljačko sredstvo. Potrebno je dalje podizanje svesti kako bi se razvila veća odgovornost kod rukovodstva i kako bi se usadili sistemi finansijskog upravljanja i kontrole. Praksa spoljne revizije napreduje dobro.

4.2.8. Statistika

Postignut je određeni napredak u vezi sa statističkom infrastrukturom. Saradnja Statističkog zavoda Kosova sa drugim institucijama se popravila. Izmena zakona o poreskim postupcima ne omogućuje poreskoj upravi da dostavi Zavodu neophodne administrativne podatke za registar poslovne statistike. Statistička infrastruktura na Kosovu treba da se popravi. Zavodu nedostaju resursi kao i pravni okvir da vrši svoj mandat.

Postignut je određeni napredak u klasifikaciji i registrima. Potrebno je da se ulože naponi da se primeni evropske klasifikacije ekonomskih aktivnosti NACE rev. 2 (NACE = statistička nomenklatura ekonomskih aktivnosti Evropske zajednice).

Što se tiče sektorske statistike napravljen je određeni napredak. Veoma dobar napredak je postignut u smislu statistike stanovništva. Statistički zavod je aprila sproveo popis stanovništva i ekonomija. Zavod je tokom celog pripremnog procesa ispunjavao rokove i bio je sprema da rasporedi 5.000 popisivača 1. aprila. U sedam opština je popis produžen za još četiri dana zbog nedovoljnog popisa ili tehničkih poteškoća. Nakon popisa je sprovedeno ispitivanje kako bi se proverio kvalitet podataka. Popisnoj fazi je prethodila jednomesečna intenzivna kampanja. Učinjeni su specijalni naponi na informisanju manjinskih zajednica o popisu. Preliminarni podaci su objavljeni juna. U toku je obrada detaljnijih skupova podataka.

Popis u tri severne opštine i u severnoj Mitrovici nije mogao da se održi. UNOPS (Kancelarija UN za projektne usluge) je dobila mandat da primeni popis u severnim opštinama, ali nedostatak saradnje sa opštinama podržanim od strane Srbije je sprečio UNOPS da sprovede popisivanje.

Što se tiče oblasti sektorske statistike, postignut je ograničeni napredak. To je uglavnom zbog resursa potrošenih na popis i ograničenog budžeta Statističkog zavoda: zbog resursa su otkazani i ispitivanje radne snage i ispitivanje poljoprivrednih domaćinstava 2010. Makroekonomska statistika je pripremljena blagovremeno. Ministarstvo finansija od novembra objavljuje mesečne podatke o prihodima i rashodima na svojoj veb strani. Ekonomski računi za poljoprivredu su objavljeni prvi put jula 2011, obuhvatajuće period od 2005-2008.

Sveukupno, postignut je određeni napredak u oblasti statistike. Vlasti su sprovele popis domaćinstava i ekonomija na zadovoljavajući način. Ovo obezbeđuje važne osnove za popravljavanje statistike na Kosovu. Popis nije mogao da se organizuje u severnim opštinama. Usled nedovoljnih resursa Statističkog zavoda usporen je napredak u drugim oblastima. Pravni okvir treba da se popravi i da se ojačaju kapaciteti Statističkog zavoda. Statistika je ključna za odlučivanje na osnovu dokaza i nedostatak pouzdane statistike na Kosovu treba da se reši kao prioritet.

4.3. Pravda, sloboda i bezbednost

4.3.1. Vize, upravljanje granicama, azil i migracija

Kosovo nema viznu politiku. Vlada je pokrenula proceduru za uspostavljanje viznog sistema, a Ministarstvo spoljnih poslova je formiralo radnu grupu u tu svrhu. U saglasnosti sa zakonom o strancima, Ministarstvo unutrašnjih poslova je počelo sa primenom „procedura za posetioce“, dok se od stranaca zahteva da predaju niz dokumenata pre dolaska na Kosovo.

Agencija za civilni upis je do kraja juna izdala više od 827.000 pasoša, od čega oko 1.600 kosovskim Srbima. Mali broj važećih UNMIK-ovih putnih isprava (30) ističe decembra 2011. Neki građani Kosova su zadržali stare jugoslovenske pasoše koji važe do decembra 2011.

Izmena zakona o civilnom statusu je usvojena juna. Ministarstvo unutrašnjih poslova je počelo da se bavi nedostacima u svom sistemu civilnog upisa preko procesa digitalizacije završetkom skeniranja 14.000 matičnih knjiga (4 miliona dosijea). Nakon ovoga će uslediti druga faza unosa podataka u novu centralnu bazu podataka o civilnom statusu. Inspeksijska jedinica Agencije za civilni upis, formirana početkom 2011. godine sa mandatom da proveri integritet procesa u vezi sa civilnim statusom, matičnim knjigama, i izdavanjem vozačkih dozvola, radi dobro iako ima ograničene kapacitete.

Pripreme za izdavanje biometričkih pasoša Kosova su nastavljene. Proces izdavanja biometričkih pasoša treba da prati tačan i pouzdan civilni upis. Saradnja između lokalnih ambasada/kancelarija za vezu i agencije za civilni upis treba da se ojača kako bi se popravilo odgovarajuće rukovanje prijavljenim prevarama koje se tiču izvoda o civilnom statusu ili ličnih dokumenata.

Sveukupno, Kosovo je u ranoj fazi u vezi sa viznom politikom.

Što se tiče upravljanja granicama Kosovo je postiglo određeni napredak. Poboljšana verzija IT sistema za upravljanje granicama finansiranog od EU je postala operativna u skoro svim graničnim prelazima kao i u regionalnim i centralnim centrima policijske komande. Zajednička operativna grupa Carinske i Policijske službe koja je formirana da se bori protiv prekograničnog kriminala i šverca je počela da objavljuje zajedničke procene rizika. Tri agencije, uključene u integrisanom upravljanju granicama (granična policija, carina i agencija za hranu i veterinu) organizuju zajedničke patrole uz graničnu liniju. Zajedničke operativne akcije su takođe organizovane na graničnim prelazima. Uspostavljene su mnoge strukture integrisanog upravljanja granicom.

Sporazumi koji omogućuju zajedničke i sinhronizovane policijske patrole na granicama su potpisane između Kosova i Albanije i Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije. Zajedničke patrole su počele sa radom. Granična policija Kosova je izdala novi standardni operativni postupak za procedure provere na granicama. Policija Kosova je preuzela odgovornost od KFOR-a za nadzor granice sa Bivšom Jugoslovenskom Republikom Makedonijom i Crnom Gorom. Proces demarkacije granice sa Crnom Gorom još uvek nije počeo.

Carina je januara potpisala dva memoranduma o razumevanju sa Kosovskom obaveštajnom agencijom i sa Državnim tužilaštvom u cilju jačanja saradnje. Granična policija i carina su potpisali protokol o saradnji maja u cilju poboljšanja saradnje na graničnim procedurama, borbe protiv nelegalne trgovine i primene integrisanog upravljanja granicama.

Kvalitet i doslednost provera na granici treba da se dodatno popravi. Principi integrisanog upravljanja granicom se ne sprovode dovoljno u praksi. Zajednički operativni centar za kontrolu granice nije potpuno funkcionalan, jer granična policija nema pristup svojim bazama podataka. Potrebna je dalja saradnja između različitih aktera kako bi se razvili i integrisali zajednički operativni planovi, kako bi se koristila zajednička oprema i integrisali sistemi za upravljanje

podacima na osnovu usvojenih standardnih operativnih procedura. Nedovoljna razmena informacija sa regionalnim i međunarodnim partnerima sprečava borbu protiv prekograničnog kriminala.

Sveukupno, Kosovo je postiglo određeni napredak ali je i dalje u ranoj fazi rešavanja izazova za integrisano upravljanje granicama.

U oblasti azila je postignut napredak. Kosovo se suočilo sa povećanim brojem zahteva za azil (31 osoba je tražila azil 2009, 2010. godine je ovaj broj dostigao 271, a 147 zahteva je podneto u prvoj polovini 2011). Sa odgovarajućom primenom novog modela za azil uvedenog 2010 očekuje se da će broj opasti u budućnosti. Broj tražilaca azila u postupku je bio 25 jula. Većina podnosilaca zahteva je zloupotrebilo procedure o azilu kako bi legalizovali svoj ulazak i ostanak na Kosovu pre nastavka svog puta ka zemljama EU.

Na osnovu zakona o azilu, kosovske vlasti imaju sistematsko izdavanje identifikacionih dokumenata tražiocima azila. Odeljenje za državljanstvo, azil i migracije je do kraja juna izdalo više od 300 prvostepenih odluka. Većina odluka koje se odnose na zahteve za azil jesu negativni odgovori u odsustvu (tražioci azila su već napustili Kosovo). Samo je za ograničen broj doneta odluka na osnovu merodavnosti. Izrađene su i distribuirane smernice koje objašnjavaju prava i obaveze tražilaca azila. Sistem azila, uspostavljen uz pomoć EULEX-a, omogućava Kosovu da poštuje svoje međunarodne obaveze, omogućujući Kosovo da napravi razliku između osoba kojima je potrebna međunarodna zaštita i onih kojima nije potrebna. Primena ostaje izazov.

Postoje nedostaci u procedurama za azil. Kapacitet i obuka su trenutno nedovoljni. Nedostatak odgovarajućih prevodilačkih usluga ometa komunikaciju sa tražiocima azila i inicijalnu proveru slučaja, utvrđivanje porekla osobe, i operativne informacije koje mogu da se pribave. Postoji nedostatak adekvatnih objekata za one tražioce azila koji čekaju na povratak nakon što su njihovi zahtevi odbijeni. Kapacitet centra za azilante je ograničen na 25 osoba. Kada se kapacitet centra popuni azilanti se smeštaju u hotele. Nedostatak ugovora o readmisiji sa zemljama porekla ili tranzita je takođe velika zabrinutost. Postoje predmeti za utvrđivanje izbeglih lica koji nisu obrađeni u vremenskom roku predviđenom zakonom. Kapacitet nacionalne komisije za izbegla lica za bavljenje žalbama protiv prvostepenih odluka nije dovoljan. Od sedam žalbi podnetih protiv prvostepenih odluka, nacionalna komisija za izbegla lica je odlučila negativno u šest slučajeva.

Takođe postoje slučajevi gde su izdate negativne odluke i nije podneta žalba. Ovi tražioci azila čiji je zahtev odbijen su ostali smešteni u privremenim objektima, čekajući izvršenje odluke o vraćanju ili neke druge mere. Još uvek nedostaje pouzdana baza podataka o tražiocima azila. Postoji jednostavna baza podataka, ali nedostaje veza između Odeljenja za državljanstvo, azil i migracije i policije odgovorne za prvobitnu proveru. Svi ovi izazovi doprinose činjenici da većina tražilaca azila napusti Kosovo čak i pre završetka postupka.

Sveukupno, postignut je napredak u azilu. Kosovo treba da nastavi da se bavi preostalim izazovima.

Kosovo je postiglo napredak u oblasti migracije. Odeljenje za državljanstvo, azil i migracije je izdalo dozvole boravka i lične karte strancima. Došlo je do povećanja bespravni migranata koji pokušavaju da uđu na Kosovo preko vazdušnih ili zemaljskih granica, naročito iz Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije i Albanije. Kosovska granična policija je zabranila ulazak nekima od njih na osnovu zakona o strancima..

Kosovo je potpisalo nove sporazume o readmisiji sa trećim zemljama. Ukupno trinaest zemalja je obuhvaćeno ovakvim sporazumima (Albanija, Austrija, Belgija, Češka Republika, Danska, Francuska, Nemačka, Luksemburg, Crna Gora, Holandija, Norveška, Slovenija i Švajcarska).

Odeljenje za državljanstvo, azil i migracije je nastavilo da se bavi zahtevima za readmisiju od evropskih zemalja na efikasan način. Kosovo je postiglo značajan napredak u vezi sa reintegracijom osoba vraćenih u procesu repatrijacije, uključujući i na opštinskom nivou. Preko 3 miliona evra je opredeljeno za ponovnu integraciju osoba vraćenih u procesu repatrijacije u okviru budžeta za 2011. Kancelarija koja se bavi osobama vraćenim u procesu repatrijacije je otvorena na aerodromu. Obnovljeni su naponi da se obuču opštinsko osoblje i da se poboljša komunikacija sa osobama vraćenim u procesu repatrijacije. Civilni upis se popravio. Međuministarska koordinacija je popravljena kao i komunikacija i koordinacija između centralnog i lokalnog nivoa. Uspostavljene su i pružaju se privremene usluge, kao što je zdravstvena zaštita, prevoz i smeštaj. Saradnja sa međunarodnim organizacijama se popravila.

Kosovo treba da postigne dodatni napredak u upravljanju tokovima migracije na osnovu profesionalno integrisanog sistema informacija. To bi moglo da omogući praćenje osoba vraćenih u procesu repatrijacije i njihove moguće potrebe, kao i pružanje pouzdanih statističkih podataka i informacija. Broj predloga za pomoć u ponovnoj integraciji osoba vraćenih u procesu reintegracije iz opština se povećava, ali je i dalje slab. Samo je ograničeni broj osoba imao koristi od fonda za ponovnu integraciju. Potrebni su ažurirane i poboljšane obuke. Potrebno je da se ojača razmena informacija između zemalja koje šalju osobe i Kosova. Kancelarije za repatrijaciju još uvek nisu formirane u četiri opštine. Nezaposlenost je i dalje prepreka za vraćene osobe.

Kosovo takođe treba a uloži dodatne napore da obezbedi punu saglasnost sa pravnom tekovinom o zakonskoj migraciji, naročito u vezi sa pravima na okupljanje porodice.

Sveukupno, postignut je napredak u vezi sa migracijom. Readmisija je nastavila da funkcioniše na zadovoljavajućem nivou i bilo je značajnih poboljšanja u pogledu ponovne integracije osoba vraćenih u procesu repatrijacije, naročito na opštinskom nivou. Potrebno je da se nastave naponi na sprečavanju nelegalne migracije. Ostaju određeni izazovi u procesu reintegracije i potrebno je da se nastavi sa održivim naporima i nastojanjima.

4.3.2. *Pranje novca*

Kosovo je postiglo ograničeni napredak u rešavanju ekonomskog/finansijskog kriminala i pranja novca. Primena strategije za prevenciju pranja novca se uveliko vrši. Počeo je postepeni prenos odgovornosti Finansijsko-obaveštajnog centra sa EULEX-a na kosovske vlasti. Marta je imenovan lokalni direktor centra. EULEX je zadržao neka izvršna ovlašćenja. Organizacioni okvir koji se bavi ekonomskim, finansijskim i kriminalom u vidu pranja novca je složen. Jedinica za finansijsku istragu pri Upravi za istraživanje organizovanog kriminala je odgovorna samo za takozvane integrisane predmete (finansijske predmete snažno povezane sa organizovanim kriminalom), ali ne za nezavisne slučajeve finansijskog kriminala. Uprava za ekonomski kriminal i istraživanje korupcije pri Policiji Kosova (DECCI) i novoformirana operativna grupa za korupciju, uz nadzor Specijalnog tužilaštva (SPRK-ACTF), bavi se svim vidovima finansijskog kriminala. DECCI se bavi redovnim finansijskim kriminalom i slučajevima pranja novca a SPRK-ACTF se usredsređuje na složenim i velikim slučajevima.

Osam kosovskih banaka je popravilo kvalitet i pouzdanost svojih finansijskih izveštaja podnetih Finansijsko-obaveštajnom centru. Menjačnice i osobe koje šalju novac su takođe popravili svoj način za ispunjavanje obaveza o prijavljivanju. Saradnja između Centra i carine je ostala dobra i jedan službenik carine je dodeljen Centru kao finansijski analitičar i službenik za vezu. Uprava za ekonomski kriminal i korupciju je 2010. istražila preko 700 slučajeva od kojih je oko 500 sa poznatim počiniocima poslato tužilaštvu. Preko 170 osumnjičenih je uhapšeno. Šteta se procenjuje

na oko 27 miliona evra. Agencija za upravljanje konfiskovanom i oduzetom imovinom, formirana 2010, je kadrovski skoro potpuno opremljena. Osoblju je pružena određena obuka. EULEX je takođe obučio sudije i tužioce u vezi sa primenom postojećeg zakonodavstva o konfiskaciji imovine. Mali broj imovine je konfiskovan do danas.

Nivo saradnje između Centra i subjekata koji podnose izveštaje je mešovit. NVO-i moraju da ispune svoje obaveze za finansijsko izveštavanje ka kancelariji za registraciju nevladinih organizacija pri Ministarstvu javne administracije. Ovo izveštavanje nije sistematsko, što zabrinjava, zbog heterogenog statusa NVO-a na Kosovu. Prema sadašnjem zakonu o sprečavanju pranja novca, za razliku od prethodne UNMIK-ove Uredbe 2004/2, poslovne organizacije ne moraju da prijavljuju gotovinske transakcije u iznosu većem od 10.000 evra Centru. Kapacitet Kosova da istražuje i goni ekonomski kriminal ostaje ograničen. Ograničeno je praćenje izveštaja koje Centar pošalje od strane organa za primenu zakona. Potrebno je da se ojača konfiskacija imovine u predmetima pranja novca i ekonomskog kriminala i da se rešava u ranijoj fazi istrage.

Veliki iznosi novca se i dalje ulažu u nekretnine, restorane i kazina bez adekvatnog nadzora. I dalje su široko rasprostranjene poslovne finansijske transakcije na privatne račune i veliki broj subjekata posluje bez registracije. Operacija pokrenuta 2010. godine sa ciljem identifikacije ilegalnih aktivnosti u vezi sa uvozom i izvozom velikih količina novca na aerodromu u Prištini je ostala ad hok. Ovo nije uključeno u rutinski posao carine.

Tužiocima i sudijama nemaju dovoljno iskustva i specijalizaciju u ovoj oblasti. Postoji velika poteškoća da se utvrdi, prati i konfiskuje zarada od kriminala povezanog sa organizovanim grupama. Postoje praznine u zakonodavstvu, naročito u odredbama i sankcijama krivičnog zakona o pranju novca. Odredbe i sankcije su neadekvatne i trebalo bi da se hitno reše.

Sveukupno, pranje novca ostaje pitanje od ozbiljne zabrinutosti i Kosovo je u ranoj fazi u ovoj oblasti. Kosovu i dalje nedostaju adekvatni tehnički i ljudski resursi za bavljenje ovakvim vrstama kriminala.

4.3.3. *Narkotici*

Kosovo je postiglo ograničeni napredak u borbi protiv trgovine drogom. Protok i dalje uključuje heroin i sintetičke droge koje dolaze sa Bliskog istoka preko Turske i Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije preko glavnih balkanskih puteva do evropskih tržišta, a kokain dolazi preko Albanije i Crne Gore. Pošiljke droge se prepakuju na Kosovu i šalju na evropska tržišta u malim količinama. Domaće tržište je takođe poraslo, naročito za kokain. Postoje kretanja narkotika preko granica putem kamiona, autobusa i privatnih vozila.

Postignuti su određeni opipljivi rezultati u borbi protiv trgovine drogom. Policija je povećala broj hapšenja za prekršaje sa drogom, uključujući i za trgovinu drogom; oko 200 predmeta koji se odnos na narkotike je istraženo između oktobra i kraja juna što je dovelo do preko 300 uhapšenih osumnjičenih lica. Policija je izvršila više od 200 hapšenja u prvoj polovini 2011. Oko 180 uhapšenih je zadržano u očekivanju sudskog postupka. Rasturene su neke kriminalne grupe koje su se bavile trgovinom droge. Kosovo je takođe sprovelo zajedničke operacije sa susednim zemljama. Saradnja i razmena informacija sa Albanijom i Crnom Gorom je dobra a načinjeni su i prvi kontakti sa kolegama iz Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije. Uprava za istragu trgovine drogom pri policiji je poboljšala kapacitet i zaposlila je nove radnike. Ona je učestvovala u zajedničkoj vežbi kontrolisane isporuke nelegalne droge koja je obuhvatila saradnju sa drugim agencijama za primenu zakona sa Kosova i iz trećih zemalja. Prikupljanje podataka i metodologija

za evidentiranje podataka su se popravili. Nakon tekuće primene strategije protiv droga došlo je do poboljšanja saradnje između policije, carine i korektivnih službi.

Broj zaplena je i dalje mali: u prvoj polovini 2011 je oduzeto preko 30kg heroina, skoro 90 kg marihuane, 2,5 kg kokaina i skoro 700 tableta ekstazija. Nastavne radnje od strane pravosuđa su i dalje neadekvatne. Postoji nedostatak iskusnih i specijalizovanih sudija. Radno mesto koordinato za borbu protiv narkotika je i dalje upražnjeno. Resursi da se primene politike za borbu protiv narkotika nisu dovoljne (nedostatak osoblja, radnog prostora i opreme), a takođe nedostaje pristup vođe obaveštajnim informacijama. Uz izuzetak pojedinih službenika koji su prošli obuku, u policiji ne postoji jedinica koja bi radila tajno. Pseće jedinice su prisutne na nekim graničnim/administrativnim prelazima i rade u skladu sa planom granične policije. Druge policijske jedinice mogu tražiti pomoć pseće jedinice ukoliko je potrebno ali njihove usluge nisu često tražene. Razmena podataka sa Crnom Gorom i Bivšom Jugoslovenskom Republikom Makedonijom i dalje nedostaje. Postoje ozbiljni nedostaci u rešavanju izazova lokalne potražnje droga, uključujući neodgovarajuće kapacitete za lečenje u bolnicama. Program održavanja na metadonu je i dalje nedostupan.

Sveukupno, naponi Kosova u borbi protiv trgovine drogom nisu bili dovoljni da se reši izazov sa kojim se Kosovo suočava u ovoj oblasti.

4.3.4. *Policija*

Kosovo je postiglo određeni napredak u smislu policije. Generalni direktor policije, imenovan oktobra 2011, doneo je niz odluka za poboljšanje funkcionisanja policije, tj. boljom integracijom kriminalnog stuba, i planiranjem ograničavanja nivoa političkog uticaja. Godišnji plan delovanja za 2011. godinu je usvojen i primenjuje se u skladu sa razvojnim planom za period 2011-2015. Šestomesečni pregled organizacije je završen i doveo je do usvajanja popravljene organizacione strukture. Kosovo je završilo strateški plan informisanja koji je skica opšteg plana koji ima za cilj da učini IT razvoj u policiji održiv tokom narednih godina. Usvojen je zakon o policijskom inspektoratu i razjašnjene su odgovornosti između Inspektorata i jedinice za policijske standarde. Regionalni policijski komandir u Prizrenu je uhapšen i optužen u delu istrage o ratnim zločinima. Prekinuti su ugovori za četiri od ukupno sedam komandira regionalnih stanica na severu Kosova, na osnovu preporuka policijske komisije za viša imenovanja i disciplinu.

Policija je juna takođe formirala Jedinicu za koordinaciju primene međunarodnog prava koja će olakšati saradnju sa agencijama za primenu zakona iz trećih zemalja. Kancelarija za vezu sa Interpolom je i dalje u odgovornosti UNMIK-a i dodeljeni su joj neki policajci Policije Kosova. Popravila se saradnja između UNMIK-ove kancelarije za vezu sa Interpolom, Policije Kosova i sudskih vlasti. UNMIK-ova kancelarija je 2010 posredovala u sve većem broju objavljenih međunarodnih poternica protiv međunarodno traženih lica za privremeno hapšenje (27 u poređenju sa 4 2009. godine i 12 2008. godine) i sprovedeno je sedam ekstradikcija na Kosovo ili iz njega.

Saradnja Policije Kosova sa EULEX-om nije bila dosledna tokom perioda izveštavanja. Započete su zajedničke istrage određenih kriminalnih slučajeva. Policija je preuzela od KFOR-a punu odgovornost zaštite određenih verskih lokaliteta. Ona je uspešno nadgledala kosovske izbore i ustoličenje novog vladike Raško-Prizrenske eparhije Srpske Pravoslavne Crkve.

Bilo je neumesnog političkog mešanja u imenovanja viših policijskih službenika i vršenju osetljivih policijskih operacija. Policija je postigla ograničeni napredak u primeni metodologije za policiju u zajednici u svim regionima. Nije bilo sistematskog kontakta između policije i opština u lokalnim odborima za javnu bezbednost. Nove policijske stanice nisu formirane u svim novoformiranim opštinama. Policijski inspektorat, pod direktnom kontrolom Ministarstva

unutrašnjih poslova, i dalje nema izvršnog direktora i nije započeo nije dnu istragu tokom 2011. Prikupljanje podataka se popravilo, ali je i dalje ograničena sposobnost da se informacije pretvore u obaveštajne podatke. Policijsko delovanje na osnovu obaveštajnih informacija je i dalje izazov. Postoje ozbiljni izazovi u smislu upravljanja ljudskim resursima. Pokazni sistem zasnovan na učinku i sistem unapređenja još uvek nije uspostavljen. Policijski operativni stub nema dovoljno kapaciteta u smislu strateškog planiranja i analitičkih sposobnosti. Uprava za saobraćaj nema kapacitet potreban da stvori analizu saobraćaja kako bi izradio strategiju za saobraćajnu policiju. Potrebno je da se dalje ojačaju kapaciteti policije u oblasti informacionih i komunikacionih tehnologija.

Okruženje za policijsko delovanje na severu Kosova je i dalje izazovno.

Sveukupno, policija je preduzela povećane odgovornosti. Policija treba da se bavi strukturnim i organizacionim izazovima i da poboljša svoju sposobnost da se bori složenim vrstama kriminala. Potrebno je da se preduzmu koraci da se spreči političko mešanje u rad policije.

4.3.5. *Borba protiv organizovanog kriminala i terorizma*

Ograničeni napredak je postignut u borbi protiv organizovanog kriminala. Saradnja sa EULEX-om u predmetima organizovanog kriminala je dobro na nivou policije i tužilaca. Policija je uspešno pružila telesnu zaštitu specijalni tužiocima angažovanim na predmetima organizovanog kriminala. Kosovska policija je počela da podiže kapacitete za bavljenje zaštitom svedoka. Oduzeta imovina se privremeno čuva u objektima korektivne službe Kosova. Policija sve više koristi i nagrađuje informante u predmetima organizovanog kriminala i popravila je svoje kapacitete za prisluškivanje. U nedostatku zakona o prisluškivanju telekomunikacija, policija je potpisala sporazume sa operaterima u oblasti telekomunikacija, čime je obezbeđen zakonski okvir za započinjanje zakonitog prisluškivanja. Buduće zakonodavstvo o prisluškivanju treba da jasno napravi razliku između sudskog prisluškivanja i prisluškivanja obaveštajnih službi, u skladu sa najboljim evropskim praksama.

Postignut je niz istraga, optužnica i osuda u predmetima organizovanog kriminala. Neke operacije su se bavile vladinim službenicima i objektima. Doneto je šest presuda (od strane mešovito veća sastavljenog od EULEX-ovih i kosovskih sudija), i pet predmeta je u iščekivanju suđenja. Šest suđenja za predmete je obavljeno između januara i juna (četiri su obavila specijalna tužilaštva Kosova a dva EULEX-ovi tužioc). Juna je u presudi o slučaju kod reke Tise – predmet šverca imigranata – mešovito veće kosovskih i EULEX-ovih sudija u okružnom sudu u Prištini osudilo je sedmoro optuženih na ukupnu zatvorsku kaznu od 66 godina (kazne variraju od 2 do 19 godina) i 450.000 evra novčane kazne zbog njihove uloge u smrti petnaest lica koja su se udavila u reku Tisu u pokušaju da pređu granicu između Srbije i Mađarske oktobra 2009. godine. Regionalna saradnja je bila važan u ovom slučaju a vodeću ulogu u predmetu su imale kosovske institucije za vladavinu prava. Predmet je između ostalog otkrio organizovanu kriminalnu grupu koja je imigrantima nudila prolaz do zemalja EU i drugih evropskih zemalja, čime je nelegalno profitirala.

Kapaciteti za otkrivanje prekograničnog kriminala su i dalje slabi. Protok informacija između Uprave za borbu protiv organizovanog kriminala i regionalnih policijskih centara nije na odgovarajućem nivou. I dalje zabrinjavaju logistički izazovi, uključujući nedostatak kancelarijskog prostora, osoblja, utvrđivanje bezbednih lokacija tajne aktivnosti, nedovoljan broj vozila i specijalne opreme. Uprava je spora u prilagođavanju na neprestano promenljive kriminalne tehnike i promene zakonodavstva. Policija je pokrenula samo manje slučajeve. Trenutni slab program i zakonodavstvo za zaštitu svedoka ne daje građanima dovoljno poverenja da saraduje sa vlastima kao svedoci.

Sveukupno, kapaciteti Kosova da se bori sa organizovanim kriminalom su i dalje u ranoj fazi. Potrebni su ozbiljni napori kako bi se rešili ovi izazovi, naročito zaštita svedoka.

Kosovo je postiglo određeni napredak u borbi protiv trgovine ljudima. Kosovo i dalje ostaje mesto porekla, tranzita i konačne destinacije za žrtve trgovine ljudima. Nastavljen je trend da se trguje lokalnim žena unutar Kosova i u zemljama širom Evrope u svrhu seksualne eksploatacije. Došlo je do povećanja broja maloletnih žrtava kojima se trgovalo radi seksualne eksploatacije. Trgovina i eksploatacija dece za prosjačenje je i dalje na visokom nivou. Broj identifikovanih žrtava se blago povećao tokom perioda izveštavanja .

Strategija i akcioni plan za borbu protiv trgovine ljudima za period 2011-2014 je usvojena 1. septembra i na jesen 2010. godine je održana kampanja za podizanje svesti o trgovini ljudima. Međuministarska radna grupa za borbu protiv trgovine ljudima je nastavila da se redovno sastaje. Imenovan je nacionalni koordinator i zadužen je da osigura primenu strategije.

Efikasnost i kapacitet policijske Uprave za istragu trgovine ljudskim bićima je povećana. Policija je identifikovala preko 20 slučajeva trgovine ljudima. Uhapšeno je više od 70 osumnjičenih i identifikovano više od 30 žrtava trgovine. Stopa osuđenih je i dalje veoma slaba. Samo jedan slučaj organizovanog kriminala koji se tiče trgovine ljudima je stavljen na suđenje u prvoj polovini 2011 (slučaj Medicus) nakon što je optužnica potvrđena od strane mešovitog veća sastavljenog od kosovskih i EULEX sudija u okružnom sudu u Prištini. Optužba u slučaju je pod nadzorom specijalnog tužilaštva Kosova.

Ukupan broj identifikovanih žrtava je i dalje prilično nizak, sa prosekom od jedne žrtve na svakih deset sprovedenih racija. Kapacitet kosovskog tužilaštva i sudova da istražuju, gone i donose presude o slučajevima trgovine ljudima i dalje je ograničen. Sudovi retko prate trgovinu ljudima kao organizovani kriminal. Počinioci, čak i kada deluju u grupi, samim tim dobijaju niže kazne od kazni koje bi dobili kada bi bili osuđeni za grupno delovanje.

Sveukupno, Kosovo je postiglo određeni napredak u borbi protiv trgovine ljudima, ali su potrebni veći naponi kako bi se primenile strategije i zakonodavstvo. Sudsko praćenje je i dalje veoma nedelotvorno i potrebno je da se pojačaju kapaciteti.

Kosovo je postiglo ograničeni napredak u borbi protiv terorizma. Uveliko se primenjuje zakonodavstvo o sprečavanju pranja novca i finansiranju terorizma. Postoje zabrinutosti u vezi sa ekstremističkim grupama, kako verskim tako i nacionalističkim i nelegalnom prekograničnom saobraćajnu na Kosovu. Ekstradikcija teroriste osumnjičenog u SAD za tuženje nije uspela zbog nedostatka valjanog sporazuma o ekstradikciji.

Kapacitet Kosova da primeni relevantno zakonodavstvo i strateška dokumenta, kao što je Kosovska strategija za bezbednost, strategija za borbu protiv terorizma, zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma ostaje zabrinutost. Uprava borbu protiv terorizma se suočava sa izvesnim operativnim i organizacionim izazovima. Postoji nedostatak kapaciteta za strateško planiranje što znači da je obavljeno samo nekoliko istraga. Kapaciteti za nadgledanje su se povećali zbog spajanja jedinice za borbu protiv terorizma i jedinice za praćenje organizovanog kriminala prilikom poslednje reforme policije. Veza sa kosovskom obaveštajnom agencijom je samo na strateškom nivou van Uprave. Saradnja sa drugim zemljama u regionu u borbi protiv terorizma je ograničena i Uprava nije direktno uključena.

Sveukupno, Kosovo u borbi protiv terorizma treba da uloži dodatne napore na jačanju svojih politika i zakona.

4.3.6. *Zaštita ličnih podataka*

Kosovo je postiglo mali napredak u zaštiti ličnih podataka. Skupština je maja odobrila imenovanje pet članova saveta (viši nacionalni nadzornik i četiri nacionalna nadzornika) agencije za zaštitu ličnih podataka koje je predložila vlada, nakon što je usledilo formiranje agencije u julu. Svest o

zaštiti podataka je i dalje veoma ograničena. Kapaciteti svih institucija da se pridržavaju sa zakonodavstvom za zaštitu ličnih podataka i dalje su veoma ograničeni. U nedostatku mehanizama za regulisanje korišćenja ličnih podataka, zabrinjavaju nedavno uvedene procedure za evidentiranje SIM kartica koje sadrži prikupljanje ličnih podataka od strane mobilnih operatera.

Sveukupno, nedostatak zaštite ličnih podataka na Kosovu je pitanje od ozbiljne zabrinutosti. Kosovo treba da uloži velike napore u ovoj oblasti.

Statistički aneks

STATISTIČKI PODACI (na dan 30. septembar 2011)
Kosovo,

Osnovni podaci	Kom	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Stanovništvo (u hiljadama)		:	:	:	1 985	2 016	2 041	2 100	2 127	2 153	2 181p	2 208p
Ukupna površina zemlje (km ²)		10 887	10 887	10 887	10 887	10 887	10 887	10 887	10 887	10 887	10 887	:

Nacionalni računi	kom	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Bruto društveni proizvod (milioni, nacionalna valuta)	1)		1 624	1 735e	1 797e	3 007e	3 068e	3 192e	3 434e	3 841e	3 902p	:
BDP (miliona evra)	1)		1 624	1 735e	1 797e	3 007e	3 068e	3 192e	3 434e	3 841	:	
BDP (evra, po glavi stanovnika)					905e	1473e	1 482e	1 520e	:	1 784e	1 790p	
BDP (kupovna moć (PPS) po glavi stanovnika)												
BDP u PPS po glavi stanovnika (EU-27=100)												
Stopa rasta BDP-a (nacionalna valuta, pri stalnim cenama, % promene u odnosu na prethodnu godinu)				1.2e	3.1e			:				
Rast zaposlenosti (nacionalni računi, % promene u odnosu na prethodnu godinu)												
Porast radne produktivnosti: porast BDP-a po glavi zaposlenog (% promene u odnosu na prethodnu godinu)												
Porast jedinične cene rada (nacionalni računi, % promene u odnosu na prethodnu godinu)												
Radna produktivnost po zaposlenoj osobi (BDP u PPS po glavi zaposlenog, EU-27=100)												
Bruto prihod po glavnim sektorima (%)												
Poljoprivreda i ribolov									:			
Industrija									:			
Građevinarstvo									:			
Usluge									:			
Ukupni potrošački troškovi, kao deo BDP-a (%)			163.1	151.6	147.5	109.7e	111.9e	111.5e	114.0e	112.8e	:	
Formiranje bruto fiksnog kapitala, kao deo BDP-a (%)	2)		40.7	34.5	29.3	19.4e	19.3e	20.6e	21.7e	24.4e	:	
Promene u zalihama, kao deo BDP-a (%)						3.9	4.2	4.4	4.3e	4.1e	:	
Izvoz roba i usluga, u odnosu na BDP (%)			16.6	12.5e	10.4e	7.1e	7.0e	8.9e	10.4e	13.8e	:	
Uvoz roba i usluga, u odnosu na BDP (%)			120.4	98.6e	87.1e	40.1e	42.5e	45.5e	50.3e	55.1e	2010	

Industrija	Kom	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Indeks obima industrijske proizvodnje (2000=100)												:

Stopa inflacije	Kom	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Prosečna godišnja stopa inflacije (CPI, % promene u odnosu na prethodnu godinu)				-1.0	0.3	-0.8	-2.1	-1.5	2.8	12.4	9.7	3.5
Platni bilans	Kom	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Saldo tekućeg računa platnog bilansa: ukupno (miliona evra)			228	-104	-204	-209	-248	-226	-331	-602	-642	-684
Saldo tekućeg računa platnog bilansa : trgovinski bilans (miliona evra)			-646	-890	-941	-983	-1 079	-1 173	-1 368	-1 668	-1 690	-1735
Saldo tekućeg računa platnog bilansa : neto usluge (miliona evra)			10	-23	-14	-18	-8	29	51	82	172	37
Saldo tekućeg računa platnog bilansa : neto prihod (miliona evra)			141	154	152	138	139	159	186	156	70	125
Saldo tekućeg računa platnog bilansa : neto tekući transferi (miliona evra)			723	655	599	655	700	759	800	829	806	889
od čega Vladinih transfera (miliona evra)			809	661	490	372	348	320	301	289	319	361
Neto direktnih stranih ulaganja (DSU) (miliona evra)						43	108	289	431	341	278	311
Direktna strana ulaganja (DSU) inostranstvo (miliona evra)	3)					0	0	-6	-10	-25	-10	-3
od čega DSU prijavljene ekonomije u EU-27 zemalja (miliona evra)									0	2	1	-1
Direktna strana ulaganja (DSU) u prijavljenim ekonomiji (miliona evra)	3)					43	108	295	441	366	288	315
od čega DSU iz EU-27 zemalja u prijavljenoj ekonomiji (miliona evra)									72	64	66	188

Javne finansije	Kom	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Ukupan Vladin deficit/suficit, u odnosu na BDP (%)				8.4	2.2	2.7						:
Ukupan Vladin dug, u odnosu na BDP (%)												:

Finansijski pokazatelji	Kom	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Bruto strani dug čitave privrede, u odnosu na BDP (%)												:
Bruto strani dug čitave privrede, u odnosu na ukupan izvoz (%)												:
Snabdevanje novcem: M1 (novčanice, kovanice, depoziti, miliona evra)	4)	761	971	998	891	713	572					:
Snabdevanje novcem : M2 (M1 plus depoziti sa dospećem do dve godine, miliona evra)	4)	761	1 096	1 126	1 111	1 128	1 092					:
Snabdevanje novcem : M3 (M2 plus tržišni instrumenti, miliona evra)												:
Ukupan zajam monetarnih finansijskih institucija stanovništvu (konsolidovano) (miliona evra)		3	26	87	233	374	514	637	892	1 183	1 289	1459
Kamatna stopa: dnevna kamatna stopa, godišnje (%)												:
Kamatna stopa pri pozajmljivanju (jedna godina), godišnje (%)	5)					14.7	14.4	14.5	14.6	14.8	14.1	14.3
Depozitna kamatna stopa (jedna godina), godišnje (%)	5)					2.8	2.9	3.0	3.3	4.2	4.0	3.4
Kurs evra: prosečno u period - 1 evro = ... nacionalna valuta	1)	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000
Efektivni kurs (2000=100)												:
Vrednost rezervi (uključujući zlato) (miliona evra)		62	296	337	423	311	278	356	647	670	501	587

Spoljna trgovina	Kom	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Vrednost uvoza: sva roba, svi partneri (miliona evra)						1 050.4	1 180.0	1 314.6	1 576.1	1 930.0	1 933.8	2 157.7
Vrednost izvoza: sva roba, svi partneri (miliona evra)						56.6	48.9	81.7	147.3	196.4	165.3	288.1
Trgovinski bilans: sva roba, svi partneri (miliona evra)						-993.8	-1 131.1	-1 232.9	-1 428.8	-1 733.6	-1 768.5	-1 869.6
Trgovinski uslovi (indeks cena izvoza / indeks cena uvoza, 1998 =100)												:
Izvoz ka EU-27 zemalja u vrednosti ukupnog izvoza (%)						29.3	37.9	35.7	42.6	47.7	43.1	44.9
Uvoz iz EU-27 zemalja u vrednosti ukupnog uvoza (%)						40.3	38.4	34.2	35.2	36.2	39.0	38.3

Demografija	Kom	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Prirodni priraštaj: prirodna promena (rođeni minus umrli) (na 1000 stanovnika)					12.8	14.1	14.5	12.6	12.4	12.7	12.5	:
Stopa smrtnosti odojčadi: smrtnost dece ispod jedne godine na 1000 živorođenih				11.2	15.1	11.8	9.6	12.7	11.1	9.8e	8.4p	:

Prosečan životni vek: muškarci (godina)						67.0								:
Prosečan životni vek: žene (godina)						71.0								:

Tržište rada	Kom	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Stopa privredne aktivnosti (15-64): stanovništvo uzrasta 15-64 koje je ekonomski aktivno (%)			45.6	52.8	50.3	46.2	49.2	52.3	46.8	46.2	48.1	:
Stopa zaposlenosti (15-64): stanovništvo uzrasta 15-64 koje je zaposleno (%)			19.6	23.8	25.3	27.7	28.5	28.7	26.2	24.1	26.1	:
Udeo muške populacije uzrasta 15-64 koja je zaposlena (%)			31.1	39.4	42.8	46.4	45.8	46.1	40.1	37.7	39.7	:
Udeo ženske populacije uzrasta 15-64 koja je zaposlena (%)			8.1	8.8	8.3	9.9	11.7	11.8	12.7	10.5	12.5	:
Stopa zaposlenosti starijih radnika (55-64): stanovništvo uzrasta 55-64 koje je zaposleno (%)			16.7	18.4	20.1	23.9	25.2	26.3	24.6	23.8	27.9	:
Zaposlenost po glavnim sektorima (%)												:
Poljoprivreda												:
Industrija												:
Građevinarstvo												:
Usluge												:
Stopa nezaposlenosti: udeo nezaposlene radne snage (%)			57.1	55.0	49.7	39.7	41.4	44.9	43.6	47.5	45.4	:
Udeo muške radne snage koja je nezaposlena (%)			51.8	45.2	40.3	31.5	32.9	34.6	38.5	42.7	40.7	:
Udeo ženske radne snage koja je nezaposlena (%)			69.9	74.5	71.9	60.7	60.5	61.6	55.2	59.6	56.4	:
Nezaposlenost osoba mlađih od 25 godina: udeo radne snage mlađe od 25 godina koja je nezaposlena (%)			80.0	77.7	74.9	66.5	70.5	75.5	70.0	73.0	73.0	:
Dugoročna stopa nezaposlenosti: udeo radne snage koja je dugoročno nezaposlena (%)			47.6	47.3	42.7	34.9	34.7	41.1	37.1	38.9	37.1	:

Socijalna kohezija	Kom	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Prosečne nominalne mesečne plate i dnevnice (nacionalna valuta)												
Indeks realnih plata i dnevnica (indeks nominalnih plata i dnevnica podeljen sa CPI) (2000=100)												
Rano napuštanje škole: udeo stanovništva uzrasta 18-24 koje nije završilo srednje obrazovanje i trenutno nije u obrazovnom programu ili obuci (%)			5 304.0	5 005.0		3 011.0	2 988.0	2 195.0	2 124.0	2 530.0		

Životni standard	Kom	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Broj putničkih automobila na 1000 stanovnika							50.2	69.9	68.7	74.1		
Broj pretplata na usluge mobilne telefonije na 1000 stanovnika					158.7	169.5				376.2	369.1	

Infrastruktura	Kom	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Gustina železničke mreže (funkcionalne linije, na 1000 km ²)						39.5						:
Dužina puteva (hiljadu km)							0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.6
Inovacija i istraživanje	Kom	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Potrošnja na ljudske resurse (javni rashodi za obrazovanje) u odnosu na BDP (%)												:
Bruto domaći rashodi na istraživanje i razvoj, u odnosu na BDP (%)												:
Procenat domaćinstava koja imaju pristup internetu u kući (%)												:

Životna sredina	Kom	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Ukupna emisija gasova staklenika, CO2 ekvivalent (tona, 1990=100)												:
Energetski intenzitet ekonomije (kg naftnog ekvivalenta na 1000 evra BDP-a 2004)												:
Udeo obnovljive energije u utrošku električne energije (%)												:
Putni teretni transport kao deo ukupnog unutrašnjeg robnog prometa (podela po načinima transporta) (%)												:

Energetika	Kom	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Primarna proizvodnja svih energetske proizvoda (hiljadu TOE)												:
Primarna proizvodnja sirove nafte (hiljadu TOE)												7 960
Primarna proizvodnja tvrdog uglja i lignita (hiljadu TOE)	6)			3 853	4 507	3 944	4 455	4 553	4 681	5 466	7 842	
Primarna proizvodnja prirodnog gasa (hiljadu TOE)												
Neto uvoz svih energetske proizvoda (hiljadu TOE)												
Bruto potrošnja energije u zemlji (hiljadu TOE)												
Proizvodnja električne energije (hiljadu TOE)				3.2	3.2	3.5	4.0	4.0	4.3		5.3	5.5

Poljoprivreda	Kom	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Indeks obima poljoprivredne proizvodnje za robe i usluge (proizvođačke cene, prethodna godina =100)												
Ukupno iskorišćena poljoprivredna površina (hiljadu hektara)			539									
Stočni fond: goveda (hiljadu grla, kraj perioda)		289	347	319		335	352	382	322	342e		
Stočni fond : svinje (hiljadu grla, kraj perioda)		59	75	110		55	47	68	40	27e		
Stočni fond : ovce i koze (hiljadu grla, kraj perioda)		193	230	116		106	152	113	152	180e		
Proizvodnja i iskorišćenost mleka na poljoprivrednim domaćinstvima (ukupno mleka, hiljadu tona)												
Usevi: žitarice (uključujući pirinač) (hiljadu tona, požnjeveno)			459	396		408	441	392	295	438e		
Usevi: šećerna repa (hiljadu tona, požnjeveno)												
Usevi: povrće (hiljadu tona, požnjeveno)			169	135		150	159	172	117	177e		

: = nije dostupno

p = provizorna vrednost

e = procenjena vrednost

b=prekid niza

*= pokazatelj Evropa 2020

Skupni znakovi za platni bilans su korišćeni za DSU. Za DSU u inostranstvu znak minus predstavlja da je ulaganje u inostranstvo od strane privrede koja prijavljuje premašio dezinvestiranje tokom perioda, dok unos bez znaka znači da je dezinvesticija premašila investiciju. Za DSU u privredu koja prijavljuje unos bez znaka znači da je investicija u privredu koja prijavljuje premašila dezinvesticiju, dok znak minus pokazuje da je dezinvesticija premašila investiciju.

Fusnote:

1) Evro je valuta koja se koristi..

2) Ulaganja: uključujući donatorski sektor, vladu i privatna ulaganja (u stambene objekte i ostalo).

3) Od januara 2008. godine kamatne stope na zajmove obuhvataju troškove naplate koje banke naplaćuju.

4) Lokalna proizvodnja uglja u hiljadama tona.